

บทที่ 3

หลักเกณฑ์ ผลบังคับตามกฎหมาย กรณีการผิดสัญญาประกันและการบังคับคดี เมื่อบริษัทผู้ออกกรมธรรม์ประกันอิสรภาพไม่ชำระหนี้ตามคำพิพากษา ตามหลักกฎหมายไทยและต่างประเทศ

ตามที่ได้กล่าวในบทก่อนแล้วว่าระบบการประกันอิสรภาพนั้นเกิดจากแนวคิดที่ศาลยุติธรรมต้องการจัดระบบการประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลย เนื่องจากปัจจุบันมีคดีอาญาเกิดขึ้นเป็นจำนวนมากและเมื่อมีผู้ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดอาญาซึ่งในระหว่างดำเนินคดีบุคคลนั้นย่อมเป็นผู้บริสุทธิ์เพราะยังไม่อาจตัดสินได้ว่ากระทำความผิดจริงหรือไม่ การที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่อาจนำหลักทรัพย์มาขอประกันตัวได้อาจเป็นเพราะมีฐานะยากจนจึงต้องถูกควบคุมหรือขังในระหว่างดำเนินคดี ทำให้ต้องสูญเสียอิสรภาพไปหรือถ้าหากมีการนำหลักทรัพย์มาเป็นหลักประกันในการยื่นขอปล่อยชั่วคราวได้แต่ต้องเสียค่าตอบแทนในการเช่าหลักทรัพย์ให้กับนายประกันอาชีพอย่างไม่เป็นธรรม จึงมีการจัดทำกรมธรรม์ประกันอิสรภาพขึ้นเพื่อเป็นทางเลือกให้ประชาชนได้รับความสะดวกและเป็นธรรมมากยิ่งขึ้น

3.1 การปรับบทกฎหมายเพื่อบังคับใช้กับกรมธรรม์ประกันอิสรภาพ

3.1.1 กรมธรรม์ประกันอิสรภาพเป็นการประกันภัยรูปแบบหนึ่ง

การประกันภัยเป็นมาตรการทางเศรษฐกิจและสังคมที่ใช้เพื่อป้องกันประโยชน์ของตนเองให้พ้นจากความไม่แน่นอนของเหตุการณ์ต่างๆ โดยบุคคลหรือองค์กรจำนวนมากมาร่วมแบ่งเบาภาระความเสียหายจากผู้เคราะห์ร้าย โดยวิธีการเฉลี่ยการเสี่ยงภัยในประเภทหรือลักษณะเดียวกันคนละเล็กคนละน้อย การประกันภัยถือเป็นกิจการค้าอย่างหนึ่งเพราะผู้รับประกันภัยย่อมต้องคิดเบี้ยประกันภัยให้คุ้มกับภัยที่รับเสี่ยง โดยอาศัยการคิดเฉลี่ยโอกาสที่ภัยอาจเกิดขึ้นแก่บุคคลจำนวนมาก แต่ก็ถือได้ว่ากิจการดังกล่าวเป็นกิจการค้าที่เป็นประโยชน์แก่สังคมเพราะเกี่ยวข้องกับความปลอดภัยของประชาชนซึ่งมอบความไว้วางใจให้แก่ผู้รับประกันภัยเพื่อความมั่นคงในชีวิต ร่างกายและทรัพย์สินของตน¹

¹ ไชยยศ เหมรัชตะ. (2540). คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยประกันภัย. หน้า 1.

เนื่องจากสัญญาประกันภัยมีลักษณะเป็นสัญญาเสี่ยงโชค คือการเสี่ยงภัย (Risk) ซึ่งทำให้การชำระหนี้ทางฝ่ายผู้รับประกันภัยนั้นไม่แน่นอน วัตถุประสงค์หนึ่งทางฝ่ายผู้รับประกันภัยคือการรับเสี่ยงภัยที่อาจเกิดขึ้นแก่ผู้เอาประกันภัยซึ่งในกรณีนี้ผู้รับประกันภัยต้องระบุนภัยที่ผู้รับประกันภัยรับเสี่ยง ดังนั้นวัตถุประสงค์แห่งสัญญาประกันภัย คือการที่ผู้รับประกันภัยเข้ารับเสี่ยงภัยแทนผู้เอาประกันภัย ก่อนทำสัญญาผู้เอาประกันภัยเป็นผู้เสี่ยงภัยเมื่อทำสัญญาแล้วผู้รับประกันภัยกลับเป็นผู้เสี่ยงภัยนั้นแทนต่อไป ถ้าหากไม่มีการเสี่ยงภัยวัตถุประสงค์แห่งสัญญาก็ไม่อาจมีได้²

โดยกฎหมายประกันภัยต้องรองรับหลักพื้นฐานของการประกันภัย ซึ่งหลักสำคัญพื้นฐานของการประกันภัยมีอยู่ 6 ประการคือ³

(1) หลักผู้มีส่วนได้เสียในการประกันภัย (Insurable Interest) เป็นหลักพื้นฐานของการประกันภัย เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการประกันภัย ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อเฉลี่ยความเสียหายแก่ผู้ที่อาจได้รับภัยนั้น หลักผู้มีส่วนได้เสียนี้จะมีผลต่อสัญญาประกันภัยว่าจะมีผลผูกพันระหว่างคู่สัญญาหรือไม่ ผู้เอาประกันภัยต้องมีส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัยไว้ มิฉะนั้นสัญญาประกันภัยจะไม่มีผลผูกพันคู่สัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 863 และคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายจะไม่สามารถเรียกร้องให้อีกฝ่ายหนึ่งปฏิบัติตามสัญญาได้ สาเหตุเพราะถ้าผู้เอาประกันภัยไม่มีส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัยไว้ก็เท่ากับว่าผู้เอาประกันภัยไม่มีความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นแก่ตน ไม่ได้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการประกันภัย สัญญาประกันภัยที่ทำขึ้นทั้งที่ตนไม่มีส่วนได้เสียในภัยนั้นก็จะกลายเป็นเรื่องการพนันขึ้นต่อหรือสัญญาเสี่ยงโชคไปไม่ได้ช่วยบรรเทาหรือเฉลี่ยความเสียหายต่อผู้รับประกันภัยแต่อย่างใด

(2) หลักสุจริตอย่างยิ่ง (Principle of Utmost Good Faith) เป็นหลักสำคัญในการทำสัญญาประกันภัย สัญญาประกันภัยเป็นสัญญาที่คู่สัญญาต้องสุจริตต่อกันอย่างยิ่งซึ่งต่างจากสัญญาโดยทั่วไป กล่าวคือในการทำสัญญาโดยทั่วไปนั้นคู่สัญญาแต่ละฝ่ายไม่จำเป็นต้องชี้ช่องให้คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งเห็นข้อเสียเปรียบเป็นหน้าที่ของคู่สัญญาแต่ละฝ่ายจะต้องสืบสวน ใคร่ครวญส่วนได้เสียของตนเอง เหตุผลเช่นว่านี่จะเป็นธรรมดาที่ต่อเมื่อคู่กรณีมีโอกาสเท่าเทียมกันในอันที่จะรายละเอียดต่างๆ⁴ แต่สำหรับกรณีการทำสัญญาประกันภัยนั้น ผู้เอาประกันภัยมีโอกาสจะรู้เห็นเหตุการณ์แต่ฝ่ายเดียว ผู้รับประกันภัยแทบจะไม่มีโอกาสรู้รายละเอียดเหล่านี้ได้ นอกจากทราบจากผู้เอาประกันภัยเอง ผู้รับประกันภัยจึงจะพิจารณาว่าตนจะรับประกันภัยหรือไม่และจะต้องคิด

² จิตติ ดิงศกัทธิย์ ก (2539). กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยประกันภัย. หน้า 16-18.

³ คณะอนุกรรมการค้นคว้าและวิชาการสมาคมประกันวินาศภัย. (ม.ป.ป.). คู่มือวิชาการประกันภัย. หน้า 37.

⁴ จิตติ ดิงศกัทธิย์ ก เล่มเดิม. หน้า 40.

เบี้ยประกันภัยจำนวนเท่าใด ซึ่งการจะพิจารณาดังกล่าวผู้รับประกันภัยย่อมพิจารณาจากรายละเอียดที่ผู้เอาประกันภัยได้แถลงให้ผู้รับประกันภัยทราบ ดังนั้นหน้าที่เปิดเผยข้อความจริงจึงตกอยู่กับฝ่ายผู้เอาประกันภัย หากผู้เอาประกันภัยปกปิดหรือแถลงข้อความอันเป็นเท็จ ซึ่งอาจก่อให้เกิดความเสียหายให้ผู้รับประกันภัยให้เรียกเบี้ยประกันสูงขึ้นหรือให้บอกปิดไม่ยอมทำสัญญาแล้วนั้น สัญญาประกันภัยดังกล่าวจะตกเป็นโมฆะตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 865

(3) หลักการชดเชยค่าสินไหมทดแทน (Principle of Indemnity) เป็นหลักพื้นฐานในการชดเชยค่าเสียหายตามความเป็นจริงไม่ต้องการให้ผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประกันภัยได้รับผลกำไรเมื่อเกิดวินาศภัยขึ้น เพราะหากเกิดมีการชดเชยค่าสินไหมทดแทนเกินกว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นจริงก็จะก่อให้เกิดให้ผู้ที่ได้รับประโยชน์จากภavnนั้นมุ่งหวังให้เกิดวินาศภัยขึ้น เพื่อจะได้กำไรจากการเกิดวินาศภัยนั้น (Moral Hazard) ดังนั้นเมื่อเกิดวินาศภัยขึ้นผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประกันภัยจะต้องได้รับชดเชยค่าสินไหมทดแทนไม่เกินไปกว่าที่เสียหายจริง

(4) หลักการรับช่วงสิทธิ (Principle of Subrogation) เป็นการรับช่วงสิทธิตามที่กฎหมายให้อำนาจผู้รับประกันภัยสามารถเข้ารับช่วงสิทธิทั้งหลายที่ผู้เอาประกันภัยมีต่อบุคคลภายนอก หลักการรับช่วงสิทธิตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 880 นี้เป็นหลักในการรับช่วงสิทธิที่ใช้กับการประกันภัย⁵ ใช้สิทธิเรียกค่าทดแทนต่อคนภายนอกเมื่อตนได้รับค่าทดแทนจากผู้รับประกันแล้ว⁶ จึงเป็นบทบัญญัติกฎหมายที่บัญญัติไว้ชัดเจนแล้วจึงไม่ต้องนำหลักการรับช่วงสิทธิที่ใช้ในหลักทั่วไปของการรับช่วงสิทธิตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 227 มาใช้⁷

(5) หลักการเฉลี่ย (Principle of Contribution หรือ Law of Great Numbers) เนื่องจากการชดเชยค่าสินไหมทดแทนนั้น ผู้เอาประกันภัยไม่มีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทนเกินกว่าความเสียหายที่แท้จริง ดังนั้นเพื่อให้การชดเชยค่าสินไหมทดแทนเป็นไปตามหลักการประกันภัยจึงเกิด

⁵ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 880 ถ้าความวินาศภัยนั้นได้เกิดขึ้นเพราะการกระทำของบุคคลภายนอกไว้ ผู้รับประกันภัยได้ใช้ค่าสินไหมทดแทนไปเป็นจำนวนเพียงใด ผู้รับประกันภัยย่อมเข้ารับช่วงสิทธิของผู้เอาประกันและของผู้รับประกันภัยซึ่งมีต่อบุคคลภายนอกเพียงนั้น.

⁶ จิตติ ดิงศกัทธิ์ ก เล่มเดิม. หน้า 114.

⁷ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 227 “เมื่อเจ้าหนี้ได้รับค่าสินไหมทดแทนความเสียหายเต็มราคาทรัพย์สินหรือสิทธิซึ่งเป็นวัตถุแห่งหนี้แล้ว ท่านว่าลูกหนี้ย่อมเข้าสู่ฐานะเป็นผู้รับช่วงสิทธิของเจ้าหนี้อันเกี่ยวกับทรัพย์สินหรือสิทธินั้นๆ ด้วยอำนาจกฎหมาย.”

หลักเปลี่ยนเป็นการนำหลักการเปลี่ยนมาใช้เพื่อให้เป็นไปตามหลักการชดเชยค่าสินไหมทดแทนตามความเป็นจริง⁸

(6) หลักสาเหตุใกล้ชิด (Proximate Cause) เป็นหลักที่ถือกันโดยทั่วไปว่าความเสียหายที่ผู้รับประกันภัยจะชดเชยนั้นจะต้องเป็นผลโดยตรงที่เกิดจากภัยที่ผู้รับประกันภัยรับเสี่ยงเรื่องนี้ ตำรากฎหมายต่างประเทศบางเล่มเรียกว่า เหตุอันใกล้ชิด ซึ่งหมายความว่าผลที่เกิดขึ้นความเสียหายต้องมีส่วนสัมพันธ์อันใกล้ชิดหรือต่อเนื่องกับเหตุ⁹

นอกจากกรณีข้างต้นที่เป็นหลักการพื้นฐานของการประกันภัยแล้ว สัญญาประกันภัยยังมีลักษณะพิเศษ 5 ประการกล่าว คือ

1. สัญญาประกันภัยเป็นสัญญาต่างตอบแทนชนิดที่ไม่เท่าเทียมกัน สัญญาประกันภัยเป็นสัญญาที่คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายต่างมีหน้าที่จะต้องกระทำต่อกันต่างฝ่ายต่างเป็นเจ้าหนี้และลูกหนี้ซึ่งกันและกัน ฝ่ายผู้เอาประกันภัยมีฐานะลูกหนี้ที่จะต้องชำระเบี้ยประกันภัยและมีฐานะเป็นเจ้าหนี้ที่จะเรียกให้ผู้รับประกันภัยต้องรับผิดชอบเมื่อมีเหตุตามสัญญาประกันภัยเกิดขึ้นในอนาคตตามที่ตกลงกันไว้ ส่วนฝ่ายผู้รับประกันภัยย่อมมีฐานะเป็นเจ้าหนี้มีสิทธิเรียกร้องให้ผู้เอาประกันภัยชำระเบี้ยประกันภัย¹⁰

2. สัญญาประกันภัยเป็นสัญญาที่มีผลบังคับไม่แน่นอน (Aleatory Contract) จะเห็นได้ชัดว่าในด้านผู้เอาประกันภัยที่ได้ชำระเบี้ยประกันภัยไปแล้วนั้นก็ไม่ใช่เป็นที่แน่ชัดว่า การเสียเงินเป็นเบี้ยประกันภัยจะได้ผลตอบแทนตามที่หวังไว้ กล่าวคือถ้าไม่มีวินาศภัยหรือเหตุอย่างอื่นตามที่ตกลงกันไว้ โอกาสที่ผู้เอาประกันภัยจะได้ค่าสินไหมทดแทนก็ย่อมหมดไปด้วย สำหรับในด้านผู้รับประกันภัยก็เช่นเดียวกัน คือเบี้ยประกันภัยที่ได้รับมานั้นไม่แน่ว่าจะนำมาใช้ประโยชน์อย่างเต็มภาคภูมิ เพราะอาจต้องเสียค่าสินไหมทดแทนเมื่อมีเหตุการณ์ที่ระบุในสัญญาเกิดขึ้นด้วยเหตุนี้ผลบังคับของสัญญาจึงไม่แน่นอน¹¹

3. สัญญาประกันภัยเป็นสัญญาที่ต้องการความซื่อสัตย์อย่างยิ่ง สัญญาโดยทั่วไปบุคคลจะทำสัญญาหรือใช้สิทธิต่าง ๆ จะต้องกระทำโดยสุจริตแต่คู่สัญญาแต่ละฝ่ายก็ไม่มีหน้าที่จะต้องเปิดเผยถึงข้อได้เปรียบเสียเปรียบให้อีกฝ่ายหนึ่งทราบ เพราะถือว่าเป็นสิทธิของแต่ละฝ่ายที่จะต้อง

⁸ วรุฒิ ลีลาเวทพงษ์. (2536). การเจรจาต่อรองของเกษตรกรในเรื่องการค้าบริการและผลกระทบที่มีต่อกฎหมายและธุรกิจประกันวินาศภัยของประเทศไทย. หน้า 34 – 35.

⁹ ปัญจะ เปี่ยมพงศ์สานต์. (2517). ประกันวินาศภัย: สิทธิและความรับผิดชอบของคู่สัญญาและผู้รับประกัน. หน้า 58.

¹⁰ แหล่งเดิม. หน้า 82.

¹¹ ไชยยศ เหมะรัชตะ. เล่มเดิม. หน้า 40.

ต่อรองในการตกลงให้เกิดผลดีที่สุดแก่ฝ่ายตน แต่ในสัญญาประกันภัยนั้นต้องการความซื่อสัตย์สุจริตสูงขึ้นไปอีก โดยเพียงแต่นิ่งเฉยไม่เปิดเผยความจริงซึ่งอาจทำให้ผู้รับประกันภัยเรียกเบี้ยประกันสูงขึ้นหรือบอกปิดไม่ยอมทำสัญญาหรือเพียงแค่แถลงข้อความอันเป็นเท็จก็ทำให้สัญญาประกันภัยตกเป็นโมฆะตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 865

4. สัญญาประกันภัยเป็นสัญญาที่ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ กฎหมายมิได้บังคับสัญญาประกันภัยจะต้องทำตามแบบอย่างหนึ่งอย่างใด ดังนั้นสัญญาประกันภัยจึงเป็นสัญญาที่เกิดขึ้นด้วยการแสดงเจตนาของคู่สัญญาถูกต้องตรงกันสัญญาก็เกิดขึ้นโดยสมบูรณ์แม้จะมิได้ทำเป็นหนังสือ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 867 เพียงแต่กำหนดว่าถ้ามิได้มีหลักฐานเป็นหนังสืออย่างใดอย่างหนึ่งลงลายมือชื่อฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบหรือลายมือชื่อตัวแทนของฝ่ายนั้นเป็นสำคัญแล้ว จะฟ้องร้องให้ศาลบังคับคดีให้ฝ่ายนั้นรับผิดชอบตามสัญญาไม่ได้

5. สัญญาประกันภัยเป็นสัญญาที่ทางราชการควบคุม แม้ว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จะมิได้บังคับให้สัญญาประกันภัยต้องทำตามแบบแต่มาตรา 867 วรรคสอง ก็กำหนดให้เป็นหน้าที่ของผู้รับประกันภัยที่ต้องส่งมอบกรมธรรม์ประกันภัยซึ่งมีเนื้อความถูกต้องตามสัญญาให้แก่ผู้เอาประกันภัยด้วย และในทางปฏิบัติผู้เอาประกันภัยมักไม่มีโอกาสต่อรองข้อสัญญาให้ผิดไปจากเนื้อหาในกรมธรรม์ประกันภัย ซึ่งฝ่ายผู้รับประกันเป็นผู้ร่างและเตรียมไว้แล้วก่อนเข้าทำสัญญากับผู้เอาประกันภัย เมื่อข้อเท็จจริงเป็นเช่นนี้โอกาสที่ผู้รับประกันภัยจะเขียนสัญญาให้เป็นประโยชน์แก่ฝ่ายตนก็ย่อมมีมาก เพราะเหตุนี้เองทางราชการจึงเข้ามามีส่วนร่วมในการควบคุมการออกกรมธรรม์ประกันภัย คือกรมธรรม์ประกันภัยที่ดีเอกสารประกอบหรือแนบท้ายกรมธรรม์ประกันภัยที่ดีจะต้องได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนประกันวินาศภัยตามมาตรา 29 แห่งพระราชบัญญัติประกันวินาศภัย พุทธศักราช 2535¹²

ตามที่กล่าวมาข้างต้นพิจารณาได้ว่าการประกันภัยมีหลักการที่เป็นองค์ประกอบ 2 ประการ ได้แก่บทบัญญัติว่าด้วยสัญญาประกันภัยตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 861 และหลักการประกันภัยสากลเรื่องความเสี่ยงภัย คือโอกาสที่จะเกิดความเสียหายซึ่งมีความเสี่ยงภัยที่ทำให้การชำระหนี้ของฝ่ายผู้รับประกันภัยไม่แน่นอน

จากหลักกฎหมายข้างต้นและเหตุผลที่กล่าวมาสามารถสรุปลักษณะของกรมธรรม์ประกันอิสรภาพกับหลักการสัญญาประกันภัยตามมาตรา 861 ได้ว่า

ประการแรก บุคคลหนึ่งจะใช้ค่าสินไหมทดแทน ซึ่งหมายความว่า ถ้ามีภัยเกิดขึ้นตามที่กำหนดไว้ผู้รับประกันภัยจะทดแทนความเสียหายนั้นตามความเสียหายที่เกิดขึ้นจริง เห็นว่าในสัญญาประกันภัยระหว่างบริษัทผู้รับประกันภัยและผู้เอาประกันภัยได้กำหนดว่า เพื่อเป็นการตอบ

¹² แหล่งเดิม. หน้า 48.

แทนเบี้ยประกันภัยที่ผู้เอาประกันภัยได้ชำระให้บริษัทประกันภัย ที่บริษัทประกันภัยได้ออกกรมธรรม์ประกันอิสรภาพและหนังสือรับรองเพื่อให้ผู้เอาประกันภัยยึดถือไว้และนำไปใช้เป็นหลักประกันในการขอลดจ่ายชั่วคราวต่อศาล เมื่อผู้เอาประกันภัยถูกดำเนินคดีหรือถูกควบคุมตัวในคดีอาญา หากภายหลังผู้เอาประกันภัยผิดสัญญาประกันที่ให้ไว้ต่อศาล และศาลบังคับตามสัญญาประกันบริษัทประกันภัยจะชดใช้ค่าปรับ ค่าฤชาธรรมเนียม และค่าเสียหายตามจำนวนเงินที่กำหนดไว้ในสัญญาประกัน

ประการที่สอง คือ เป็นเงื่อนไขแห่งการใช้ค่าสินไหมทดแทนเมื่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้นในอนาคดดังที่ระบุไว้ในสัญญา กล่าวคือ ถ้าผู้ต้องหาหรือจำเลยที่อาจถูกควบคุมตัว หรือถูกคุมขังบริษัทประกันภัยต้องมาดำเนินการยื่นคำร้องขอปล่อยชั่วคราวต่อศาลโดยมีกรมธรรม์ประกันอิสรภาพเป็นหลักประกันเพื่อที่จะให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีโอกาสดำเนินการปล่อยชั่วคราวในระหว่างพิจารณาคดีและหากผู้ต้องหาหรือจำเลยหลบหนีไม่มาตามกำหนดนัดที่ระบุไว้ในสัญญาประกันตัวจำเลย บริษัทประกันภัยจะต้องชดใช้ค่าปรับ ค่าฤชาธรรมเนียมและค่าเสียหายตามจำนวนเงินที่กำหนดไว้ในสัญญาประกันตัวจำเลยแทนผู้เอาประกัน

ประการที่สาม คือ บุคคลอีกคนหนึ่งตกลงจะส่งเงินซึ่งเรียกว่าเบี้ยประกันภัย กรณีนี้เป็นหน้าที่ของผู้เอาประกันภัยที่ซื้อกรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพดังกล่าวที่จะต้องชำระค่าเบี้ยประกันให้แก่บริษัทประกันภัย ดังนั้นจากหลักการตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 861 และเหตุผลข้างต้นที่กล่าวมา กรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพจึงมีสาระสำคัญเป็นสัญญาประกันภัยโดยชอบด้วยกฎหมาย¹³

3.1.1.1 กรมธรรม์ประกันอิสรภาพก่อนกระทำความผิดเป็นการประกันภัย

ตามที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 861 บัญญัติว่า “อันว่าสัญญาประกันภัยนั้น คือ สัญญาซึ่งบุคคลคนหนึ่ง ตกลงจะใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือใช้เงินจำนวนหนึ่งให้ในกรณีวินาศภัย หากมีขึ้น หรือในเหตุอย่างอื่นในอนาคดดังได้ระบุไว้ในสัญญาและในการนี้บุคคลอีกคนหนึ่งตกลงจะส่งเงินซึ่งเรียกว่าเบี้ยประกันภัย”

จากหลักกฎหมายข้างต้นเมื่อนำมาพิจารณากับหลักกรมธรรม์ประกันอิสรภาพก่อนกระทำความผิด ผู้เขียนเห็นว่า หลักกฎหมายส่วนหนึ่งที่สำคัญตามมาตรา 861 คือ บริษัทประกันภัยจะใช้เงินจำนวนหนึ่งเมื่อมีเหตุอย่างอื่นในอนาคดดังได้ระบุไว้ในสัญญาเกิดขึ้น คำว่า “เหตุอย่างอื่นในอนาคด” ในกรมธรรม์ประกันอิสรภาพก่อนกระทำความผิดเป็นเหตุการณ์ในอนาคดที่ว่า ถ้าผู้เอาประกันภัยได้กระทำความผิด บริษัทประกันภัยที่เป็นผู้รับประกันภัยต้องมายื่นคำร้องขอปล่อยชั่วคราวโดยใช้กรมธรรม์ประกันอิสรภาพและหนังสือรับรองเป็นหลักประกัน และถ้าผู้เอา

¹³ ครอบงำชัย ยุทธชัย, เล่มเดิม, หน้า 100.

ประกันภัยหลบหนีจนศาลมีคำสั่งปรับนายประกันตามสัญญาประกันตัวจำเลยนั้น บริษัทประกันภัยต้องจ่ายค่าปรับแทนผู้เอาประกันภัย กล่าวง่าย ๆ คือ ถ้าผู้เอาประกันภัยต้องถูกคุมขังหรือถูกควบคุมตัว บริษัทประกันภัยต้องมาดำเนินการเพื่อให้ผู้เอาประกันภัยมีโอกาสได้รับการปล่อยชั่วคราวในระหว่างดำเนินคดี

การที่ผู้เอาประกันภัยต้องถูกควบคุมตัวทำให้เขาต้องสูญเสียอิสรภาพถือเป็นความเสียหายอย่างหนึ่งจึงปรับเข้าได้ในลักษณะ “เหตุอย่างอื่นในอนาคต” ดังได้ระบุไว้ในสัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 861 ซึ่งสามารถเอาประกันภัยในกรณีดังกล่าวนี้ได้ และความหมายของ “เหตุอย่างอื่นในอนาคต” ดังที่มาตรา 861 ได้บัญญัติไว้ นั้น มีความหมายเพื่อให้มีสัญญาประกันภัย มีการประกันภัยเกิดขึ้นที่ประกันความเสียหายเกิดจาก “เหตุอย่างอื่นในอนาคต” ไม่จำกัดเฉพาะวินาศภัยหรือชีวิตเท่านั้น เพราะการสูญเสียอิสรภาพไม่ใช่วินาศภัย เนื่องจากการสูญเสียอิสรภาพนั้นคิดเป็นตัวเงินไม่ได้และไม่เข้าลักษณะประกันชีวิตเพราะประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 889¹⁴ เป็นการทรงชีพหรือมรณะของบุคคลคนหนึ่ง¹⁵

ถ้าพิจารณาคำว่า “ความคุ้มครอง” ของผู้รับประกันภัยต้องพิจารณาถึงขอบเขตความคุ้มครองว่ามีแค่ไหน อย่างไรนั้นถ้าพิจารณา

ตัวอย่าง ตามเอกสารกรมธรรม์ประกันอิสรภาพก่อนกระทำความผิด รายละเอียดในเอกสารความคุ้มครองแนบท้ายเพิ่มเติมการประกันตัวผู้ขับขี่ (รย.03) มีดังนี้¹⁶

“เป็นที่ตกลงกันว่า กรมธรรม์ประกันภัยดังกล่าวข้างต้น ได้มีการขยายเพิ่มเติมดังต่อไปนี้ บริษัทจะประกันตัวผู้เอาประกันภัยหรือบุคคลใดซึ่งขับขี่รถยนต์โดยได้รับความยินยอมจากผู้เอาประกันภัย ในกรณีรถยนต์ที่ระบุไว้ในตารางเกิดอุบัติเหตุเป็นเหตุให้บุคคลดังกล่าวถูก

¹⁴ มาตรา 889 ในสัญญาประกันชีวิตนั้น การใช้จำนวนเงินยืมอาศัยความทรงชีพหรือมรณะของบุคคลคนหนึ่ง.

¹⁵ การประกันภัย เป็นการซื้อความคุ้มครองหากมีภัยเกิด ฉะนั้น การที่บุคคลหนึ่งต้องสูญเสียอิสรภาพเพราะถูกควบคุมตัว จึงถือเป็นความเสียหายอย่างหนึ่ง เป็น “เหตุอย่างอื่นในอนาคต” ดังได้ระบุไว้ในสัญญาและบริษัทผู้รับประกันภัยก็สามารถให้ความคุ้มครองได้ กรณีนี้จึงปรับได้ว่า “กรมธรรม์ประกันอิสรภาพ” เป็นการประกันภัยรูปแบบหนึ่ง ตามนัยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 861 ฉะนั้น หากผู้เขียนได้ยกหรือกล่าวคำว่า “เหตุอย่างอื่นในอนาคต” ขึ้นกล่าวถึงในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนมีความมุ่งหมายให้เป็นที่เข้าใจว่า ผู้เขียนมีความประสงค์ให้หมายรวมถึงตามนัยที่กล่าวมาข้างต้น คือ กรมธรรม์ประกันอิสรภาพมีเหตุอย่างอื่น คือ การสูญเสียอิสรภาพ ต้องไม่ให้ผู้เอาประกันภัยต้องสูญเสียอิสรภาพ เป็นภัยที่ผู้รับประกันภัยรับเสี่ยง ดังนั้นประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 861 จึงเขียนไว้กว้างๆ ในกรณีไม่ใช่วินาศภัยและไม่ใช่ประกันชีวิต.

¹⁶ ดู เอกสารภาคผนวก.

ควบคุมตัวในคดีอาญา การประกันตัวบุคคลดังกล่าวบริษัทจะดำเนินการโดยไม่ชักช้าตามจำนวนเงินที่พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการหรือศาลกำหนดจนกว่าคดีจะถึงที่สุด”

กรณีข้อความข้างต้นนี้ ผู้เขียนเห็นว่ากรมธรรม์ประกันอิสรภาพก่อนกระทำความผิดมีขอบเขตความคุ้มครอง คือ

1. ผู้รับประกันภัยจะดำเนินการขอประกันตัวจำเลยที่ได้กระทำความผิดเพื่อให้ได้รับการปล่อยชั่วคราว ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และ
2. ผู้รับประกันภัยจะรับผิดชอบในเงินค่าปรับที่ผู้เอาประกันภัยเจตนาหลบหนีกรณีที่มีการพิพากษาประกัน

ดังนั้น กรมธรรม์ประกันอิสรภาพก่อนกระทำความผิดจึงเป็นการประกันภัยรูปแบบหนึ่ง ที่เป็นการซื้อความคุ้มครองเพื่อไม่ให้ผู้เอาประกันภัยต้องถูกควบคุมตัว หรือเพื่อให้ได้รับการปล่อยชั่วคราว เพราะการปล่อยชั่วคราวนั้นผู้ที่มีอำนาจในการพิจารณาสั่งได้เน้นการปล่อยชั่วคราวประเภทมีประกันและหลักประกันและเห็นได้ว่ากรมธรรม์ประกันอิสรภาพก่อนกระทำความผิดไม่ได้คุ้มครองว่าผู้เอาประกันภัยจะไม่หลบหนี กล่าวคือ บริษัทประกันภัยไม่ได้ประกันการหลบหนี เพราะการหลบหนีเป็นความผิดของผู้เอาประกันภัยเอง

เมื่อกรมธรรม์ประกันอิสรภาพก่อนกระทำความผิดเป็นการประกันภัย ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 861 ตามเหตุผลที่กล่าวมา ซึ่งกรมธรรม์ประกันอิสรภาพนั้นเป็นผลพวงจากการทำสัญญาประกันภัย และผู้รับประกันต้องส่งมอบกรมธรรม์ประกันอิสรภาพอันมีเนื้อความต้องตามสัญญานั้นให้แก่ผู้เอาประกันภัยด้วย ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 867 วรรคสอง โดยบริบทของกรมธรรม์ประกันอิสรภาพก่อนกระทำความผิดเป็นเพียงการซื้อความคุ้มครองเพื่อไม่ให้ผู้เอาประกันภัยต้องถูกควบคุมตัวและรับผิดชอบในเงินค่าปรับที่ผู้เอาประกันภัยเจตนาหลบหนี กรณีที่มีการพิพากษาประกันตัวจำเลย โดยมีเหตุอย่างอื่นในอนาคตตั้งได้ระบุไว้ในสัญญาเกิดขึ้น คือ ถ้าผู้เอาประกันภัยได้กระทำความผิด บริษัทประกันภัยที่เป็นผู้รับประกันภัยต้องมายื่นคำร้องขอปล่อยชั่วคราว และถ้าผู้เอาประกันภัยหลบหนีจนศาลมีคำสั่งปรับนายประกันตามสัญญาประกันตัวจำเลยนั้น บริษัทประกันภัยต้องจ่ายค่าปรับแทนผู้เอาประกันภัย

ส่วนกรณีข้อตกลงตาม เอกสารความคุ้มครองแนบท้ายกรมธรรม์ประกันอิสรภาพ ส่วนที่ 3 เดือนไขทั่วไป ข้อที่ 1.3 ที่ว่า “กรณีผู้เอาประกันภัยเจตนาทำผิดสัญญาประกันและเมื่อบริษัทได้ขอใช้ค่าปรับ ค่าฤชาธรรมเนียมและค่าเสียหายให้เจ้าพนักงานไปแล้ว ผู้เอาประกันภัยจะจ่ายเงินดังกล่าวคืนให้แก่บริษัทภายใน 7 วัน นับแต่วันที่ได้รับหนังสือเรียกร้องจากบริษัท”

ผู้เขียนเห็นว่า ข้อตกลงข้างต้นที่ว่า “ผู้เอาประกันภัยจะยอมใช้เงินคืนให้แก่บริษัทผู้รับประกันภัย เมื่อบริษัทถูกปรับตามสัญญาประกันตัวจำเลย” นั้น เป็นข้อตกลงเพิ่มเติมอีกส่วนหนึ่ง แยกต่างหากจากสัญญาประกันภัย ที่ผู้ขอซื้อได้ทำกับบริษัทผู้ออกกรมธรรม์ ดังนั้นในส่วนข้อตกลงนี้จึงไม่ใช่สัญญาประกันภัยตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 861 แต่เป็นข้อตกลงนี้ก่อให้เกิดตามสัญญาตามหลักทั่วไป ที่เกิดจากคำเสนอและคำสนองถูกต้องตรงกัน ก่อให้เกิดหนี้เงินที่เกิดขึ้นมานอกเหนือกรมธรรม์ประกันอสรภาพ คือ หนี้ที่ผู้ขอซื้อกรมธรรม์ประกันอสรภาพจะชำระคืนบริษัท กล่าวคือ เมื่อผู้เอาประกันภัยเจตนาหลบหนีไม่มาตามกำหนดนัดจนศาลมีคำสั่งปรับนายประกันผิดสัญญาประกันตัวจำเลย ผู้เอาประกันภัยต้องรับผิดชอบในหนี้ตามจำนวนเงินต่อบริษัทผู้รับประกันภัย จึงเป็นสัญญาที่ก่อให้เกิดหนี้

3.1.2 กรมธรรม์ประกันอสรภาพมีความแตกต่างจากการประกันภัยรูปแบบอื่น

ตามที่กล่าวมาข้างต้นของลักษณะกรมธรรม์ประกันอสรภาพ โดยจัดว่าเป็นการประกันภัยรูปแบบหนึ่ง เนื่องจากมีหลักเกณฑ์ตามบรรพ 3 เอกเทศสัญญา ลักษณะ 20 ประกันภัยตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และหลักกฎหมายสากลในเรื่องความเสี่ยง

ทั้งนี้แม้จัดว่ากรมธรรม์ประกันอสรภาพเป็นการประกันภัยก็ตาม แต่โดยลักษณะพิเศษของกรมธรรม์ประกันอสรภาพบางประการมีผลทำให้กรมธรรม์ประกันอสรภาพยังคงมีความแตกต่างจากการประกันภัยทั่วไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กล่าวคือ

(ก) เรื่องหน้าที่ของผู้เอาประกันภัย กรณีกรมธรรม์ประกันอสรภาพ ผู้เอาประกันมีหน้าที่ต้องจ่ายเบี้ยประกันภัยตามเงื่อนไขในกรมธรรม์ ซึ่งกรณีนี้เหมือนกับการประกันภัยทั่วไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 861 ที่กำหนดว่า “ในการนี้บุคคลอีกคนหนึ่งตกลงจะส่งเงินซึ่งเรียกว่า เบี้ยประกันภัย” และในมาตรา 862 ยังกำหนดอีกว่า “ผู้เอาประกันภัย” หมายความว่า คู่สัญญาฝ่ายซึ่งตกลงจะส่งเบี้ยประกันภัย หน้าที่ประการต่อมารณิกรมธรรม์ประกันอสรภาพคือ ผู้เอาประกันภัยต้องไปพบเจ้าพนักงานตามกำหนดนัดทุกนัด ซึ่งหน้าที่ประการนี้ถ้าเป็นการประกันภัยทั่วไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จะไม่ได้กำหนดไว้

(ข) เรื่องความรับผิดชอบของผู้เอาประกันภัยกรณีกรมธรรม์ประกันอสรภาพ หากผู้เอาประกันภัยมีเจตนาทำผิดสัญญาประกันและเมื่อบริษัทชดใช้ค่าปรับ ค่าฤชาธรรมเนียมและค่าเสียหายให้แก่เจ้าพนักงานไปแล้ว ผู้เอาประกันภัยต้องจ่ายเงินคืนให้แก่บริษัทผู้รับประกันภัยด้วย ซึ่งความรับผิดชอบประการนี้ถ้าเป็นกรณีการประกันภัยทั่วไปผู้เอาประกันภัยไม่มีความรับผิดชอบต่อบริษัทผู้รับประกันภัยอีก เพราะเมื่อผู้เอาประกันภัยจ่ายเบี้ยประกันภัยแล้วย่อมเป็นการโอนความเสี่ยงภัยไปยังบริษัทผู้รับประกันภัยแล้ว ดังนั้นในส่วนข้อตกลงข้างต้นของกรมธรรม์ประกันอสรภาพจึงเป็นสัญญาแยกต่างหากอีกส่วนหนึ่ง จึงไม่ใช่สัญญาประกันภัยตามประมวลกฎหมายแพ่งและ

พาณิชย์ มาตรา 861 แต่ข้อตกลงนี้ก่อให้เกิดสัญญาตามหลักทั่วไปที่เกิดจากคำเสนอและคำสนอง ถูกต้องตรงกัน ก่อให้เกิดหนี้

(ค) กรณีกรรมธรรม์ประกันอสังหาริมทรัพย์นั้น บริษัทประกันภัยไม่อาจยกข้อต่อสู้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 879 วรรคแรก ที่บัญญัติว่า “ผู้รับประกันภัยไม่ต้องรับผิดชอบเมื่อความวินาศภัย หรือเหตุอื่นซึ่งได้ระบุไว้ในสัญญานั้นได้เกิดขึ้นเพราะความทุจริตหรือความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประกันภัย” มาปฏิเสธความรับผิดชอบตามกรรมธรรม์ประกันภัยอสังหาริมทรัพย์ได้ เพราะวัตถุประสงค์ของการเข้าสู่ระบบการประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาของบริษัทประกันภัยนั้น บริษัทย่อมทราบเป็นอย่างดีว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นอาจเกิดจากการกระทำโดยเจตนา คือการหลบหนีการประกันตัวของผู้เอาประกันภัยได้ ส่วนกรรมธรรม์ประกันภัยอื่นตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บริษัทประกันภัยมีสิทธิยกข้อต่อสู้เพื่อปฏิเสธความรับผิดชอบตามกรรมธรรม์ประกันภัยได้หากวินาศภัยหรือเหตุอื่นตามที่ระบุในสัญญาเกิดขึ้นจากความทุจริตหรือความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประกันภัย ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 879 วรรคแรก

(ง) กรณีกรรมธรรม์ประกันอสังหาริมทรัพย์นั้น เมื่อผู้เอาประกันภัยตกลงเข้าทำสัญญากับบริษัทประกันภัยแล้ว บริษัทประกันภัยยังมีเงื่อนไขโดยกำหนดให้ผู้เอาประกันภัยต้องนำบุคคลอื่นมาทำสัญญาค้ำประกันโดยจำนวนบุคคลที่จะเป็นผู้ค้ำประกันขึ้นอยู่กับความร้ายแรงของข้อหาเพื่อเป็นการหาหลักประกันของบริษัทผู้รับประกันภัยหรือจัดว่าเป็นการบริหารความเสี่ยงของบริษัท ส่วนกรรมธรรม์ประกันภัยอื่นตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ การทำสัญญาประกันภัยไม่จำเป็นต้องมีบุคคลมาทำสัญญาค้ำประกันเพื่อรับผิดชอบกับผู้เอาประกันภัยว่าจะชดใช้เงินคืนให้แก่บริษัทประกันภัยในกรณีที่บริษัทประกันภัยจะต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทน

(จ) กรณีกรรมธรรม์ประกันอสังหาริมทรัพย์นั้น เมื่อมีการออกกรรมธรรม์ประกันอสังหาริมทรัพย์ตามคำขอซื้อของผู้เอาประกันภัยกับบริษัทประกันภัยแล้ว หากศาลไม่อนุญาตให้ประกันตัวบริษัทประกันภัยจะคิดค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ ส่วนกรรมธรรม์ประกันภัยอื่นตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เมื่อมีการออกกรรมธรรม์แล้วบริษัทประกันภัยจะไม่คิดค่าดำเนินการ

ดังนั้นเห็นได้ว่าเมื่อพิจารณาตามหลักการข้างต้นแล้ว แม้จัดว่ากรรมธรรม์ประกันอสังหาริมทรัพย์เป็นสัญญาประกันภัยอย่างหนึ่งก็ตาม แต่ยังมีความแตกต่างในรายละเอียดบางประการจากสัญญาประกันภัยตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ตามที่ผู้เขียนกล่าวมาข้างต้น

3.1.3 ลักษณะกรรมธรรม์ประกันอิสรภาพกับสัญญาเพื่อประโยชน์บุคคลภายนอก

ก่อนที่จะศึกษาถึงตัวสัญญาเพื่อประโยชน์ของบุคคลภายนอกนั้น จำเป็นจะต้องรู้ว่า สัญญาที่สมบูรณ์ คือทำถูกต้องตามหลักเกณฑ์ครบถ้วนแล้วจะมีผลตามกฎหมายแก่ผู้ใดกล่าวคือ ก่อนนี้ใช้บังคับแก่ผู้ใดให้กระทำการอันใดอันหนึ่งเพื่อประโยชน์แก่ผู้ใด อย่างไรก็ตามหลักทั่วไปที่ว่าสัญญาก่อผลผูกพันคู่สัญญาเท่านั้นก็มีข้อยกเว้นและข้อยกเว้นดังกล่าวนี้ได้แก่สัญญาเพื่อประโยชน์ของบุคคลภายนอกนั่นเอง ดังนั้นจึงเห็นควรอธิบายหลักทั่วไปว่าสัญญาก่อผลผูกพันคู่สัญญาเท่านั้นก่อน แล้วจะขอกว่าข้อยกเว้นในเรื่องสัญญาเพื่อประโยชน์ของบุคคลภายนอกต่อไป¹⁷

โดยหลักผลของสัญญามีผลก่อนนี้บังคับเฉพาะคู่สัญญา และโดยหลักการนี้ดังกล่าว ไม่ใช่บังคับแก่บุคคลอื่นอันมิใช่คู่สัญญา หรือที่เรียกกันว่าบุคคลภายนอกได้ ดังนั้นสัญญาจะก่อนนี้ บังคับบุคคลภายนอกให้ทำการอันใดอันหนึ่งไม่ได้ แต่บุคคลภายนอกจะอ้างสิทธิตามหน้าที่สัญญาได้ก็ขึ้นได้ก็แต่โดยอาศัยข้อยกเว้นดังจะกล่าวต่อไป

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้บัญญัติถึงสัญญาเพื่อประโยชน์ของบุคคลภายนอกหรือสัญญาที่ตกลงกันว่าคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งจะชำระหนี้แก่บุคคลภายนอกไว้ใน มาตรา 374-376 โดยรับรู้สิทธิของบุคคลภายนอกที่เอาประโยชน์จากสัญญาโดยตรงนับว่าได้เป็นข้อยกเว้นจากหลักกฎหมายที่ว่าสัญญาก่อผลผูกพันแก่คู่สัญญาเท่านั้น¹⁸

ตามมาตรา 374 บัญญัติว่า ถ้าคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งทำสัญญาตกลงว่าจะชำระหนี้แก่บุคคลภายนอกไซ้รู้กันว่าบุคคลภายนอกมีสิทธิจะเรียกชำระหนี้จากลูกหนี้โดยตรงได้

ในกรณีกล่าวมาในวรรคต้นนั้น สิทธิของบุคคลภายนอกย่อมเกิดขึ้นตั้งแต่วันที่แสดงเจตนาแก่ลูกหนี้ว่าจะถือเอาประโยชน์จากสัญญานั้น¹⁹

ตามปกติสัญญาย่อมผูกพันเฉพาะคู่สัญญาเท่านั้นเพราะคู่สัญญาเป็นผู้ใช้เสรีภาพในการทำสัญญา เข้าทำสัญญาเพื่อก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวในสิทธิของตนเองหรือเพื่อกำหนดขอบเขตทางกฎหมายของตนเอง เมื่อสัญญาเกิดขึ้นสมบูรณ์จึงก่อให้เกิดผลผูกพันต่อคู่สัญญาเท่านั้น และแม้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จะมีได้บัญญัติไว้โดยชัดเจนเช่นในประมวลกฎหมายของบางประเทศว่าผลผูกพันของสัญญานั้นแน่นอนหาเพียงใดก็ตามแต่ก็เป็นที่เข้าใจว่าความผูกพันดังกล่าวที่เกิดขึ้นระหว่างคู่สัญญานี้เป็นความผูกพันแน่นอนเหมือนกับว่าคู่สัญญาได้สร้างกฎหมาย

¹⁷ จี๊ด เศรษฐบุตร ก (2528). *หลักกฎหมายแพ่งลักษณะนิติกรรมและสัญญา* หน้า 310-311 แก้ไขเพิ่มเติม โดย จิตติ ตึงศักดิ์.

¹⁸ แหล่งเดิม. หน้า 319.

¹⁹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 374.

ขึ้นมาผูกพันระหว่างกันเอง ความผูกพันบังคับได้นี้เกิดจากเสรีภาพหรือความต้องการของคู่สัญญาเอง²⁰ แต่ความเป็นอยู่ปกติของบุคคลในปัจจุบัน มีบางกรณีที่ต้องให้บุคคลภายนอกมาเป็นผู้รับประโยชน์จากสัญญา เช่น สัญญาประกันวินาศภัยระบุบุคคลภายนอกเป็นผู้รับประโยชน์ หรือสัญญาประกันชีวิต เช่น ก. เอาประกันชีวิตตนเองโดยระบุว่าถ้า ก. ตายก็ให้ ข.เป็นผู้รับประโยชน์ จากเงินที่บริษัทประกันก็จะชำระให้ตามมาตรา 862 และมาตรา 891²¹

การที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ยอมรับรองให้ผลของสัญญาตกอยู่กับบุคคลภายนอกได้นั้น อาจกล่าวได้ว่าเป็นกรณีที่เป็นข้อยกเว้นของหลักที่สัญญาต้องผูกพันเฉพาะคู่สัญญาและข้อยกเว้นนี้จะต้องมีกฎหมายกำหนดไว้โดยชัดแจ้ง ดังกรณีของสัญญาเพื่อประโยชน์ของบุคคลภายนอกตามที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 374-376 ที่มีกรณีที่กำหนดไว้เป็นการเฉพาะในเอกเทศสัญญา อาทิ ในสัญญาประกันภัย สัญญาประกันชีวิตและสัญญารับขน เป็นต้น แต่ก็อาจมีกรณีของสัญญาอื่น ๆ ที่มีได้บัญญัติไว้ในส่วนของเอกเทศสัญญา แต่ก็ยังเป็นสัญญาเพื่อประโยชน์ของบุคคลภายนอกได้เช่นกันหากเข้าลักษณะตามมาตรา 374

การเป็นสัญญาเพื่อประโยชน์ของบุคคลภายนอกนั้น หมายความว่าคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายตกลงกันให้คู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งชำระหนี้ที่เกิดจากสัญญานั้นให้แก่บุคคลภายนอก

เนื่องจากบุคคลภายนอก หมายความว่าบุคคลอื่นที่ไม่ใช่คู่สัญญาส่วนตัวกรที่ทำโดยตัวแทนก็ดีหรือผู้รับโอนสิทธิเรียกร้องหรือทายาทของคู่สัญญาก็ดีบุคคลเหล่านี้เป็นคู่สัญญาหรืออาศัยสิทธิในฐานะที่สืบมาจากคู่สัญญาอยู่แล้วมิใช่บุคคลภายนอกแต่อย่างใด²² อนึ่งคนภายนอกนั้นอาจเป็นบุคคลที่ยังไม่มีตัวอยู่ในขณะตกลงทำสัญญากันแต่เป็นบุคคลที่จะมีมาในภายหน้าก็ได้ เช่น บริษัทที่จะก่อตั้งขึ้นเมื่อบริษัทได้ตั้งขึ้นและแสดงเจตนารับเอาประโยชน์แล้วก็มีสิทธิตามสัญญานั้น แต่ถ้าไม่เป็นบุคคลที่ระบุตัวได้แน่นอน เช่น ให้จ่ายเงินแก่คนอนาถา ดังนี้ไม่มีตัวคนภายนอกแน่นอนพอที่จะเข้าถือเอาประโยชน์ตามสัญญาได้²³

สัญญาเพื่อประโยชน์บุคคลภายนอกเช่นนี้ กฎหมายบัญญัติให้สิทธิเรียกร้องตามสัญญาตกเป็นของบุคคลภายนอกนั้นโดยตรง กล่าวคือถือว่าบุคคลภายนอกนั้นเป็นเจ้าของโดยมูลสัญญานั้นด้วยตนเองอาจฟ้องลูกหนี้โดยสัญญาได้โดยตรง ไม่ต้องอาศัยฟ้องในนามของคู่สัญญาเดิม²⁴

²⁰ จิตติ ดิงสัททีย์ ข (ม.ป.ป.). คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เรื่องมาตรา ว่าด้วย สัญญา บรรพ 2 มาตรา 354-394 (ปรับปรุงโดย ศนันท์กรณ สุทธิพันธุ์). หน้า 119.

²¹ แหล่งเดิม. หน้า 120.

²² แหล่งเดิม. หน้า 121.

²³ แหล่งเดิม. หน้า 123.

²⁴ แหล่งเดิม. หน้า 123.

อย่างไรก็ตามการฟ้องบังคับชำระหนี้จากลูกหนี้ตามสัญญาหนี้ บุคคลภายนอกทำได้ เฉพาะส่วนที่ตนเป็นเจ้าของหนี้หรือได้รับประโยชน์เท่านั้น มิได้หมายความว่าบุคคลภายนอกกลายเป็น “คู่สัญญา” แทนที่ “คู่สัญญาเดิม” ที่เป็นผู้กำหนดให้ประโยชน์แก่ตนแต่อย่างใด บุคคลภายนอกจึงมี สิทธิเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับประโยชน์ตนจะได้รับเท่านั้น บุคคลภายนอกจึงไม่สามารถฟ้องหรือ ใช้สิทธิอื่นๆ ที่มาจากสัญญาซึ่งเป็นสิทธิเฉพาะของคู่สัญญาเท่านั้น เช่น สิทธิในการบอกเลิกสัญญา เป็นต้น²⁵ แต่โดยหลักที่จะเอาหนี้ไปยกให้แก่ใครแม้จะให้เป็นเจ้าหนี้ถ้าเขาไม่สมัครใจ ก็จะบังคับให้เขาเป็นเจ้าหนี้ไม่ได้ประการหนึ่ง และเพื่อให้ลูกหนี้รู้ว่าจะต้องชำระหนี้ให้แก่ใครอีก ประการหนึ่ง บุคคลภายนอกนั้นจะต้องแสดงเจตนาแก่ลูกหนี้ก่อนว่าตนจำนงจะถือเอาประโยชน์ จากสัญญานั้น เท่ากับแสดงอยู่ในตัวว่า บุคคลภายนอกไม่จำเป็นต้องรับเอาผลของสัญญาแม้จะเป็นผลที่ เป็นประโยชน์กับตนก็ตาม เสรีภาพของบุคคลภายนอกจะมีได้ถูกกระทบกระเทือนจากการกำหนด ระหว่างคู่สัญญาแต่อย่างใด ส่วนสิทธิของบุคคลภายนอกเกิดขึ้นตั้งแต่เวลาที่แสดงเจตนาแก่ลูกหนี้ ดังกล่าวนั้น ส่วนการแสดงเจตนาอย่างไรที่จะมีผลเช่นนั้นย่อมเป็นไปตามหลักทั่วไปในเรื่องการ แสดงเจตนาตามมาตรา 168-169²⁶

ผลของการแสดงเจตนาเช่นนี้บุคคลภายนอกย่อมเป็นเจ้าหนี้มีสิทธิเรียกร้องในหนี้ นั้น ในนามของตนเอง ผู้ที่จะฟ้องลูกหนี้หากมีการไม่ชำระหนี้ ก็คือบุคคลภายนอกที่เป็นเจ้าหนี้ดังกล่าว นั้น คู่สัญญาเดิมก็ยังฟ้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้แก่คนภายนอกได้²⁷

หากบุคคลภายนอกไม่แสดงเจตนาเข้าถือเอาประโยชน์จากสัญญาผลของสัญญายังคง อยู่ที่คู่สัญญาเดิมที่ยังคงเป็นผู้ทรงสิทธิและเป็นเจ้าหนี้ของคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งตามสัญญา ทุกประการ²⁸ โดยสิทธิของบุคคลภายนอกผู้รับประโยชน์ที่ว่ามานี้คงอยู่ภายใต้บังคับข้อตกลงของ คู่สัญญา ที่กล่าวแล้วเป็นความเกี่ยวพันระหว่างบุคคลภายนอกกับคู่สัญญาฝ่ายที่เป็นลูกหนี้ ส่วนความเกี่ยวพันระหว่างคนภายนอกกับคู่สัญญาฝ่ายที่ให้ประโยชน์กับบุคคลภายนอกนั้น ย่อมเป็นไปตามสัญญาระหว่างคนภายนอกกับคู่สัญญาฝ่ายนั้น ส่วนความเกี่ยวพันระหว่างคู่สัญญา ย่อมเป็นไปตามหลักเสรีภาพในการทำสัญญาตาม มาตรา 151²⁹

มาตรา 375 เมื่อสิทธิของบุคคลภายนอกได้เกิดขึ้นตามบทบัญญัติแห่งมาตราก่อนแล้ว คู่สัญญาหาอาจจะเปลี่ยนแปลงหรือระงับสิทธินั้นในภายหลังได้ไม่

²⁵ แหล่งเดิม, หน้า 124.

²⁶ แหล่งเดิม, หน้าเดิม.

²⁷ แหล่งเดิม, หน้า 126.

²⁸ แหล่งเดิม, หน้า 127.

²⁹ แหล่งเดิม, หน้า 130.

สิทธิของบุคคลภายนอกเกิดขึ้นโดยการแสดงเจตนาต่อลูกหนี้ตาม มาตรา 374 วรรค 2 ดังนั้น ตราบใดที่ยังมิได้มีการแสดงเจตนาเข้าถือเอาประโยชน์ สิทธิของบุคคลภายนอกก็ยังมีได้เกิดขึ้น คู่สัญญาจึงอาจตกลงเปลี่ยนแปลงให้สิทธิที่ได้ให้แก่บุคคลภายนอกนั้นเป็นของบุคคลภายนอกอื่นแทนหรือเพิกถอนสิทธิที่จะได้แก่บุคคลภายนอกคนแรก ให้สิทธิกลับมาเป็นของคู่สัญญาฝ่ายที่เป็นเจ้าหนี้ก็ย่อมเป็นไปได้ทั้งสิ้น แต่การตกลงเปลี่ยนแปลงสิทธิของบุคคลภายนอกนั้นต้องเกิดจากการตกลงร่วมกันของคู่สัญญา เพราะในส่วนของสัญญานั้นถือว่าได้เกิดขึ้นสมบูรณ์ก่อให้เกิดความผูกพันระหว่างคู่สัญญาไปเรียบร้อยแล้ว หากคู่สัญญาฝ่ายที่เป็นเจ้าหนี้ต้องการเปลี่ยนตัวบุคคลภายนอกผู้รับประโยชน์ก็ดีหรือต้องการเพิกถอนสิทธิที่บุคคลภายนอกที่เคยระบุตัวไว้จะได้รับก็ดี จึงมีลักษณะของการแก้ไขเปลี่ยนแปลงเนื้อหาของสัญญาที่คู่สัญญาฝ่ายเจ้าหนี้ไม่อาจแก้ไขเปลี่ยนแปลงฝ่ายเดียวได้โดยปราศจากความยินยอมของคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง³⁰

หากบุคคลภายนอกได้แสดงเจตนาเข้าถือเอาประโยชน์จากสัญญาแล้ว สิทธิของคนภายนอกเกิดขึ้นและเป็นที่รับรู้จากลูกหนี้แห่งสัญญาแล้วเท่ากับบุคคลภายนอกเข้าไปสวมสิทธิในส่วนที่เป็นประโยชน์ตามที่คู่สัญญาระบุให้แทนคู่สัญญาเดิมที่เป็นเจ้าหนี้แล้ว คู่สัญญาเดิมตกลงกันเปลี่ยนแปลงสิทธินั้นไม่ได้³¹ หากมีการฝ่าฝืนโดยคู่สัญญาเปลี่ยนแปลงสิทธิของบุคคลภายนอกนั้นไปให้บุคคลภายนอกอื่นหรือเพิกถอนสิทธิของบุคคลภายนอกนั้นให้กลับมาเป็นของตนภายหลังจากที่บุคคลภายนอกได้แสดงเจตนาเข้าถือเอาประโยชน์แล้วหรือไม่ยอมปฏิบัติตามสัญญาเพื่อประโยชน์ของบุคคลภายนอกย่อมเป็นการฝ่าฝืนบทบัญญัติมาตรา 375 จึงมีผลเท่ากับว่าการเปลี่ยนแปลงแก้ไขหรือการเพิกถอนสิทธิของบุคคลภายนอกไม่มีผล บุคคลภายนอกยังคงมีสิทธิเรียกร้องให้ลูกหนี้แห่งสัญญาชำระหนี้ได้ตามปกติ แต่ถ้าคู่สัญญาตกลงกำหนดเงื่อนไขไว้ว่า คู่สัญญาอาจเปลี่ยนใจได้แม้มีการแสดงเจตนาเข้ารับประโยชน์ แล้วก็น่าจะเป็นไปตามนั้นได้เพราะ มาตรา 375 มิใช่กฎหมายที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนจึงตกลงยกเว้นได้³²

เมื่อบุคคลภายนอกแสดงเจตนาเอาประโยชน์จากสัญญาเพื่อประโยชน์ของบุคคลภายนอกแล้ว ก็มีปัญหมาถึงความสัมพันธ์ทางกฎหมายระหว่างคู่สัญญา คือผู้รับสัญญาและผู้เอาสัญญาตลอดจนบุคคลภายนอกผู้รับประโยชน์ ดังนี้

³⁰ แหล่งเดิม, หน้าเดิม.

³¹ แหล่งเดิม, หน้า 131.

³² แหล่งเดิม, หน้า 132.

1. ระหว่างผู้รับสัญญาและผู้เอาสัญญา ถือได้ว่าความสัมพันธ์ทางกฎหมายระหว่างบุคคลทั้งสองโดยอาศัยสัญญาเพื่อประโยชน์ของบุคคลภายนอกยังมีอยู่ต่อไป แม้บุคคลภายนอกจะไม่ได้แสดงเจตนาเอาประโยชน์แล้วก็ตาม ดังนั้นหากผู้รับสัญญาไม่ชำระหนี้แก่บุคคลภายนอก ผู้เอาสัญญาย่อมมีสิทธิฟ้องร้องบังคับให้ผู้รับสัญญาปฏิบัติได้ ตลอดจนการบอกเลิกสัญญาเพื่อประโยชน์ของบุคคลภายนอกได้เหมือนกัน คือคู่สัญญาเดิมบังคับให้ผู้หนี้ชำระหนี้แก่คนภายนอกได้ มิใช่บังคับให้ชำระแก่ตนเพื่อเอาไปชำระแก่คนภายนอกซึ่งไม่ตรงตามที่ตกลงไว้ในสัญญา

2. ระหว่างบุคคลภายนอกผู้เอาประโยชน์และผู้รับสัญญา มาตรา 374 วรรคแรกบัญญัติว่า “บุคคลภายนอกมีสิทธิจะเรียกให้ผู้หนี้ชำระหนี้โดยตรงได้” ดังนั้นบุคคลภายนอกจึงมีสิทธิฟ้องร้องลูกหนี้โดยตรงได้ อย่างไรก็ตามนักกฎหมายส่วนมากด้วยกันเห็นว่า บุคคลภายนอกผู้ได้รับประโยชน์ไม่มีสิทธิที่จะบอกเลิกสัญญาเพื่อประโยชน์ ของบุคคลภายนอกฐานลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ตามมาตรา 387 ได้ เพราะบุคคลภายนอกมีสิทธิเรียกชำระหนี้ตามมาตรา 374 วรรคแรกเท่านั้น ดังนั้นจึงถือว่าผู้เอาสัญญาผู้เดียวมีสิทธิบอกเลิกสัญญาได้ ส่วนทางฝ่ายผู้รับสัญญานั้นมาตรา 376 กล่าวว่า ย่อมมีสิทธิยกเอาข้อต่อสู้อันเกิดแต่สัญญาหมายความว่า ข้อต่อสู้ที่ยันต่อผู้เอาสัญญานั้นมาใช้ยันแก่บุคคลภายนอกผู้ได้รับประโยชน์ได้ เช่น ผู้รับสัญญาอาจอ้างและบอกอ้างว่าสัญญาเป็นโมฆียะเพราะถูกข่มขู่หรือกลฉ้อลดังนั้นเป็นต้น

3. ระหว่างบุคคลภายนอกผู้ได้รับประโยชน์กับผู้เอาสัญญาสำหรับความสัมพันธ์ทางกฎหมายระหว่างบุคคลภายนอกผู้ได้รับประโยชน์กับผู้เอาสัญญานั้น จะต้องดูเบื้องหลังแห่งการทำสัญญาเพื่อประโยชน์ของบุคคลภายนอก กล่าวคือการที่ผู้เอาสัญญาต้องทำสัญญากับผู้รับสัญญานั้นอาจเป็นเพราะผู้เอาสัญญาเองมีหน้าที่หรือมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง จึงให้ผู้รับสัญญาปฏิบัติแทน เช่นในสัญญาซื้อขายอันผู้ขายรับจะส่งของที่ขายโดยทำสัญญารับขนของกับผู้รับขนให้ส่งของที่ขายไปยังผู้ซื้อ ดังนั้นสัญญารับขนของจึงเป็นสัญญาเพื่อประโยชน์ของบุคคลภายนอก โดยมีผู้เอาสัญญาคือผู้ขายและผู้รับสัญญาคือผู้รับขน ส่วนบุคคลภายนอกผู้ได้รับประโยชน์คือผู้ซื้อ บุคคลภายนอกผู้ได้รับประโยชน์จึงมีความสัมพันธ์ทางกฎหมายกับผู้เอาสัญญา คือสัญญาซื้อขายในเรื่องการส่งมอบนั่นเอง ซึ่งจะต้องพิจารณาตามลักษณะสัญญาเบื้องหลังนี้ แต่เบื้องหลังแห่งสัญญาเพื่อประโยชน์ของบุคคลภายนอกอาจเป็นสัญญาให้ก็ได้ เช่นในสัญญาประกันชีวิตโดยผู้เอาประกันกับผู้รับประกันตกลงจ่ายเงินให้แก่บุตรของผู้เอาประกัน ดังนั้นความสัมพันธ์ทางกฎหมายระหว่างบุคคลภายนอกผู้ได้รับประโยชน์กับผู้เอาสัญญาจึงเป็นสัญญาให้ ดังนั้นเป็นต้น³³

³³ จิต เศรษฐบุตร ก เล่มเดิม. หน้า 323.

มาตรา 376 ข้อต่อสู้อันเกิดแต่มูลสัญญาดังกล่าวมาในมาตรา 374 นั้น ลูกหนี้อาจจะยกขึ้นต่อสู้บุคคลภายนอกผู้จะได้รับประโยชน์จากสัญญานั้นได้ สิทธิของบุคคลภายนอกผู้รับประโยชน์เกิดขึ้นโดยข้อสัญญาระหว่างคู่สัญญา ฉะนั้นลูกหนี้จึงย่อมยกข้อต่อสู้อันเกิดแต่สัญญา เช่น ล้ำค่าผูกมัด กลล้อนล ข่มขู่ ฯลฯ ขึ้นต่อสู้คนภายนอกได้ เช่นเดียวกับที่อาจยกขึ้นต่อสู้คู่สัญญาเดิมได้เหมือนกัน³⁴

จากหลักกฎหมายสัญญาเพื่อประโยชน์บุคคลภายนอกข้างต้นที่ผู้เขียนกล่าวมาเมื่อนำมาพิจารณากับกรรมธรรม์ประกันอสังหาริมทรัพย์นั้นเห็นว่า สัญญาประกันภัยและกรรมธรรม์ประกันอสังหาริมทรัพย์เป็นสัญญาเพื่อประโยชน์ของบุคคลภายนอก กล่าวคือคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งซึ่งได้แก่บริษัทประกันภัย ทำสัญญาตกลงกับผู้ต้องหาหรือจำเลยซึ่งเป็นคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งว่าจะชำระหนี้แก่บุคคลภายนอกซึ่งคือศาล เพราะตามกรรมธรรม์ประกันอสังหาริมทรัพย์คู่สัญญาตกลงกันว่าหากศาลมีคำสั่งปรับนายประกัน บริษัทประกันภัยจะชดใช้ค่าปรับแทนผู้ต้องหาหรือจำเลยต่อศาลที่ไม่ได้เป็นคู่สัญญาด้วย อันถือว่าศาลนั้นเป็นบุคคลภายนอกสัญญา อีกทั้งเมื่อศาลมีคำสั่งปรับนายประกันแล้วศาลก็มีสิทธิบังคับให้บริษัทประกันภัยชดใช้ค่าปรับต่อศาลแทนผู้ต้องหาหรือจำเลยได้ทันที เพราะเมื่อมีการทำสัญญาประกันภัยและกรรมธรรม์ประกันภัยอสังหาริมทรัพย์แล้วบริษัทประกันภัยได้แจ้งให้ศาลทราบโดยทำสัญญาประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยต่อศาลและศาลได้มีคำสั่งอนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยโดยถือเอาหนังสือรับรองของบริษัทประกันภัยเป็นหลักประกันต่อศาลถือได้ว่าศาลได้แสดงเจตนาเข้าถือเอาข้อสัญญาเพื่อประโยชน์ของบุคคลภายนอกนั้นแล้ว ดังนั้นสัญญาประกันภัยและกรรมธรรม์ประกันภัยอสังหาริมทรัพย์จึงเป็นสัญญาที่คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งทำสัญญาตกลงว่าจะชำระหนี้แก่บุคคลภายนอก จึงเข้าลักษณะเป็นสัญญาเพื่อประโยชน์ของบุคคลภายนอกตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 374 ตามที่ผู้เขียนกล่าวมาข้างต้น

3.2 การก่อให้เกิดสัญญาระหว่างผู้ขอซื้อกรรมธรรม์กับผู้ออกกรรมธรรม์และผลบังคับของข้อตกลงที่กำหนดไว้ในกรรมธรรม์ประกันอสังหาริมทรัพย์

สภาพทางสัญญาในปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากทั้งวิธีการทำสัญญาและเนื้อหาที่ถูกกำหนดไว้ในสัญญา³⁵ ซึ่งสัญญาประเภทนี้เรียกว่า สัญญาสำเร็จรูป (Adhesion Contract) หรือสัญญามาตรฐาน (Standard Form Contract) สัญญาประเภทใหม่นี้เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันเป็นสัญญาที่ไม่มีการกล่าวในประมวลกฎหมาย สัญญาสำเร็จรูปหรือสัญญามาตรฐานไม่ว่าจะเป็น

³⁴ จิตติ ดิงศกัทธิ์ ข เล่มเดิม, หน้า 133

³⁵ คาราวร ธีระวัฒน์. (2542). กฎหมายสัญญา สถานะใหม่ของสัญญาปัจจุบันและปัญหาข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม. หน้า 25.

การการทำธุรกิจการค้าประเภทใด เช่น การประกันภัย การขนส่ง การธนาคารพาณิชย์ ซึ่งการทำสัญญาจะมีร่างข้อสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษรไว้ล่วงหน้าเป็นจำนวนมากที่จะใช้กับบุคคลที่เข้ามาเป็นคู่สัญญาในภายหลัง ลักษณะนี้ผู้ที่เข้ามาเป็นคู่สัญญาในภายหลังจะอยู่ในลักษณะจะต้องยอมรับข้อสัญญานั้นๆ โดยไม่สามารถต่อรองแก้ไขได้³⁶

เมื่อสัญญาประกันภัยจัดว่าเป็นสัญญาสำเร็จรูปหรือสัญญามาตรฐาน จึงมีลักษณะเป็นสัญญาประเภทหนึ่ง ดังนั้นการที่กล่าวว่าเป็นนิติกรรมฝ่ายเดียวหรือเป็นการกระทำของฝ่ายเดียวเลยที่เดียวไม่ได้ เพราะมีการเข้าตกลงของคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งด้วยโดยตกลงยินยอมรับข้อสัญญาต่างๆ เช่นนี้ถือว่าเป็นสัญญาโดยมีเจตนาร่วมกันของทั้งสองฝ่ายแล้ว แม้ว่าเจตนาของฝ่ายหนึ่งจะถูกจำกัดเพียงแสดงเจตนาตอบรับหรือตอบปฏิเสธ โดยไม่สามารถเปลี่ยนแปลงข้อสัญญาได้ตามแต่เนื่องจากการเจรจาต่อรองกันในเนื้อหาของสัญญาไม่ได้เป็นเงื่อนไขหนึ่งของความสมบูรณ์แห่งสัญญา แม้ว่าสัญญาจะเกิดขึ้นจากการที่คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งต้องยอมจำนนยอมรับเงื่อนไขข้อสัญญาที่ทำไว้ล่วงหน้าของคู่สัญญาอีกฝ่ายก็ตาม ก็ถือว่าเป็นความตกลงเกิดเป็นสัญญาที่มีผลตามกฎหมาย³⁷

การเกิดของสัญญาประกันภัยนั้นเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อคำเสนอคำสนองถูกต้องตรงกัน จึงเกิดเป็นสัญญา กล่าวคือใบคำขอเอาประกันภัยเป็นเอกสารที่ผู้เอาประกันภัยทำขึ้นเพื่อแสดงความประสงค์ของตนว่าจะเอาประกันภัยอย่างใดอย่างหนึ่งไว้กับผู้รับประกันภัย คำขอเอาประกันภัยนั้นถือว่าเป็นคำเสนอขอทำสัญญาประกันภัยซึ่งไม่จำเป็นต้องทำเป็นหนังสือ คำขอเอาประกันภัยอาจทำได้ยาวไปยังผู้รับประกันภัยโดยตรงก็ได้ และเมื่อผู้รับประกันภัยพิจารณาคำขอเอาประกันภัยด้วยวาจาแล้วตกลงจะเข้าทำสัญญาประกันภัยด้วยคำตอบตกลงของผู้รับประกันภัยเช่นนั้นถือว่าเป็นคำสนองรับประกันภัย สัญญาประกันภัยเกิดขึ้นตามกฎหมายเมื่อคำเสนอ (คำขอเอาประกันภัย) และคำสนอง (คำตอบรับการประกันภัย) ต้องตรงกัน หลังจากนั้นผู้รับประกันภัยก็ต้องออกกรมธรรม์ประกันภัยให้มีข้อความตรงตามสัญญาประกันภัยที่เกิดขึ้นตามกฎหมายแล้วนั้นให้ผู้เอาประกันภัยรับไปเป็นหลักฐานเป็นหนังสือ เพราะมิฉะนั้นจะฟ้องร้องบังคับคดีไม่ได้³⁸ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 867³⁹

³⁶ แหล่งเดิม. หน้า 37.

³⁷ แหล่งเดิม. หน้า 39.

³⁸ สิทธิโชค ศรีเจริญ. เล่มเดิม. หน้า 117.

³⁹ มาตรา 867 อันสัญญาประกันภัยนั้น ถ้ามิได้มีหลักฐานเป็นหนังสืออย่างใดอย่างหนึ่งลงลายมือชื่อฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบหรือลายมือชื่อตัวแทนของฝ่ายนั้นเป็นสำคัญ ท่านว่าจะฟ้องร้องให้บังคับคดีหาได้ไม่ ให้ส่งมอบกรมธรรม์ประกันภัยอันมีเนื้อความตรงตามสัญญานั้นแก่ผู้เอาประกันภัยฉบับหนึ่ง.

ในสัญญาอื่นทั่วไปคำขอเข้าทำสัญญาไม่มีความสำคัญกับการเกิดและการบังคับตามสัญญานั้นแต่อย่างใด แต่ในสัญญาประกันภัยแล้ว คำขอเอาประกันภัยไม่ว่าจะโดยวาจาหรือเป็นลายลักษณ์อักษร มีความสำคัญต่อการเกิดของสัญญาประกันภัย ซึ่งโดยทางปฏิบัติเพื่อความสะดวกและรวดเร็วในทางการค้าและเพื่อความถูกต้องในเนื้อหาสาระที่ใช้เป็นข้อมูลในการพิจารณารับประกันภัย ผู้รับประกันภัยจะมีแบบฟอร์มใบคำขอเอาประกันภัยให้ผู้เอาประกันภัยกรอกคำถามต่างๆ ตามความจำเป็นของการประกันภัยในแต่ละชนิดข้อสำคัญในการกรอกแบบคำขอเอาประกันภัยก็เพื่อเป็นการบันทึกข้อรายละเอียดอันจำเป็นแก่การประกันภัยที่ผู้เอาประกันภัยได้แถลงข้อความจริงเพื่อให้ผู้พิจารณารับประกันภัยพิจารณาอัตราเสี่ยงเพื่อที่จะตกลงทำสัญญาประกันภัยด้วย⁴⁰

3.2.1 ผลของสัญญาที่ผูกพันกันขึ้นระหว่างผู้ซื้อชื่อกรรมกรรมกับผู้ออกกรรมกรรม

เมื่อสัญญาเกิดขึ้นแล้วสัญญามีผลผูกพันคู่สัญญาตามที่ตกลงกันคู่สัญญาจะต้องปฏิบัติตามภาระหนี้ตามข้อผูกพันดังกล่าว การที่ผู้เอาประกันภัยและผู้รับประกันภัยได้ตกลงทำสัญญาประกันภัยกันแล้ว ผลของสัญญาคือผู้รับประกันภัยจะออกหลักฐานที่แสดงว่ามีการทำสัญญาประกันภัยต่อกันแล้วนั้น เรียกว่า “กรรมกรรมประกันภัย” ให้ผู้เอาประกันภัยยึดถือไว้ กรรมกรรมประกันภัยนี้ไม่ใช่สัญญาประกันภัย แต่เป็นหลักฐานที่แสดงถึงสาระสำคัญของข้อตกลงในสัญญาประกันภัยและเงื่อนไขความคุ้มครองของสัญญาประกันภัยนั้นกรรมกรรมประกันภัยไม่มีกฎหมายกำหนดรูปแบบไว้โดยเฉพาะ แม้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 867 ก็เพียงแต่บัญญัติเป็นแนวทางไว้ว่ากรรมกรรมประกันภัยควรจะมีข้อความระบุถึงรายการใดบ้าง ในกรณีที่กรรมกรรมประกันภัยฉบับใดมีรายการไม่ครบหรือมีมากกว่าที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 867 ก็มีได้หมายความว่าเอกสารนั้นไม่ใช่กรรมกรรมประกันภัยตามกฎหมาย ทั้งนี้เนื่องจากสัญญาประกันภัยเป็นสัญญาที่สามารถเกิดและสมบูรณ์ตามกฎหมายด้วยการตกลงด้วยวาจาจากกฎหมายไม่ได้บังคับถึงความสมบูรณ์ของข้อความในกรรมกรรมประกันภัยเหมือนสัญญาหรือเอกสารอื่น⁴¹

หากบริษัทผู้รับประกันภัยไม่ออกหนังสือรับรองและไม่มาชำระค่าปรับต่อศาลเมื่อมีการผิดสัญญาประกันให้แก่อผู้เอาประกันภัยนั้น ผลของสัญญาคือผู้เอาประกันภัยมีสิทธิฟ้องร้องบังคับให้บริษัทผู้รับประกันภัยปฏิบัติตามข้อตกลงในสัญญาได้โดยให้ออกหนังสือรับรองและชำระค่าปรับต่อศาลเมื่อมีการผิดสัญญาประกันให้แก่นั่นได้ เนื่องจากการออกหนังสือรับรองเป็นหนึ่อย่างหนึ่งที่บริษัทผู้รับประกันภัยจะต้องปฏิบัติ และถ้ามีการผิดสัญญาประกันต่อศาลต้องมีการชำระค่าปรับ บริษัทประกันภัยต้องชำระหนี้ตามสัญญาต่อศาลตามที่บริษัทประกันภัยตกลงไว้กับ

⁴⁰ แหล่งเดิม. หน้า 118.

⁴¹ แหล่งเดิม. หน้า 122.

ผู้เอาประกันภัย รวมถึงถ้าเป็นกรณีที่กรมธรรม์ประกันอิสรภาพที่ออกมีข้อความที่ไม่ตรงกับสัญญาประกันภัยตามที่ตกลงกันและผู้เอาประกันภัยมีหลักฐานเป็นหนังสือใบคำขอเอาประกันภัยที่ลงลายมือชื่อฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบ ผู้เอาประกันภัยก็มีสิทธิร้องขอให้บริษัทผู้รับประกันภัยแก้ไขได้

3.2.2 ข้อตกลงและผลบังคับตามกฎหมายตามข้อตกลงที่ระบุไว้ในกรมธรรม์

สิ่งสำคัญในกรมธรรม์ประกันภัย คือ เงื่อนไขในกรมธรรม์ประกันภัย ซึ่งตามปกติแล้วเป็นเงื่อนไขเดียวกันกับเงื่อนไขของสัญญาประกันภัยนั้น ทั้งนี้เนื่องจากตามกฎหมายบัญญัติให้ผู้รับประกันภัยส่งมอบกรมธรรม์ประกันภัยอันมีเนื้อความถูกต้องตามสัญญานั้นแก่ผู้เอาประกันภัยฉบับหนึ่ง⁴² เงื่อนไขเป็นข้อตกลงตามสัญญาที่มีความสำคัญมาก หากคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งไม่ปฏิบัติตามอีกฝ่ายมีสิทธิเลิกสัญญาหรือบอกปิดไม่รับผิดชอบตามสัญญาได้ เงื่อนไขในกรมธรรม์ประกันภัยที่ขัดแย้งนั้นเป็นเงื่อนไขชนิดที่ปรากฏเป็นตัวอักษรในกรมธรรม์ประกันภัยชนิดต่างๆ ตามกรมธรรม์ประกันภัยชนิดนั้น ซึ่งสามารถแบ่งเงื่อนไขลายลักษณ์อักษรนี้ออกได้เป็น 2 กรณี คือ

กรณีแรกเป็นเงื่อนไขทั่วไป (General Conditions) เงื่อนไขชนิดนี้จะพิมพ์ไว้ในกรมธรรม์ประกันภัยและใช้สำหรับกรมธรรม์ประกันภัยทุกชนิดที่ออกให้แก่ผู้เอาประกันภัยเป็นเงื่อนไขที่กำหนดให้ผู้เอาประกันภัยต้องปฏิบัติในหลักทั่วไป

กรณีที่สองเป็นเงื่อนไขเฉพาะกรณี (Particular Conditions) เงื่อนไขชนิดนี้เกี่ยวข้องกับ ความคุ้มครองหรือยกเว้นความคุ้มครองในกรมธรรม์ประกันภัย เป็นเงื่อนไขที่กำหนดความรับผิดชอบของผู้เอาประกันภัยและผู้รับประกันภัยไว้อย่างแน่นอนนอกจากนี้ยังรวมถึงเงื่อนไขข้อคุ้มครองพิเศษหรือในใบแนบท้ายกรมธรรม์ประกันภัยซึ่งล้วนแต่เป็นข้อความที่มีผลบังคับกับคู่สัญญาประกันภัยให้ปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งมิฉะนั้นกรมธรรม์ประกันภัยไม่มีผลบังคับตามกฎหมาย⁴³

เงื่อนไขและข้อกำหนดของกรมธรรม์ประกันอิสรภาพ เงื่อนไขในที่นี้ หมายถึงข้อตกลงหรือข้อสัญญาไม่ใช่เงื่อนไขตามที่บัญญัติไว้ในเรื่องของนิติกรรม บรรพ 1 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์⁴⁴ เพราะเป็นข้อสัญญาและเงื่อนไขที่กำหนดไว้ล่วงหน้าในสัญญาซึ่งจะมีลักษณะเหมือนเงื่อนไขทั่วไปที่กำหนดอยู่และเปลี่ยนแปลงแก้ไขไม่ได้

ผู้เขียนจึงได้ทำการศึกษาข้อกำหนดเงื่อนไขในกรมธรรม์ประกันอิสรภาพโดยนำเงื่อนไขกรมธรรม์ประกันอิสรภาพของบริษัทประกันภัยมาทำการศึกษาและจะทำการศึกษาลำดับทั้งกรมธรรม์ประกันอิสรภาพประเภทก่อนกระทำความผิดและกรมธรรม์ประกันอิสรภาพประเภทหลังกระทำความผิด

⁴² แหล่งเดิม, หน้า 145.

⁴³ แหล่งเดิม, หน้า 146.

⁴⁴ คาราวร ธีระวัฒน์, เล่มเดิม, หน้า 50.

ก่อนที่จะพิจารณารายละเอียดในกรรมธรรม์ประกันอิสรภาพนั้น ผู้เขียนขออธิบายก่อนว่า สัญญาประกันภัยกับกรรมธรรม์ประกันอิสรภาพนั้นไม่ใช่อันเดียวกัน สัญญาประกันภัยเป็นข้อตกลงระหว่างผู้เอาประกันภัยกับผู้รับประกันภัย ข้อตกลงนี้เกิดเป็นสัญญาขึ้นเมื่อมีคำสนองตรงตามคำเสนอตามมาตรา 356 และมาตรา 361 โดยไม่ต้องมีลายลักษณ์อักษรหรือกรรมธรรม์⁴⁵ ส่วนกรรมธรรม์ประกันภัยนั้นเป็นแต่เพียงเอกสารของฝ่ายผู้รับประกันภัยที่ทำขึ้นเพราะเหตุที่ได้มีสัญญาประกันภัยต่อกันแล้ว สัญญาประกันภัยมีข้อความอย่างใดก็ได้แต่คู่กรณีตกลงกัน แต่กรรมธรรม์ประกันภัยจะต้องมีข้อความตรงตามสัญญาประกันภัยนั้น⁴⁶

กรรมธรรม์ประกันอิสรภาพประเภทก่อนกระทำความผิด มีเนื้อหารายละเอียด ดังนี้

ข้อตกลงเงื่อนไข หน้าที่ตามกรรมธรรม์ประกันอิสรภาพประเภทก่อนกระทำความผิด ซึ่งกรณีนี้การประกันภัยหลักเป็นการประกันภัยรถยนต์ภาคสมัครใจ โดยมีการซื้อความคุ้มครองเพิ่มเติมตามเอกสารแนบท้ายเป็นการประกันตัวผู้ขับขี่

การซื้อประกันภัยนอกจากมีการตกลงกัน และการยอมรับเงื่อนไขต่างๆ ตามตารางกรรมธรรม์ของคู่สัญญา ซึ่งบางครั้งรายละเอียดที่มีเป็นจำนวนมากไม่สามารถที่จะระบุได้หมดในตารางกรรมธรรม์ จึงต้องมีการกำหนดเงื่อนไข สิทธิและหน้าที่ระหว่างกันในเอกสารแนบท้ายของสัญญาที่ถือเป็นส่วนหนึ่งของสัญญาเช่นกัน

รายละเอียดในเอกสารความคุ้มครองแนบท้ายเพิ่มเติมการประกันตัวผู้ขับขี่ (รย.03) มีดังนี้⁴⁷

“เป็นที่ตกลงกันว่า กรรมธรรม์ประกันภัยดังกล่าวข้างต้น ได้มีการขยายเพิ่มเติมดังต่อไปนี้ บริษัทจะประกันตัวผู้เอาประกันภัยหรือบุคคลใดซึ่งขับขี่รถยนต์โดยได้รับความยินยอมจากผู้เอาประกันภัย ในกรณีรถยนต์ที่ระบุไว้ในตารางเกิดอุบัติเหตุเป็นเหตุให้บุคคลดังกล่าวถูกควบคุมตัวในคดีอาญา การประกันตัวบุคคลดังกล่าวบริษัทจะดำเนินการโดยไม่ชักช้าตามจำนวนเงินที่พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการหรือศาลกำหนดจนกว่าคดีจะถึงที่สุด

เงื่อนไข: การขยายเพิ่มเติมนี้ อยู่ภายใต้บังคับของเงื่อนไขและการยกเว้นแห่งกรรมธรรม์ประกันภัยที่ปรากฏในสัญญาหมวดเงื่อนไขทั่วไป”

เห็นได้ว่า เอกสารแนบท้ายความคุ้มครองเพิ่มเติมการประกันตัวผู้ขับขี่ (รย.03) นอกจากมีการคุ้มครองตามลักษณะเฉพาะของตนเองแล้ว ยังให้อยู่ภายใต้บังคับของเงื่อนไขและการยกเว้นแห่งกรรมธรรม์ประกันภัยที่ปรากฏในสัญญาหมวดเงื่อนไขทั่วไปอีกด้วย

⁴⁵ คำพิพากษาฎีกาที่ 2598/2520.

⁴⁶ จิตติ ดิงศรัทย์ ก เล่มเดิม. หน้า 65.

⁴⁷ ดูเอกสารภาคผนวก.

ผู้เขียนขอให้พิจารณาหลักเกณฑ์ลักษณะการคุ้มครองเงื่อนไขและข้อยกเว้นแห่งกรรมธรรม์ประกันภัยตามหมวดเงื่อนไขทั่วไป ดังต่อไปนี้

“ภายใต้การคุ้มครองเงื่อนไขและข้อยกเว้นแห่งกรรมธรรม์ประกันภัยและเอกสารแนบท้ายกรรมธรรม์ประกันภัยนี้บริษัทให้สัญญาต่อผู้เอาประกันภัยดังต่อไปนี้

ข้อ 1. กรรมธรรม์ประกันภัยนี้มีผลใช้บังคับทันทีเมื่อผู้เอาประกันภัยชำระเบี้ยประกันภัยแล้ว การชำระเบี้ยประกันภัยให้แก่ตัวแทนประกันภัย พนักงานและนายหน้าประกันภัยผู้ได้รับมอบอำนาจให้รับชำระเบี้ยประกันภัย ตลอดจนบุคคลหรือนิติบุคคลที่บริษัทยอมรับการกระทำของบุคคลหรือนิติบุคคลดังกล่าวเสมือนตัวแทนของบริษัท ให้ถือว่าเป็นการชำระเบี้ยประกันภัยแก่บริษัทโดยถูกต้อง

ข้อ 2. คำนิยามศัพท์เมื่อใช้ในกรรมธรรม์ประกันภัยหรือเอกสารแนบท้ายกรรมธรรม์ประกันภัยนี้

“บริษัท” หมายถึง บริษัทที่ออกกรรมธรรม์ประกันภัยนี้

“ผู้เอาประกันภัย” หมายถึง บุคคลที่ระบุชื่อเป็นผู้เอาประกันภัยในตาราง

“รถยนต์” หมายถึง รถยนต์ที่เอาประกันภัย ซึ่งมีรายการที่ระบุไว้ในตาราง

“ตาราง” หมายถึง ตารางแห่งกรรมธรรม์ประกันภัยนี้

“อุบัติเหตุแต่ละครั้ง” หมายถึง เหตุการณ์หนึ่ง หรือหลายเหตุการณ์สืบเนื่องกันซึ่งเกิดจากสาเหตุเดียวกัน

“ความเสียหายส่วนแรก” หมายถึง ส่วนแรกของความรับผิดชอบหรือความเสียหายอันมีการคุ้มครองตามข้อสัญญาหรือเอกสารแนบท้ายแห่งกรรมธรรม์ประกันภัยนี้ที่ผู้เอาประกันภัยต้องรับผิดชอบเอง

ข้อ 3. การยกเว้นทั่วไปกรรมธรรม์ประกันภัยนี้ไม่คุ้มครองความเสียหายหรือความรับผิดชอบอันเกิดขึ้นเป็นผลโดยตรงหรือโดยอ้อมจาก

3.1 สงคราม การรุกราน การกระทำของชาติศัตรู การสู้รบ หรือการปฏิบัติการที่มีลักษณะเป็นการทำสงคราม (จะได้ประกาศสงครามหรือไม่ก็ตาม)

3.2 สงครามกลางเมือง การแข็งข้อของทหาร การกบฏ การปฏิวัติ การต่อต้านรัฐบาล การยึดอำนาจการปกครองโดยกำลังทหาร หรือโดยประการอื่น ประชาชนก่อความวุ่นวายถึงขนาดหรือเท่ากับการลุกฮือต่อต้านรัฐบาล

3.3 วัตถุอาวุธปรมาณู

3.4 การแตกตัวของประจุ การแผ่รังสี การกระทบกับกัมมันตภาพรังสีจากเชื้อเพลิงปรมาณู หรือจากกากปรมาณูอันเกิดจากการเผาไหม้เชื้อเพลิงปรมาณูและสำหรับ

จุดประสงค์ของข้อสัญญานี้ การเพิกถอนรวมถึงกรรมวิธีใด ๆ แห่งการแตกแยกตัวปรมาณู ซึ่งดำเนินติดต่อกันไปด้วยตัวของมันเอง

ข้อ 4. การจัดการเรียกร้องเมื่อเกิดความเสียหาย เมื่อมีความเสียหายหรือความรับผิดชอบตามกรรมธรรม์ประกันภัยเกิดขึ้น ผู้เอาประกันภัยหรือผู้ขับขี่จะต้องแจ้งให้บริษัททราบโดยไม่ชักช้า และดำเนินการอันจำเป็นเพื่อรักษาสิทธิตามกฎหมายบริษัทมีสิทธิเข้าดำเนินการในนามของผู้เอาประกันภัยเกี่ยวกับอุบัติเหตุที่เกิดขึ้นได้ หากความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นอยู่ภายใต้การคุ้มครองในกรรมธรรม์ประกันภัย ความคุ้มครองของบริษัทจะเกิดขึ้นเมื่อผู้เอาประกันภัยหรือผู้ขับขี่ดำเนินการโดยสุจริต

ข้อ 5. ความรับผิดชอบของบริษัทเมื่อมีการปฏิเสธการจ่ายค่าสินไหมทดแทน

เมื่อมีการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนต่อบริษัท และหากบริษัทปฏิเสธความรับผิดชอบไม่ว่าด้วยเหตุใด จนเป็นเหตุให้ผู้เอาประกันภัยหรือผู้เสียหายนำคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาลหรือเสนอข้อพิพาทต่ออนุญาโตตุลาการ หากศาลพิพากษาหรืออนุญาโตตุลาการชี้ขาดให้บริษัทแพ้คดี บริษัทจะต้องรับผิดชอบต่อผู้เอาประกันภัยหรือผู้เสียหายนั้น โดยชดเชยค่าเสียหายตามคำพิพากษาหรือคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการ พร้อมดอกเบี้ยพินัดในอัตราร้อยละ 15 ต่อปีนับแต่วันพินัด

ข้อ 6. การแก้ไขสัญญาคุ้มครองและเงื่อนไขแห่งกรรมธรรม์ประกันภัยนี้จะเปลี่ยนแปลงแก้ไขได้โดยเอกสารแนบท้ายของบริษัทเท่านั้น

ข้อ 7. การลดเบี้ยประกันภัยประวัติดี

7.1 ในกรณีผู้เอาประกันภัยมีรถยนต์เอาประกันภัยไว้กับบริษัท บริษัทจะลดเบี้ยประกันภัยให้แก่ผู้เอาประกันภัย เป็นลำดับขั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1 20% ของเบี้ยประกันภัยในปีที่ต่ออายุ สำหรับรถยนต์คันที่ไม่มีการเรียกร้องค่าเสียหายต่อบริษัท ในการประกันภัยปีแรก

ขั้นที่ 2 30% ของเบี้ยประกันภัยในปีที่ต่ออายุ สำหรับรถยนต์คันที่ไม่มีการเรียกร้องค่าเสียหายต่อบริษัท ในการประกันภัย 2 ปีติดต่อกัน

ขั้นที่ 3 40% ของเบี้ยประกันภัยในปีที่ต่ออายุ สำหรับรถยนต์คันที่ไม่มีการเรียกร้องค่าเสียหายต่อบริษัท ในการประกันภัย 3 ปีติดต่อกัน

ขั้นที่ 4 50% ของเบี้ยประกันภัยในปีที่ต่ออายุ สำหรับรถยนต์คันที่ไม่มีการเรียกร้องค่าเสียหายต่อบริษัท ในการประกันภัย 4 ปีติดต่อกัน หรือกว่านั้น

ทั้งนี้บริษัทจะลดเบี้ยประกันภัยให้ต่อเมื่อผู้เอาประกันภัยได้ต่ออายุการประกันภัยกับบริษัทและเฉพาะข้อตกลงคุ้มครองที่ต่ออายุเท่านั้น

คำว่า “รถยนต์คันที่ไม่มีการเรียกร้องค่าเสียหาย” ให้ความหมายรวมถึงรถยนต์คันที่มีการเรียกร้องค่าเสียหาย แต่ค่าเสียหายนั้นเกิดจากความประมาทของบุคคลภายนอกและรู้ตัวผู้ต้องรับผิดชอบตามกฎหมาย ซึ่งมีผลทำให้บริษัทมีสิทธิที่จะเรียกค่าเสียหายที่บริษัทได้จ่ายไปคืนจากบุคคลภายนอกได้

หากในระหว่างปีกรมธรรม์ประกันภัยที่ผู้เอาประกันภัยได้รับส่วนลดเบี้ยประกันภัย ประวัติได้มีการเรียกร้องค่าเสียหายต่อบริษัทแล้วในระหว่างปีกรมธรรม์ประกันภัยที่ผู้เอาประกันภัยได้รับส่วนลดเบี้ยประกันภัยประวัติได้มีการเรียกร้องค่าเสียหายต่อบริษัทแล้ว ในการต่ออายุการประกันภัยต่อไป บริษัทจะลดเบี้ยประกันภัยให้แก่ผู้เอาประกันภัย ดังนี้

(ก) ลดลงหนึ่งลำดับชั้นจากเดิม หากการเรียกร้องนั้นเกิดจากความประมาทของรถยนต์คันเอาประกันภัย หรือผู้เอาประกันภัยไม่สามารถแจ้งให้บริษัททราบถึงคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้

(ข) ลดลงสองชั้นจากเดิม แต่ไม่เกินอัตราปกติ หากมีการเรียกร้องที่รถยนต์คันเอาประกันภัยเป็นฝ่ายประมาท หรือไม่สามารถแจ้งให้บริษัททราบถึงคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้ ตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไป รวมกันมีจำนวนเงินเกิน 20% ของเบี้ยประกันภัย

7.2 กรณีผู้เอาประกันภัยทำประกันภัยกับผู้รับประกันภัยอื่น และมาต่ออายุการประกันภัยกับบริษัท บริษัทจะนำความในข้อ 7.1 มาใช้บังคับโดยอนุโลมก็ได้

ข้อ 8. การเพิ่มเบี้ยประกันภัยประวัติไม่ดี

ในกรณีผู้เอาประกันภัยมีรถยนต์เอาประกันภัยไว้กับบริษัท และมีการเรียกร้องค่าเสียหายระหว่างปีที่เอาประกันภัยที่เกิดจากอุบัติเหตุ ซึ่งรถยนต์คันที่เอาประกันภัยเป็นฝ่ายประมาทหรือไม่สามารถแจ้งให้บริษัททราบถึงคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้ อย่างน้อยตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไป รวมกันมีจำนวนเงินเกิน 200% ของเบี้ยประกันภัย บริษัทจะเพิ่มเบี้ยประกันภัยเป็นชั้น ๆ ดังนี้

ชั้นที่ 1 20% ของอัตราเบี้ยประกันภัยในปีที่ต่ออายุ

ชั้นที่ 2 30% ของอัตราเบี้ยประกันภัยในปีที่ต่ออายุ ในกรณีมีค่าเสียหายดังกล่าวเกิดขึ้นต่อบริษัท 2 ปี ติดต่อกัน

ชั้นที่ 3 40% ของอัตราเบี้ยประกันภัยในปีที่ต่ออายุ ในกรณีมีค่าเสียหายดังกล่าวเกิดขึ้นต่อบริษัท 3 ปี ติดต่อกัน

ชั้นที่ 4 50% ของอัตราเบี้ยประกันภัยในปีที่ต่ออายุ ในกรณีมีค่าเสียหายดังกล่าวเกิดขึ้นต่อบริษัท 4 ปี ติดต่อกัน หรือกว่านั้น

ในกรณีที่ผู้เอาประกันภัยถูกเพิ่มเบี้ยประกันภัยประวัติไม่ดีไม่ว่าลำดับชั้นใด และในปีกรมธรรม์ประกันภัยนั้น มีการเรียกร้องค่าเสียหาย ที่รถยนต์คันเอาประกันภัยเป็นฝ่ายประมาทหรือไม่สามารถแจ้งให้บริษัททราบถึงคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้ไม่ถึง 2 ครั้งหรือถึง 2 ครั้ง แต่มี

ค่าเสียหายไม่ถึง 20% ของเบี้ยประกันภัยแล้วในการต่ออายุการประกันภัย บริษัทจะใช้เบี้ยประกันภัยในลำดับชั้นเดิม เช่นในปีที่ผ่านมา แต่หากไม่มีการเรียกร้องค่าเสียหายหรือมีการเรียกร้องค่าเสียหาย แต่ต่ออายุการประกันภัยในปีต่อไป บริษัทจะใช้เบี้ยประกันภัยในอัตราปกติ

ข้อ 9. การโอนรถยนต์

เมื่อผู้เอาประกันภัยได้โอนรถยนต์ให้แก่ผู้อื่น ให้ถือว่าผู้รับโอนเป็นผู้เอาประกันภัยตามกรมธรรม์ประกันภัยนี้ และบริษัทต้องรับผิดชอบตามกรมธรรม์ประกันภัยต่อไปตลอดอายุกรมธรรม์ประกันภัยที่ยังเหลืออยู่

อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่ทำประกันภัยประเภทระบุชื่อผู้ขับขี่ ผู้เอาประกันภัยจะต้องแจ้งการเปลี่ยนแปลงผู้ขับขี่ให้บริษัททราบ เพื่อจะได้มีการปรับปรุงอัตราเบี้ยประกันภัยตามสภาพความเสี่ยงภัยที่เปลี่ยนแปลงไป มิฉะนั้นผู้เอาประกันภัยอาจจะต้องรับผิดชอบในความเสียหายส่วนแรกเอง ตามเงื่อนไขความคุ้มครองที่ปรากฏในกรมธรรม์ประกันภัยนี้

ข้อ 10. การระงับข้อพิพาทโดยอนุญาโตตุลาการในกรณีที่มีข้อพิพาท ข้อขัดแย้ง หรือข้อเรียกร้องใด ๆ ภายใต้กรมธรรม์ประกันภัยฉบับนี้ระหว่างผู้มีสิทธิเรียกร้องตามกรมธรรม์ประกันภัยกับบริษัท และหากผู้มีสิทธิเรียกร้องประสงค์ และเห็นควรยุติข้อพิพาทนั้น โดยวิธีการอนุญาโตตุลาการ บริษัทตกลงยินยอม และให้ทำการวินิจฉัยชี้ขาดโดยอนุญาโตตุลาการตามข้อบังคับสำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัยว่าด้วยอนุญาโตตุลาการ

ข้อ 11. การตีความกรมธรรม์ประกันภัย ข้อความที่ปรากฏในกรมธรรม์ประกันภัยนี้ รวมทั้งเอกสารแนบท้าย และเอกสารประกอบให้ตีความตามคู่มือการตีความที่นายทะเบียน ได้ให้ความเห็นชอบไว้

ข้อ 12. การสิ้นสุดบังคับของกรมธรรม์ประกันภัย กรมธรรม์ประกันภัยนี้จะสิ้นสุดบังคับเมื่อ

12.1 ณ วันที่ เวลา ที่ระบุไว้ในตาราง

12.2 มีการบอกเลิกกรมธรรม์ประกันภัย

12.2.1 บริษัทเป็นผู้บอกเลิก: บริษัทอาจบอกเลิกกรมธรรม์ประกันภัยนี้ได้ด้วยการส่งหนังสือบอกกล่าวล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 30 วัน โดยทางไปรษณีย์ลงทะเบียนถึงผู้เอาประกันภัยตามที่อยู่ครั้งสุดท้ายที่แจ้งให้บริษัททราบ ซึ่งจะมีผลให้กรมธรรม์ประกันภัยสิ้นสุดบังคับ ณ วันพ้นกำหนดดังกล่าว

ในกรณีนี้บริษัทจะคืนเบี้ยประกันภัยให้แก่ผู้เอาประกันภัย โดยหักเบี้ยประกันภัยสำหรับระยะเวลาที่กรมธรรม์ประกันภัยได้ใช้บังคับมาแล้วออกตามส่วน

12.2.2 ผู้เอาประกันภัยเป็นผู้บอกเลิก: ผู้เอาประกันภัยอาจบอกเลิกกรมธรรม์ประกันภัยนี้ได้ โดยแจ้งให้บริษัททราบเป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งจะมีผลให้กรมธรรม์ประกันภัยสิ้นสุดบังคับ ณ วันที่บริษัทได้รับหนังสือบอกเลิก หรือวันที่ระบุไว้ในหนังสือบอกเลิก แล้วแต่ว่าวันใดเป็นวันหลังสุด

ขอบเขตความคุ้มครองกรมธรรม์ประกันอิสรภาพก่อนการกระทำความผิด มีดังต่อไปนี้ ในกรณีที่ผู้เอาประกันภัยมิได้กระทำความผิดในระยะเวลาประกันภัยที่ระบุไว้ในหน้าตารางกรมธรรม์ หนังสือรับรองที่แนบท้ายกรมธรรม์ประกันภัยจะสิ้นสุดอายุตามระยะเวลาประกันภัยที่ระบุไว้ในหน้าตารางกรมธรรม์เช่นกัน กรณีที่ผู้เอาประกันภัยกระทำความผิดแล้ว แต่ยังไม่ถูกควบคุมตัว บริษัทจะขยายเวลาการใช้หนังสือรับรองที่แนบท้ายกรมธรรม์ประกันภัยออกไปอีก 1 ปี นับจากวันสิ้นสุดระยะเวลาประกันภัยที่ระบุไว้ในหน้าตารางกรมธรรม์เพื่อให้ผู้เอาประกันภัยนำไปใช้ประกันตัวในความผิดที่ได้กระทำความผิดขึ้นภายในระยะเวลาที่ได้ประกันภัยนั้น และเมื่อหนังสือรับรองฉบับนี้ได้ใช้เป็นหลักประกันแล้วจะมีผลผูกพันบริษัทจนกว่าคดีจะถึงที่สุด⁴⁸

หน้าที่ผู้เอาประกันภัย เจือนใจกรมธรรม์ประกันภัยได้กำหนดหน้าที่ผู้เอาประกันภัยไว้ดังนี้

(1) ความคุ้มครองตามกรมธรรม์ประกันภัยจะมีผลบังคับใช้เมื่อผู้เอาประกันภัยชำระเบี้ยประกันภัยแล้ว กล่าวคือผู้เอาประกันมีหน้าที่จ่ายเบี้ยประกันภัยให้กับผู้รับประกันภัย

หน้าที่ผู้รับประกันภัย เจือนใจกรมธรรม์ประกันภัยได้กำหนดหน้าที่ผู้รับประกันภัยไว้ดังนี้

(1) บริษัทประกันภัยจะดำเนินการออกหนังสือรับรองตามจำนวนเงินเอาประกันภัยที่ระบุไว้ในตารางกรมธรรม์ให้แก่ผู้เอาประกันภัย เพื่อให้ผู้เอาประกันภัยถือไว้และนำไปใช้เป็นหลักประกันในการขอประกันตัวต่อเจ้าพนักงาน เมื่อผู้เอาประกันภัยถูกดำเนินคดีหรือถูกควบคุมตัวในคดีอาญาในฐานะความผิดอันเนื่องมาจากการกระทำโดยประมาทซึ่งได้กระทำความผิดในระยะเวลาประกันภัย โดยบริษัทประกันภัยจะไม่ถอนหนังสือรับรองจนกว่าคดีจะถึงที่สุดและกรณีที่ผู้เอาประกันภัยได้ใช้หนังสือรับรองเพื่อประกันตัวไปแล้ว แต่ยังไม่เต็มวงเงินที่ระบุไว้ในหน้าตารางกรมธรรม์ ผู้เอาประกันภัยสามารถขอหนังสือรับรองฉบับใหม่มีวงเงินประกันตัวเท่ากับจำนวนเงินเอาประกันภัยที่คงเหลืออยู่จากบริษัทประกันภัยได้

(2) ในระหว่างระยะเวลาประกันภัยบริษัทประกันภัยจะไม่บอกเลิกกรมธรรม์ประกันภัยนี้

⁴⁸ กรองขวัญ ยุทธชัย, เล่มเดิม, หน้า 103.

สิทธิได้รับคืนเบี้ยประกันภัย บริษัทประกันภัยจะคืนเบี้ยประกันภัยให้แก่ผู้เอาประกันภัยในกรณีเมื่อผู้เอาประกันภัยเสียชีวิต และในระยะเวลาประกันภัยไม่มีการเรียกร้องให้ประกันตัวบริษัทประกันภัยจะคืนเบี้ยประกันภัยให้ตามอัตราเบี้ยประกันภัยระยะสั้น ตามที่กำหนดในตารางกรมธรรม์ แต่กรณีที่ผู้เอาประกันภัยได้ยื่นหนังสือรับรองของบริษัทประกันภัยต่อเจ้าพนักงานเพื่อขอประกันตัวแล้ว เจ้าพนักงานไม่อนุญาตให้ประกันตัวผู้เอาประกันภัยจะไม่ได้รับเบี้ยประกันภัยคืน เนื่องจากการที่เจ้าพนักงานจะอนุญาตให้ประกันตัวหรือไม่เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมายและดุลพินิจของผู้มีอำนาจให้ประกันตัวซึ่งบริษัทผู้รับประกันภัยได้เข้ารับเสี่ยงภัยแล้ว จึงแตกต่างจากการประกันภัยอิสรภาพหลังกระทำความผิดที่หากเจ้าพนักงานไม่อนุญาตให้ประกันตัวบริษัทประกันภัยจะคืนเบี้ยประกันภัยโดยหักค่าใช้จ่ายในการดำเนินการของบริษัทไว้ส่วนหนึ่ง⁴⁹

ลำดับต่อไปผู้เขียนทำการศึกษาข้อกำหนดเงื่อนไขในกรมธรรม์ประกันอิสรภาพหลังการกระทำความผิด มีรายละเอียดดังนี้

กรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพหลังการกระทำความผิด ตามรูปแบบที่ได้รับความนิยมเห็นชอบจากกระทรวงพาณิชย์นั้น เป็นกรณีที่บุคคลถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญา หรือตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาแล้วและกำลังจะถูกควบคุมตัวหรือถูกควบคุมตัวแล้วประสงค์จะหาหลักประกันเพื่อนำไปขอประกันตัวตนเองต่อพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาล แล้วแต่กรณี

ข้อตกลงเงื่อนไข หน้าที่ตามกรมธรรม์ประกันอิสรภาพประเภทหลังการกระทำความผิด มีดังนี้รายละเอียดในเอกสารแนบท้ายกรมธรรม์ประกันอิสรภาพประเภท

ส่วนที่ 1 คำนิยามศัพท์ เมื่อใช้ในกรมธรรม์นี้

กรมธรรม์ หมายถึง กรมธรรม์ประกันภัยนี้

บริษัท หมายถึง บริษัทผู้รับประกันภัยที่ออกกรมธรรม์นี้

ผู้เอาประกันภัย หมายถึง บุคคลที่ระบุชื่อเป็นผู้เอาประกันภัยในตารางกรมธรรม์

ผู้ถือกรมธรรม์ หมายถึง บุคคลที่ระบุชื่อเป็นผู้ถือกรมธรรม์ในตารางกรมธรรม์นี้ซึ่งเป็นผู้จัดให้มีการประกันภัยเพื่อประโยชน์ของผู้เอาประกัน

เจ้าพนักงาน หมายถึง พนักงานสอบสวน หรือพนักงานอัยการ หรือศาลหรือผู้มีอำนาจให้ปล่อยชั่วคราวแล้วแต่เป็นการปล่อยชั่วคราวในชั้นใด

⁴⁹ เล่มเดิม. หน้า 107.

ส่วนที่ 2 ข้อตกลงคุ้มครอง

เพื่อเป็นการตอบแทนเบี้ยประกันภัยที่ผู้เอาประกันภัยได้ชำระ บริษัทตกลงจะให้ความคุ้มครองแก่ผู้เอาประกันภัยดังต่อไปนี้ บริษัทจะดำเนินการออกหนังสือรับรองตามจำนวนเงินเอาประกันภัยที่ระบุไว้ในตารางกรมธรรม์ให้แก่ผู้เอาประกันภัย เพื่อนำไปใช้เป็นหลักประกันในการขอประกันตัวต่อศาลตามคดีอาญาที่ระบุไว้ในตารางกรมธรรม์และหากภายหลังผู้เอาประกันภัยกระทำความผิดสัญญาประกันไม่ไปศาลหรือหลบหนีไประหว่างประกันจนเป็นเหตุให้ศาลมีคำสั่งปรับตามสัญญาประกันดังกล่าว แล้วในระหว่างระยะเวลาเอาประกันภัยบริษัทจะชดใช้ค่าปรับ ค่าฤชาธรรมเนียม และค่าเสียหาย ตามจำนวนที่ศาลกำหนด แต่ทั้งนี้รวมกันแล้วไม่เกินจำนวนเงินเอาประกันภัย ที่ระบุไว้ในหน้าตารางกรมธรรม์

ส่วนที่ 3 เงื่อนไขทั่วไป

ข้อ 1. หน้าที่ของผู้เอาประกันภัย

- 1.1 ผู้เอาประกันภัยจะต้องไปพบเจ้าพนักงาน ตามกำหนดนัดทุกครั้ง
- 1.2 ผู้เอาประกันภัยจะต้องเป็นผู้ทำสัญญาประกันต่อเจ้าพนักงาน
- 1.3 กรณีผู้เอาประกันภัยเจตนาทำความผิดสัญญาประกันและเมื่อบริษัทได้ชดใช้

ค่าปรับ ค่าฤชาธรรมเนียมและค่าเสียหายให้เจ้าพนักงานไปแล้ว ผู้เอาประกันภัยจะจ่ายเงินดังกล่าวคืนให้แก่บริษัทภายใน 7 วัน นับแต่วันที่ได้รับหนังสือเรียกร้องจากบริษัท

ข้อ 2. หน้าที่ของผู้รับประกันภัย

2.1 บริษัทจะดำเนินการออกหนังสือรับรองตามจำนวนเงินเอาประกันภัยที่ระบุไว้ในตารางกรมธรรม์ให้แก่ผู้เอาประกันภัยเพื่อนำไปใช้เป็นหลักประกันในการขอประกันตัวต่อเจ้าพนักงานตามคดีที่ระบุไว้ในหน้าตารางกรมธรรม์

2.2 กรณีที่ผู้เอาประกันภัยไม่ไปพบเจ้าพนักงานตามกำหนดนัด หรือปฏิบัติผิดสัญญาประกันที่ทำไว้ต่อเจ้าพนักงาน จนเป็นเหตุให้บริษัทต้องชดใช้ค่าปรับ ตลอดจนค่าฤชาธรรมเนียมและค่าเสียหาย (ถ้ามี) ตามคำสั่งของเจ้าพนักงาน หากต่อมาผู้เอาประกันภัยถูกจับกุมตัว บริษัทไม่มีหน้าที่ต้องออกหนังสือรับรองอีก ไม่ว่าในชั้นใด ๆ แม้ว่าจำนวนเงินที่บริษัทต้องชดใช้ดังกล่าวข้างต้นจะยังไม่เต็มจำนวนเงินเอาประกันภัยก็ตาม โดยถือว่ากรมธรรม์สิ้นผลบังคับ แต่หากกรณีดังกล่าวผู้เอาประกันภัยได้เข้ามาขอตัว และเจ้าพนักงานได้อนุญาตให้ผู้เอาประกันภัยได้รับการประกันตัวต่อไป หากผู้เอาประกันภัย ยินยอมชำระค่าปรับ ค่าฤชาธรรมเนียมและค่าเสียหายแทนบริษัท หรือชำระคืนให้แก่บริษัทแล้วแต่กรณี บริษัทจะยังคงให้ความคุ้มครองแก่ผู้เอาประกันภัยต่อไป

2.3 กรณีที่บริษัทได้รับค่าปรับ ค่าฤชาธรรมเนียมและค่าเสียหายจากผู้เอาประกันภัยเต็มจำนวนเงินเอาประกันภัยแล้ว บริษัทจะคืนเบี้ยประกันภัยให้แก่ผู้เอาประกันภัยโดยหักค่าใช้จ่ายที่ได้จ่ายจริง เช่น ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน ค่าใช้จ่ายในการติดตามทวงถามผู้เอาประกันภัย และค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี เป็นต้น

ข้อ 3. การไม่บอกเลิกกรมธรรม์ กรมธรรม์นี้ ทั้งผู้เอาประกันภัยและบริษัทจะไม่บอกเลิกกรมธรรม์นี้ในระหว่างระยะเวลาประกันภัย

ข้อ 4. การระงับข้อพิพาทโดยอนุญาโตตุลาการ ในกรณีที่มีข้อพิพาท ข้อขัดแย้งหรือข้อเรียกร้องใดๆ ภายใต้กรมธรรม์ประกันภัยฉบับนี้ระหว่างผู้มีสิทธิเรียกร้องตามกรมธรรม์ประกันภัยกับบริษัท และหากผู้มีสิทธิเรียกร้องประสงค์และเห็นควรยุติข้อพิพาทนั้น โดยวิธีการอนุญาโตตุลาการ บริษัทตกลงยินยอมและให้ทำการวินิจฉัยชี้ขาดโดยวิธีอนุญาโตตุลาการตามข้อบังคับกรรมการประกันภัยว่าด้วยอนุญาโตตุลาการ

ข้อ 5. การประกันภัยอื่น แม้ผู้เอาประกันภัยจะมีการประกันภัยอื่นที่ให้ความคุ้มครองในลักษณะเดียวกันนี้อยู่ด้วยก็ตามไม่เป็นเหตุให้บริษัทปฏิเสธการประกันตัวผู้เอาประกันภัยตามกรมธรรม์นี้

ข้อ 6. การคืนเบี้ยประกันภัย

6.1 หากเจ้าพนักงานไม่อนุญาตให้ประกันตัว บริษัทจะคืนเบี้ยประกันภัยให้แก่ผู้เอาประกันภัย โดยหักค่าใช้จ่ายในการดำเนินการไว้ 200 บาท

6.2 หากเจ้าพนักงานอนุญาตให้ประกันตัวแล้ว แต่ภายหลังในระหว่างระยะเวลาประกันภัย เจ้าพนักงานในลำดับนั้นหรือในลำดับถัดมาได้มีคำสั่งให้ถอนประกันหรือมีคำสั่งไม่ให้ประกันตัวอีกต่อไป หรือผู้เอาประกันภัยไม่ประสงค์จะประกันตัวอีกต่อไป บริษัทจะคืนค่าเบี้ยประกันภัยให้แก่ผู้เอาประกันภัยร้อยละ 20 ของค่าเบี้ยประกันภัย

6.3 หากผู้เอาประกันภัยเสียชีวิตในระหว่างระยะเวลาประกันภัยโดยไม่ผิดสัญญาประกันที่ทำต่อเจ้าพนักงาน บริษัทจะคืนเบี้ยประกันภัยทั้งหมดให้กับทายาทของผู้เอาประกันภัย

6.4 ตลอดระยะเวลาเอาประกันภัย ถ้าผู้เอาประกันภัยไม่ผิดสัญญาประกันที่ผู้เอาประกันภัยทำต่อเจ้าพนักงาน บริษัทตกลงคืนเบี้ยประกันภัยให้แก่ผู้เอาประกันภัยร้อยละ 20 ของเบี้ยประกันภัย"

ผู้เขียนขอยกตัวอย่าง เช่น คดีฆ่าคนตายโดยเจตนา หลักทรัพย์มูลค่า 500,000 บาท⁵⁰ ผู้เอาประกันภัยต้องจ่ายเบี้ยประกันคิดเป็นร้อยละ 12 ของเงิน 500,000 บาท และถ้ากรณีมีผู้ค้า

⁵⁰ เอกสารภาคผนวก.

ประกันบริษัทประกันภัยจะลดเบี้ยประกันให้อีกโดยคิดเป็นร้อยละ 10 ของยอดสุทธิเบี้ยประกันที่ผู้เอาประกันต้องจ่ายในครั้งแรกออกไปอีกและในกรณีที่ผู้เอาประกันภัยไม่ผิดสัญญาประกันตัวจำเลย บริษัทตกลงคืนเบี้ยประกันภัยให้แก่ผู้เอาประกันภัยร้อยละ 20 ของเบี้ยประกันภัย เช่น คดีฆ่าคนตายโดยเจตนา หลักทรัพย์มูลค่า 500,000 บาท⁵¹ ผู้เอาประกันภัยต้องจ่ายเบี้ยประกันคิดเป็นร้อยละ 12 ของเงิน 500,000 บาท คิดเป็น 60,000 บาท นำร้อยละ 20 ไปคิดจากยอด 60,000 บาท ดังนั้นบริษัทประกันภัยจะคืนเงินให้ผู้เอาประกันภัย 12,000 บาท จะเห็นได้ว่าบริษัทประกันภัยจะได้ส่วนต่างเป็นเงิน 48,000 บาท

จากเงื่อนไขและข้อกำหนดในกรมธรรม์ประกันอสรภาพและเอกสารแนบท้ายของกรมธรรม์ เห็นได้ว่าเงื่อนไขนั้นมีลักษณะดังนี้ คือ⁵²

ประการแรก เป็นข้อสัญญาที่กำหนดไว้ล่วงหน้าและจะมีลักษณะเหมือนเป็นเงื่อนไขทั่วไป⁵³ ในการทำสัญญานั้นๆ ที่กำหนดอยู่และเปลี่ยนแปลงไม่ได้

ประการที่สอง เป็นข้อสัญญาที่พิมพ์ไว้จำนวนมากเป็นแบบฟอร์มในการทำสัญญาการใช้แบบฟอร์มของของสัญญามาตรฐานหรือสัญญาสำเร็จรูปในวงการธุรกิจ มีส่วนดีคือช่วยให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและทำให้เกิดความก้าวหน้าในกฎหมายธุรกิจ แต่ในอีกด้านหนึ่งคือ ความไม่เท่าเทียมกันของกลุ่มสัญญาที่เห็นได้ชัดเจน เพราะฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ประกอบวิชาชีพที่มีความรู้ถึงขั้นตอนรายละเอียดของการผูกมัดตามสัญญา จึงมักกำหนดข้อสัญญาที่ตนได้เปรียบกว่าอีกฝ่ายหนึ่งเป็นอย่างมาก

ประการที่สาม ความไม่เท่าเทียมกันในความรู้ในเทคโนโลยีในด้านเศรษฐกิจของกลุ่มสัญญาฝ่ายหนึ่งทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในการต้องปฏิบัติตามสัญญาของกลุ่มสัญญาโดยปริยาย ลักษณะของข้อสัญญามักมีการกำหนดเนื้อหาของสิทธิและหน้าที่แตกต่างจากกฎหมายสัญญาโดยทั่วไป ซึ่งอาจเรียกได้เป็นการบิดเบือนบทบัญญัติของกฎหมายและเป็นการทำลายหลักพื้นฐานของสัญญา

ตามที่คุณเขียนได้แสดงข้อกำหนดตามสัญญาประกันภัยและเงื่อนไขของกรมธรรม์ประกันอสรภาพที่แสดงเป็นตัวอย่างเห็นได้ว่า ลักษณะของข้อสัญญาเป็นการพิมพ์ไว้ล่วงหน้าหมดทั้งฉบับเหลือช่องว่างในการกรอกชื่อ ที่อยู่ และลายมือชื่อของกลุ่มสัญญาไว้เท่านั้น หรืออาจจะเป็นข้อสัญญาบางส่วนที่มีขนาดตัวพิมพ์ที่ตัวเล็กมาก หรือเป็นข้อความที่อยู่ด้านหลัง หรืออาจพิมพ์อยู่ใน

⁵¹ เอกสารภาคผนวก.

⁵² คารพร ธีระวัฒน์, เล่มเดิม, หน้า 50.

⁵³ เงื่อนไขในที่นี้ หมายถึง ข้อตกลงหรือข้อสัญญาไม่ใช่เงื่อนไขตามที่บัญญัติไว้ในเรื่องของนิติกรรมบรรพ 1 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์.

เอกสารต่างหากอีกฉบับหนึ่งเสริมต่อสัญญาประธาน ซึ่งไม่ว่าจะอยู่ในรูปแบบใดมีปัญหาเดียวกันที่ว่าข้อสัญญาต่างๆ เกิดจากการได้เปรียบจากการเตรียมการของกลุ่มสัญญาฝ่ายเดียว ซึ่งกลุ่มสัญญาอีกฝ่ายหนึ่งไม่มีโอกาสหรือไม่มีความสามารถในการเจรจาแก้ไขเป็นอย่างอื่นได้โดยบางครั้งผู้เป็นกลุ่มสัญญาที่เป็นผู้ใช้สัญญาไม่ได้เป็นผู้ที่ทำร่างขึ้นเอง แต่เป็นองค์กรวิชาชีพเป็นผู้ทำขึ้น เช่น บริษัทประกันภัย⁵⁴

แม้การออกสัญญาประกันภัยและกรรมธรรม์ประกันอิสรภาพของบริษัทประกันภัย บริษัทประกันภัยจะเป็นผู้ออกแต่ต้องเสนอข้อความเห็นชอบในแบบของกรรมธรรม์ประกันภัยชนิดต่างๆ ที่จะออกให้แก่ผู้เอาประกันภัย คือ เลขานุการคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย และผู้รับประกันภัยไม่มีสิทธิร่างขึ้นใช้เองได้โดยไม่ผ่านการเห็นชอบจากนายทะเบียนประกันวินาศภัย ซึ่งจากหลักข้างต้นอยู่ในพระราชบัญญัติประกันวินาศภัย พุทธศักราช 2535 มาตรา 29 เป็นกฎหมายมุ่งเน้นที่จะควบคุมธุรกิจประกันวินาศภัย เพื่อมิให้เกิดปัญหาต่อเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเนื่องจากเป็นธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับประชาชนเป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตาม นิติกรรมสัญญาที่อยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายฉบับนี้ แม้จะเป็นนิติกรรมสัญญาที่มีกฎหมายที่กำหนดให้มีองค์กรของรัฐในการควบคุมดูแลในการจัดทำนิติกรรมสัญญาอยู่ด้วย เช่น สัญญาประกันภัย นั้น สัญญาเหล่านี้ก็ยังคงอยู่ภายใต้บังคับของการตรวจสอบความเป็นธรรมของสัญญาตามพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมอยู่⁵⁵

จากเงื่อนไขและข้อกำหนดในสัญญาประกันภัยและกรรมธรรม์ประกันอิสรภาพนั้น ผลบังคับตามกฎหมายจะเป็นอย่างไรมีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาว่ากรณีใดที่คู่สัญญาจะกำหนดข้อตกลงให้ผิดแผกไปจากบทบัญญัติของกฎหมายได้ เพราะบทบัญญัตินั้นไม่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน พิจารณาลักษณะดังนี้⁵⁶

(1) การปรับใช้กฎหมายจะต้องพิจารณาคูกฎหมายเป็นระบบไม่ใช่พิจารณาบทบัญญัติมาตราใดมาตราหนึ่งเพียงมาตราเดียว เพราะบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ทั้งหมดล้วนประกอบกันขึ้นเป็นหลักเกณฑ์ที่มีความเป็นสัดเป็นส่วนกันระหว่างสิทธิและหน้าที่ของกลุ่มสัญญา ในกรณีปกติตามหลักความเป็นธรรมที่ว่าเมื่อมีหนี้เกิดขึ้น สิทธิของเจ้าหนี้ควรมีต่อลูกหนี้ในอันที่จะต้องปฏิบัติการชำระหนี้ให้อย่างไร การที่คู่สัญญาตกลงที่จะแก้ไขเปลี่ยนแปลงสิทธิหน้าที่ตามที่กฎหมายได้กำหนดไว้จะต้องมีเงื่อนไขที่ว่าต้องไม่ทำลายหลักพื้นฐานอันเป็นลักษณะสำคัญของสัญญาและคู่สัญญาสามารถตกลงแก้ไขเปลี่ยนแปลงให้เป็นอย่างอื่น เมื่อมีการ

⁵⁴ แหล่งเดิม, หน้า 51.

⁵⁵ แหล่งเดิม, หน้า 92.

⁵⁶ แหล่งเดิม, หน้า 56.

กำหนดให้คู่สัญญาฝ่ายที่เสียประโยชน์มีสิทธิอย่างอื่นเป็นการชดเชยสิทธิที่ตนมีอยู่ตามกฎหมาย และต้องสูญเสียไปเพราะการที่ข้อสัญญานั้นผิดแผกแตกต่างไปจากบทบัญญัติของกฎหมาย

(2) การพิจารณาว่าบทบัญญัติใดที่จะเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือไม่ยอมรับว่าเป็นเรื่องยาก เพราะหลักนี้เป็นหลักที่กว้างสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามสภาพสังคมและเศรษฐกิจ ถ้าพิจารณาในกรณีคู่สัญญาเป็นปัจเจกชนธรรมดา การที่เขาจะกำหนดสิทธิหน้าที่กันอย่างไร โดยหลักกฎหมายของสัญญาจะให้เสรีภาพแม้ข้อสัญญาจะแตกต่างไปจากบทบัญญัติของกฎหมาย ที่ไม่ได้บัญญัติไว้ชัดแจ้งว่าห้ามตกลงเป็นอย่างอื่นแล้ว ข้อสัญญานั้นมีผลบังคับได้ แต่ถ้าสัญญามีการได้เปรียบเสียเปรียบเป็นอย่างมากในด้านเศรษฐกิจ ตลอดจนรูปแบบการทำสัญญามาตรฐาน หรือสัญญาสำเร็จรูปในวงการธุรกิจนั้น สัญญาไม่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวของคู่สัญญาแต่ละรายอีกต่อไป

3.3 ลักษณะและผลบังคับตามกฎหมายของสัญญาประกันตัวจำเลยที่ทำขึ้นระหว่างบริษัทผู้ออกกรรมธรรม์กับศาล

เมื่อศาลสั่งอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยแล้วสำหรับการอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวโดยไม่มีประกันเลยนั้น กฎหมายไม่ได้กำหนดรูปแบบในเรื่องหลักฐานไว้เป็นพิเศษ กฎหมายเพียงแต่กำหนดว่าก่อนปล่อยตัวไปให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยสาบานหรือปฏิญาณตนว่าจะมาตามนัดหรือตามหมายเรียกเท่านั้น สำหรับกรณีการอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวโดยมีประกันหรือมีประกันและหลักประกันนั้นจะต้องมีการทำสัญญาประกันให้ไว้ต่อศาลแล้วแต่กรณี⁵⁷

3.3.1 ลักษณะทางกฎหมายของสัญญาประกัน

เกี่ยวกับสัญญาประกันนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 112 วรรคแรก บัญญัติว่า “เมื่อจะปล่อยชั่วคราวโดยมีประกัน หรือมีประกันและหลักประกัน ก่อนปล่อยไปให้ผู้ประกันหรือผู้เป็นหลักประกันลงลายมือชื่อในสัญญาประกันนั้น”

วรรคสอง “ในสัญญาประกันนอกจากข้อความอย่างอื่นอันพึงมี ต้องมีข้อความดังนี้ด้วย

(1) ผู้ถูกปล่อยชั่วคราวหรือผู้ประกัน แล้วแต่กรณี จะปฏิบัติตามนัดหรือหมายเรียกของเจ้าพนักงานหรือศาลซึ่งให้ปล่อยชั่วคราว

(2) เมื่อผิดสัญญาจะจ่ายเงินจำนวนที่ระบุไว้

ในสัญญาประกันจะกำหนดภาระหน้าที่หรือเงื่อนไขให้ผู้ถูกปล่อยชั่วคราว หรือผู้ประกันต้องปฏิบัติเกินความจำเป็นแก่กรณีมิได้”

⁵⁷ คณิต ฌ นคร ค เล่มเดิม. หน้า 395.

คำว่า “ข้อความอย่างอื่นอันพึงมี” หมายถึง ข้อความในรูปแบบของสัญญาทั่วไป เช่น วัน เดือน ปี ที่ทำ⁵⁸ และยังหมายความว่า ข้อความที่จำเป็นต้องมีเพื่อให้ครบถ้วนเป็นลักษณะสัญญาเท่านั้น ข้อความหรือเงื่อนไขใดๆ ที่นอกเหนือไปย่อมไม่มีผลบังคับตามกฎหมาย⁵⁹

ลักษณะทางกฎหมายของสัญญาประกันนั้น นักกฎหมายบางท่าน คือ ศาสตราจารย์ ดร. คณิต ฒ นกร เห็นว่าสัญญาประกันเป็นหลักฐานของการปล่อยชั่วคราว ซึ่งเป็นเรื่องของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่ใช่สัญญาทางแพ่ง เพราะสัญญาทางแพ่งจะตั้งอยู่บนหลัก “เสรีภาพในการทำสัญญา” (Vertragsfreiheit/Freedom of Contract) แต่สัญญาประกันไม่เกี่ยวข้องกับเสรีภาพดังกล่าว⁶⁰ และรัฐอาจกำหนดภาระหน้าที่หรือเงื่อนไขในการปล่อยชั่วคราวได้ แต่ภาระหน้าที่หรือเงื่อนไขที่กำหนดจะต้องสอดคล้องกับหลักการในการปล่อยชั่วคราวในฐานะที่เป็นมาตรการผ่อนคลายการจำกัดสิทธิเสรีภาพ และสัญญาประกันเป็นสัญญาที่ผูกพันเฉพาะตัวผู้ประกัน เมื่อผู้ประกันตายลงโดยยังไม่มี การผิดสัญญาประกัน สัญญาประกันนั้นย่อมระงับไป⁶¹

แนวที่สอง ตามคำวินิจฉัยของศาลฎีกาเห็นไปในทำนองว่าสัญญาประกันตัวจำเลยในคดีอาญา มีลักษณะเป็นสัญญาทางแพ่ง คือ

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2768/2523 วินิจฉัยว่าจำเลยทำสัญญาขอปล่อยตัวชั่วคราวผู้ต้องหาในระหว่างสอบสวนกับโจทก์ ถ้าผิดสัญญาโดยส่งตัวผู้ต้องหาไม่ได้ ยอมใช้เงินแก่โจทก์จำนวนหนึ่งต่อมาจำเลยส่งตัวผู้ต้องหาไม่ได้ โจทก์ถือว่าจำเลยผิดสัญญาสั่งปรับตามสัญญา ถึงแม้ต่อมาจะมีพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมผู้ต้องหาพ้นความรับผิดโดยสิ้นเชิง และพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องแล้วก็ตาม ก็ย่อมไม่กระทบถึงสัญญาประกันระหว่างโจทก์จำเลยซึ่งเป็นความรับผิดชอบแห่งสัญญาประกันย่อมมีผลใช้บังคับไม่ถือว่าเป็นการชำระหนี้ที่พ้นวิสัย

ต่อมาศาลฎีกาวินิจฉัยว่า สัญญาประกันเพื่อปล่อยตัวผู้ต้องหาชั่วคราวโดยมีหลักประกันตามมาตรา 112 ไม่ใช่สัญญาค้ำประกันซึ่งผู้ค้ำประกันผูกพันตนต่อเจ้าหนี้เพื่อชำระหนี้ในเมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 680⁶² เพราะนิติสัมพันธ์ที่ทำกับศาลนั้นไม่ใช่เป็นเจ้าหนี้ลูกหนี้ซึ่งกันและกัน และวิธีการบังคับก็เป็นพิเศษ คือ หากมีการผิดสัญญาประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยศาลสามารถบังคับได้ทันที จากกรณีข้างต้นเห็นได้ว่า ประเด็นปัญหาว่าลักษณะทางกฎหมายของสัญญาประกันตัวจำเลยเป็นอย่างไร ยังเป็นที่ถกเถียงทางวิชาการโดยมี

⁵⁸ แหล่งเดิม. หน้า 387.

⁵⁹ แหล่งเดิม. หน้าเดิม.

⁶⁰ แหล่งเดิม. หน้าเดิม.

⁶¹ แหล่งเดิม. หน้าเดิม.

⁶² คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7565/2538 หน้า 1882.

ความเห็นออกเป็น 2 แนวทาง คือ ด้านความเห็นของนักกฎหมายบางท่านที่เห็นว่าสัญญาประกันตัวจำเลยไม่ใช่สัญญาทางแพ่ง และแนวที่สอง คือตามแนวคำวินิจฉัยของศาลฎีกาที่เห็นว่าเป็นสัญญาทางแพ่ง ส่วนผู้เขียนเห็นอย่างไรนั้น ผู้เขียนขอวิเคราะห์ในบทที่ 4 ต่อไป

3.3.2 นิติสัมพันธ์ทางกฎหมายระหว่างบุคคลที่เป็นคู่สัญญาในสัญญาประกัน

ปัจจุบันการทำสัญญาประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยในชั้นศาลนั้น ทางปฏิบัติระเบียบของศาลที่ให้บริษัทผู้รับประกันภัยเป็นผู้ขอประกันตามสัญญาประกันตัวจำเลย ซึ่งในกรณีนี้ตัวแทนผู้รับมอบอำนาจจากบริษัทผู้รับประกันภัยเป็นผู้ลงลายมือชื่อในสัญญาประกันตัว มีผลให้บริษัทประกันภัยเป็นคู่สัญญากับศาลและมีสถานะเป็นนายประกัน ย่อมรับไปทั้งสิทธิและหน้าที่ตามสัญญาประกันและมีความผูกพันตามข้อความในสัญญาประกันที่ศาลเป็นผู้ออกและบริษัทผู้รับประกันภัยก็ยอมรับตามเงื่อนไขที่ผูกพันตนเช่นนั้นตามที่ตนลงลายมือชื่อในสัญญาประกันตัวนั้นไว้ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงเจตนาจริงในการยอมรับเงื่อนไขดังกล่าว เช่น หากมีการผิดสัญญาประกันข้าพเจ้าผู้ประกันให้บังคับหลักทรัพย์ประกันได้ทันที หรือจะนำเงินมาวางโดยไม่ขอผ่อนชำระและศาลมีอำนาจบังคับข้าพเจ้าให้ใช้เบี้ยปรับเต็มตามจำนวนในสัญญานี้แล้วบังคับเอาแก่ทรัพย์สินทั้งหลายของข้าพเจ้า ตลอดจนค่าฤชาธรรมเนียม และค่าเสียหายทั้งปวงและบริษัทผู้รับประกันภัยต้องคอยติดตามกำชับผู้ต้องหาหรือจำเลยให้มาตามกำหนดนัดของศาล จากการกระทำของบริษัทผู้รับประกันภัยดังกล่าวข้างตนแสดงให้เห็นถึงเจตนาที่ตนจะเข้าผูกพันกับศาลตามสัญญาประกันดังกล่าวนี้เอง

เนื่องจากสัญญาประกันยังได้ระบุถึงบัญชีหลักทรัพย์ว่าในการยื่นขอปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยในกรณีขอปล่อยชั่วคราวประเภทมีประกันและหลักประกันนั้นบริษัทผู้ขอประกันได้นำกรมธรรม์ประกันอสังหาริมทรัพย์และหนังสือรับรองของบริษัทมาเป็นหลักทรัพย์ ซึ่งตามกรมธรรม์ประกันอสังหาริมทรัพย์และหนังสือรับรองที่บริษัทประกันภัยได้ออกให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยโดยหนังสือรับรองที่บริษัทประกันภัยได้ออกให้นั้นก็ทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างบริษัทประกันภัยและศาล กล่าวคือ ความสัมพันธ์เกิดจากการที่บริษัทประกันภัยได้แสดงเจตนาผูกพันตนโดยออกหนังสือรับรองว่า จะชดเชยเบี้ยปรับหากผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่ปฏิบัติตามกำหนดนัดซึ่งเป็นการผิดสัญญาประกัน ทำให้ศาลบังคับตามสัญญาประกันอันถือได้ว่าการแสดงเจตนาดังกล่าวเป็นคำเสนอไปยังเจ้าพนักงาน และเมื่อเจ้าพนักงานได้พิจารณาหนังสือรับรองดังกล่าวแล้วยอมรับหนังสือรับรองนั้นไว้เป็นหลักทรัพย์ในการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย ย่อมถือได้ว่าเป็นคำสนองรับคำเสนอของบริษัทประกันภัยแล้ว เมื่อคำเสนอและคำสนองถูกต้องตรงกันสัญญาย่อมเกิด ดังนั้นความสัมพันธ์ดังกล่าวจึงมีลักษณะเป็นสัญญาประเภทหนึ่ง ซึ่งไม่ได้เป็นเอกเทศสัญญาที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แต่เป็นสัญญาไม่มีชื่อ คือเป็นสัญญาที่เกิดจากการ

ที่บุคคลตั้งแต่สองฝ่ายขึ้นไปตกลงที่จะผูกพันกันโดยชอบด้วยกฎหมายและอยู่ภายในขอบเขตของกฎหมายลักษณะทั่วไป⁶³

เห็นได้ว่านิติสัมพันธ์ทางกฎหมายของบุคคลที่เป็นคู่สัญญาในสัญญาประกันตัวจำเลย คือ บริษัทผู้รับประกันภัยที่เป็นผู้ขอประกันกับศาลที่มีนิติสัมพันธ์ต่อกัน กรณีแรกตามหลักกฎหมายสัญญาทั่วไปที่บริษัทประกันภัยได้แสดงเจตนาเข้าผูกพันตนโดยการออกหนังสือรับรองและกรณีที่สอง เป็นการเข้าผูกพันตามสัญญาประกันตัวจำเลยต่อศาลในฐานะที่เป็นผู้ขอประกันตามข้อความที่บริษัทประกันภัยยอมรับ จากนั้นนิติสัมพันธ์ทางกฎหมายดังกล่าวทำให้เกิดสิทธิเรียกร้องหลายประการของคู่สัญญาโดยผู้เขียนจะขอลำรายละเอียดในหัวข้อย่อยต่อไป

3.3.3 ผลบังคับตามกฎหมายของสัญญาประกัน

เมื่อศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยแล้วผลตามกฎหมายของสัญญาประกัน คือ ผู้ประกันมีหน้าที่นำตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยมาส่งศาลตามกำหนดนัดทุกนัดและหากผู้ต้องหาหรือจำเลยหลบหนีหรือไม่มาตามกำหนดนัดศาล จนศาลมีคำสั่งผิดสัญญาประกัน ผู้ขอประกันจึงมีหน้าที่ต้องชำระเงินค่าปรับต่อศาลตามสัญญาประกันตัวจำเลยที่ตนเป็นผู้ขอประกัน คือ บริษัทผู้รับประกันภัยได้เข้าผูกพันตนตามสัญญาประกันตัวจำเลย โดยมีกรรมธรรม์ประกันอิสรภาพและหนังสือรับรองเป็นหลักทรัพย์ยื่นไว้ต่อศาลตามสัญญาประกันตัวจำเลยที่บริษัทผู้รับประกันภัยมีฐานะเป็นผู้ขอประกันกับศาล มีนิติสัมพันธ์ตามสัญญาประกันตัวจำเลยทำให้เกิดผลบังคับตามกฎหมาย คือ ศาลมีสิทธิเรียกร้องให้บริษัทผู้รับประกันภัยที่มีฐานะเป็นผู้ขอประกันรับผิดชอบข้อความในสัญญาประกันตัวจำเลยที่ว่า “หากมีการผิดสัญญา ข้าพเจ้ายอมรับผิดขอใช้เงินเป็นจำนวน.....บาท ให้แก่ศาลจนครบ โดยไม่ขอผ่อนชำระ”⁶⁴ และตามหนังสือรับรองของบริษัทประกันภัยที่ให้ไว้เป็นหลักทรัพย์ในการยื่นขอปล่อยชั่วคราวต่อศาล ดังนั้นเห็นได้ว่าการที่บริษัทประกันภัยได้ออกหนังสือรับรองเป็นหลักทรัพย์ต่อศาล บริษัทประกันภัยจึงมีความรับผิดชอบตามที่ตนแสดงเจตนาเข้าผูกพันตามข้อตกลงเงื่อนไขที่ปรากฏในหนังสือรับรองที่ถือว่าเป็นหลักทรัพย์อย่างอื่นในการยื่นขอปล่อยชั่วคราว

ผลทางกฎหมายในประการต่อมา คือ เมื่อบริษัทผู้ประกันภัยที่เป็นผู้ทำสัญญาประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลย มีผลทำให้บริษัทผู้รับประกันภัยมีสถานะเป็นนายประกันมีอำนาจจับผู้ต้องหา

⁶³ ครอบขวัญ ยุทธชัย. เล่มเดิม. หน้า 156.

⁶⁴ เอกสารท้ายผนวก.

หรือจำเลยที่หลบหนีหรือกำลังจะหลบหนีได้ซึ่งในกรณีนี้จะเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 117⁶⁵

3.3.4 การบังคับตามสัญญาประกันต่อบริษัทผู้ออกกรรมธรรม์เมื่อมีการผิดสัญญาประกัน

เมื่อศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยแล้ว ต่อมาผู้ประกันไม่ส่งตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยตามนัดเป็นการผิดสัญญาประกัน สำหรับการบังคับหลักประกันตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 119 วรรคแรก⁶⁶ นั้น ศาลมีอำนาจสั่งบังคับตามสัญญาประกันได้เอง กรณีที่ผู้ต้องหา จำเลยหรือผู้ประกันตายก่อนผิดสัญญาประกันหรือผู้ประกันไม่สามารถส่งตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยในวันนั้นได้ เนื่องจากผู้ต้องหาหรือจำเลยถูกจับหรือถูกคุมขังในคดีอื่นอยู่ก่อนแล้วไม่เป็นการผิดสัญญาประกัน⁶⁷ เมื่อผู้ประกันไม่ส่งตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยตามนัดศาลจะมีคำสั่งออกหมายจับและปรับนายประกันเต็มตามสัญญาประกัน โดยผู้เขียนจะขอกล่าววิธีการดำเนินการเมื่อศาลมีคำสั่งปรับนายประกันในลำดับต่อไป

การที่จะบังคับตามสัญญาประกันได้จะต้องประกอบด้วยเงื่อนไข 2 ประการ คือ มีการผิดสัญญาประกันและความรับผิดชอบตามสัญญาประกันยังมีอยู่⁶⁸

“ผิดสัญญาประกัน” หมายความว่า ผิดนัดตามสัญญาประกัน คือ ไม่ส่งและไม่สามารถส่งตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยตามกำหนดนัดในสัญญาประกันได้

“ความรับผิดชอบตามสัญญาประกัน” มีอยู่หรือไม่จะต้องพิจารณาว่าจุดมุ่งหมายของการควบคุมตัวระหว่างคดียังมีอยู่หรือไม่ในขณะที่สั่งบังคับตามสัญญาประกัน

⁶⁵ มาตรา 117 เมื่อผู้ต้องหาหรือจำเลยหนีหรือจะหลบหนี ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจที่พบการกระทำความผิดดังกล่าวมีอำนาจจับผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นได้ แต่ในกรณีที่บุคคลซึ่งทำสัญญาประกันหรือเป็นหลักประกันเป็นผู้พบเห็นการกระทำความผิดดังกล่าว อาจขอให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจที่ใกล้ที่สุดจับผู้ต้องหาหรือจำเลยได้ ถ้าไม่สามารถขอความช่วยเหลือจากเจ้าพนักงานได้ทันทั่วถึง ก็ให้มีอำนาจจับผู้ต้องหาหรือจำเลยได้เอง แล้วส่งไปยังพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจที่ใกล้ที่สุด และให้เจ้าพนักงานนั้นรับจัดส่งผู้ต้องหาหรือจำเลยไปยังเจ้าพนักงานหรือศาล โดยคิดค่าพาหนะจากบุคคลซึ่งทำสัญญาประกันหรือเป็นหลักประกันนั้น.

⁶⁶ มาตรา 119 ในกรณีผิดสัญญาประกันต่อศาล ศาลมีอำนาจสั่งบังคับตามสัญญาประกันหรือตามที่ศาลเห็นสมควร โดยมีข้อพึง เมื่อศาลสั่งประการใดแล้ว ฝ่ายผู้ถูกบังคับตามสัญญาประกันหรือพนักงานอัยการมีอำนาจอุทธรณ์ได้ คำวินิจฉัยของศาลอุทธรณ์ให้เป็นที่สุด.

⁶⁷ สำนักคณะกรรมการข้าราชการศาลยุติธรรม สำนักกฎหมายและวิชาการศาลยุติธรรม สำนักพัฒนาระบบงาน. (2555). คู่มือการบังคับคดีนายประกัน ในคดีอาญา เล่ม 1 การประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง การเพิ่มศักยภาพงานบังคับคดีผู้ประกัน. หน้า 7.

⁶⁸ แหล่งเดิม. หน้า 400.

เมื่อถึงวันนัดครบกำหนดส่งตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยแล้วและผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มาตามกำหนดนัดศาลหรือผู้ประกันไม่ส่งตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยตามนัดจนศาลคำสั่งออกหมายจับและปรับนายประกัน มีวิธีดำเนินการตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้⁶⁹

- 1) เจ้าหน้าที่ศาลตรวจสอบการผิดสัญญาประกันและทำรายงานเจ้าหน้าที่เพื่อเสนอผู้พิพากษาโดยเร็วนับแต่เวลาครบกำหนดส่งตัวผู้ต้องหาหรือจำเลย
- 2) เจ้าหน้าที่ศาลเมื่อได้รับมอบสำนวนแล้วและลงสารบบปรับผู้ประกัน ต้องพิมพ์คำบังคับเพื่อเสนอผู้พิพากษาพิจารณาสั่ง
- 3) เมื่อผู้พิพากษาพิจารณาสั่งออกคำบังคับแล้ว เจ้าหน้าที่ศาลต้องส่งคำบังคับไปยังบริษัทประกันภัยที่มีฐานะเป็นนายประกัน โดยจะส่งคำบังคับไปที่สำนักงานใหญ่ของบริษัทนั้น ข้อความในคำบังคับจะมีลักษณะว่าให้บริษัทประกันภัยที่มีฐานะเป็นนายประกันและศาลมีคำสั่งปรับนายประกันเต็มตามสัญญา ให้บริษัทประกันภัยมาชำระค่าปรับที่ศาลภายในวันที่กำหนด นับจากที่ได้รับหนังสือฉบับนี้ มิฉะนั้นศาลต้องดำเนินการบังคับคดีต่อไป

เจ้าหน้าที่ศาลจะตรวจสอบว่าผู้ประกันได้ทราบคำสั่งศาลหรือไม่หากผู้ประกันไม่ทราบคำสั่งศาล เจ้าหน้าที่ศาลจะรายงานเพื่อขอให้ศาลออกคำบังคับแจ้งให้ผู้ประกันทราบ และดำเนินการส่งคำบังคับไปยังบริษัทประกันภัยโดยส่งทางไปรษณีย์ตอบรับ หากส่งไม่ได้ให้เจ้าหน้าที่ศาลทำรายงานเสนอศาลเพื่อขอปิดหมายต่อไป⁷⁰ เมื่อดำเนินการดังกล่าวเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ระหว่างเวลาที่อยู่ในคำบังคับแยกพิจารณาได้เป็น 2 กรณี คือ

กรณีแรก บริษัทประกันภัยที่มีฐานะเป็นนายประกันตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 117 นั้นมีอำนาจจับผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นได้ หรือให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจที่พบการกระทำดังกล่าวมีอำนาจจับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่หลบหนีเพื่อนำตัวมาส่งศาล รวมทั้งมีอำนาจขอลดหรือลดค่าปรับและเป็น “บุคคลที่ต้องรับผิดชอบตามสัญญาประกัน” และมาตรา 119 วรรคสอง⁷¹ ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ให้ถือว่าเป็นลูกหนี้ตามคำพิพากษาที่จะต้องถูกบังคับคดี และยังเป็น “ผู้ถูกบังคับตามสัญญาประกัน” ตาม มาตรา 119 วรรคหนึ่ง

⁶⁹ แหล่งเดิม. หน้า 8.

⁷⁰ แหล่งเดิม. หน้า 29.

⁷¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 119 วรรคสอง เพื่อประโยชน์ในการบังคับคดี ให้ศาลชั้นต้นที่พิจารณาชี้ขาดคดีนั้นที่มีอำนาจออกหมายบังคับคดีเอาแก่ทรัพย์สินของบุคคลซึ่งต้องรับผิดชอบตามสัญญาประกันได้เสมือนว่าเป็นลูกหนี้ตามคำพิพากษาและให้ถือว่าหัวหน้าสำนักงานประจำศาลยุติธรรมเป็นเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาในส่วนที่เกี่ยวกับหนี้ตามสัญญาประกันดังกล่าว.

ดังนั้น บริษัทประกันภัยจึงมีสิทธิยื่นคำร้องของคหรือลดค่าปรับได้⁷² กรณีนี้หมายความว่า บริษัทประกันภัยที่มีฐานะเป็นนายประกันเมื่อศาลมีคำสั่งปรับนายประกัน บริษัทประกันภัยจะมีฐานะเป็นลูกหนี้ที่ต้องใช้เงินค่าปรับตามสัญญาที่ตนเข้าผูกพันตามสัญญาประกันตัวจำเลยและหนังสือรับรองที่ตนให้ไว้เป็นประกันกับศาลและตามเงื่อนไขที่ระบุไว้ในกรมธรรม์ประกัน อธิสภาพว่าหากศาลมีคำสั่งปรับนายประกัน บริษัทประกันภัยจะใช้เงินค่าปรับแทนผู้ต้องหาหรือจำเลย นั้น คือ มีหนี้ที่ต้องชำระซึ่งหากนายประกันจับตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยมาส่งศาลได้ ก็ถือว่านายประกันได้ปฏิบัติตามข้อตกลงในสัญญาประกันแล้วในส่วนหนึ่ง แต่เมื่อมีการผิดสัญญาประกันไปแล้วแม้จะจับตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยมาส่งศาลได้อย่างไร ก็ไม่ทำให้การผิดสัญญาประกันกลายเป็นไม่เป็นการผิดสัญญาประกันแต่อย่างใด แต่นายประกันหรือบุคคลที่ต้องรับผิดชอบตามสัญญาประกันก็ยังคงมีสิทธิที่จะยื่นคำร้องต่อศาลขอส่งตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยพร้อมทั้งคำร้องของคหรือลดค่าปรับต่อศาล แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นการจะให้คหรือลดค่าปรับตามสัญญาประกันล้วนแต่เป็นดุลพินิจของผู้พิพากษาทั้งสิ้น เมื่อในส่วนนี้ผู้พิพากษามีคำสั่งอย่างใดแล้ว นายประกันก็ปฏิบัติตามคำสั่งต่อไป

กรณีที่สอง หากบริษัทประกันภัยที่มีฐานะเป็นนายประกันไม่สามารถจับตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยมาส่งศาลได้แล้ว เมื่อบริษัทประกันภัยได้รับคำบังคับแล้วก็นำเงินมาชำระต่อศาลภายในกำหนดเวลาในคำบังคับเต็มตามจำนวนของสัญญาประกันที่ศาลมีคำสั่งปรับ เจ้าหน้าที่ศาลก็จะรับเงินและออกใบเสร็จให้นายประกัน สุดท้ายก็จะตรวจคืนหลักประกันให้นายประกันก็คือหนังสือรับรอง

ส่วนที่ต้องพิจารณาต่อมาคือเมื่อครบกำหนดตามคำบังคับแล้วนายประกันไม่ได้ดำเนินการปฏิบัติตามคำบังคับแต่อย่างใด เจ้าหน้าที่ศาลจะเสนอผู้อำนวยการศาลเพื่อขอให้ออกหมายบังคับคดี ที่ต้องเสนอผู้อำนวยการศาล เนื่องจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 119 วรรคสอง ที่กำหนดให้ถือว่าหัวหน้าสำนักงานประจำศาลยุติธรรมเป็นเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาในส่วนที่เกี่ยวกับหนี้ตามสัญญาประกันดังกล่าว

3.3.5 การบังคับคดีกับกรมธรรม์ประกันอสังหาริมทรัพย์เมื่อมีการผิดสัญญาประกัน

เมื่อศาลอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยไปจากศาลแล้ว เป็นหน้าที่ของผู้ประกันที่จะต้องนำตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยมาศาลตามเวลาที่ศาลกำหนดนัด ถ้าหากผู้ประกันหรือนายประกัน⁷³ ไม่สามารถนำตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยมาศาลตามกำหนดโดยไม่มีเหตุอันสมควรถือว่าผู้ประกันผิดสัญญาประกัน ซึ่งศาลจะสั่งปรับผู้ประกันโดยไม่เกินวงเงินที่กำหนดไว้ในสัญญา

⁷² แหล่งเดิม, หน้า 9.

⁷³ ผู้ประกัน หรือ นายประกัน หมายความว่า ผู้ที่ทำสัญญาประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยต่อศาล ซึ่งต่อแต่นี้ไปผู้เขียนขอใช้คำว่า ผู้ประกัน เท่านั้น.

ประกัน ซึ่งอยู่ที่ดุลพินิจของศาลว่าสมควรจะสั่งปรับผู้ประกันมากน้อยเพียงใด ทั้งนี้ตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 112 ได้บัญญัติไว้ดังนี้ “เมื่อจะปล่อยชั่วคราวโดยมีประกัน หรือมีประกันและหลักประกัน ก่อนปล่อยไปให้ผู้ประกันหรือผู้เป็นหลักประกันลงลายมือชื่อในสัญญาประกันนั้น

ในสัญญาประกันนอกจากข้อความอย่างอื่นอันพึงมี ต้องมีข้อความดังนี้ด้วย

(1) ผู้ถูกปล่อยชั่วคราวหรือผู้ประกัน แล้วแต่กรณี จะปฏิบัติตามนัดหรือหมายเรียกของเจ้าพนักงานหรือศาลซึ่งให้ปล่อยชั่วคราว

(2) เมื่อผิดสัญญาจะจ่ายเงินจำนวนที่ระบุไว้

ในสัญญาประกันจะกำหนดภาระหน้าที่หรือเงื่อนไขให้ผู้ถูกปล่อยชั่วคราวหรือผู้ประกันต้องปฏิบัติเกินความจำเป็นแก่กรณีมิได้”

กฎหมายเกี่ยวกับการบังคับคดีผู้ประกันนั้น เดิมเมื่อมีการผิดสัญญาประกันและศาลสั่งปรับผู้ประกันแล้ว หากผู้ประกันไม่ยอมชำระค่าปรับ กฎหมายกำหนดให้พนักงานอัยการในฐานะทนายความของแผ่นดินเป็นผู้ดำเนินการร้องขอให้ศาลตั้งเจ้าพนักงานบังคับคดีเพื่อยึดทรัพย์สินของผู้ผิดสัญญาประกันและไม่ยอมชำระค่าปรับออกขายทอดตลาด เพื่อนำเงินมาชำระค่าปรับตามคำสั่งศาลโดยถือว่าพนักงานอัยการเป็นเจ้าหนี้และผู้ผิดสัญญาประกันเป็นลูกหนี้ตามคำพิพากษา⁷⁴

ปัจจุบันได้มีการแก้ไขเพิ่มเติม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 119 วรรคแรก บัญญัติว่า “ในกรณีผิดสัญญาประกันต่อศาล ศาลมีอำนาจสั่งบังคับตามสัญญาประกัน หรือตามที่ศาลเห็นสมควร โดยมีต้องฟ้อง เมื่อศาลสั่งประการใดแล้ว ฝ่ายผู้ถูกบังคับตามสัญญาประกันหรือพนักงานอัยการมีอำนาจอุทธรณ์ได้ คำวินิจฉัยของศาลอุทธรณ์ให้เป็นที่สุด”

วรรคสอง บัญญัติว่า “เพื่อประโยชน์ในการบังคับคดี ให้ศาลชั้นต้นที่พิจารณาชี้ขาดตัดสินคดีนั้น มีอำนาจออกหมายบังคับคดีเอาแก่ทรัพย์สินของบุคคลซึ่งต้องรับผิดชอบตามสัญญาประกันได้เสมือนว่าเป็นลูกหนี้ตามคำพิพากษาและให้ถือว่าหัวหน้าสำนักงานประจำศาลยุติธรรมเป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาในส่วนที่เกี่ยวกับหนี้ตามสัญญาประกันดังกล่าว”

จากบทบัญญัติข้างต้นอธิบายได้ว่า ตามบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าวได้กำหนดเป็นหน้าที่ของผู้อำนวยการสำนักงานประจำศาลหรือผู้อำนวยการสำนักอำนวยการประจำศาลที่จะต้องรายงานศาลเพื่อให้ศาลออกหมายตั้งเจ้าพนักงานบังคับคดี เพื่อยึดทรัพย์สินของผู้ผิดสัญญาประกันและไม่ยอมชำระค่าปรับนำออกขายทอดตลาดชำระค่าปรับ แต่กฎหมายมิได้กำหนดห้าม

⁷⁴ พระราชบัญญัติพนักงานอัยการ พุทธศักราช 2498 มาตรา 11 พนักงานอัยการมีอำนาจและหน้าที่ ดังนี้ (8) ในกรณีที่มีการผิดสัญญาประกันจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มีอำนาจและหน้าที่ดำเนินคดีในการบังคับให้เป็นไปตามสัญญานั้น และในการนี้มิให้เรียกค่าฤชาธรรมเนียมจากพนักงานอัยการ.

หัวหน้าสำนักงานประจำศาลจะมอบหมายให้ผู้อื่นกระทำการแทนในการบังคับคดีกับผู้ผิดสัญญาประกัน ดังนั้นผู้อำนวยการสำนักงานประจำศาล หรือผู้อำนวยการสำนักอำนวยการประจำศาลสามารถมอบอำนาจให้เจ้าหน้าที่ศาลคนหนึ่งคนใดกระทำการแทนได้ตามหลักกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 800 เพื่อให้การบังคับคดีในกรณีผิดสัญญาประกันต่อศาลและการดำเนินการที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการบังคับคดีตามคำสั่งศาลมีความสะดวก รวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ดีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 119 วรรคสอง มิได้ยกเลิกความในมาตรา 119 เพียงแต่เพิ่มเติมเป็นวรรคสองของมาตรา 119 เดิมเท่านั้น ฉะนั้นอำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการในการบังคับตามสัญญาประกันตามบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเดิม ตลอดจนบทบัญญัติแห่งกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง พนักงานอัยการยังมีอำนาจตามพระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พุทธศักราช 2553 มาตรา 14 (8) ทั้งนี้ การที่กำหนดให้ถือว่าหัวหน้าสำนักงานประจำศาลยุติธรรมเป็นเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 119 วรรคสอง จึงเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่จะช่วยเร่งรัดการบังคับคดีตามคำสั่งศาลในกรณีผิดสัญญาประกัน ตลอดจนการดำเนินการที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการบังคับคดีที่จะต้องกระทำภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด⁷⁵

เนื่องจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่ได้บัญญัติเรื่องการบังคับคดีผู้ประกันไว้โดยตรง จึงต้องนำการบังคับคดีโดยทั่วไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลม ตามที่มาตรา 15 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา บัญญัติว่า “วิธีพิจารณาข้อใดที่ประมวลกฎหมายนี้มีได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับเท่าที่พอจะใช้บังคับได้” โดยเฉพาะอย่างยิ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 271 บัญญัติว่า “ถ้าคู่ความหรือบุคคลซึ่งเป็นฝ่ายแพ้คดี (ลูกหนี้ตามคำพิพากษา) มิได้ปฏิบัติตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทั้งหมดหรือบางส่วน คู่ความหรือบุคคลซึ่งเป็นฝ่ายชนะ (เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา) ขอบที่จะร้องขอให้บังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นได้ภายในสิบปีนับแต่วันมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง โดยอาศัยและตามคำบังคับที่ออกตามคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น”

ตามบทบัญญัตินี้ดังกล่าวเป็นการกำหนดให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาต้องร้องขอให้บังคับคดีภายใน 10 ปี นับแต่วันที่มีพิพากษาหรือคำสั่ง ซึ่งหมายถึงคำพิพากษาหรือคำสั่งอันถึงที่สุดและแยกเป็นรายละเอียดแต่ละคนว่าคนใดคดีถึงที่สุดเมื่อใด การบังคับคดีผู้ประกันนอกจากจะต้องดำเนินการภายใน 10 ปี นับแต่วันที่คำสั่งศาลให้ปรับนายประกันถึงที่สุดแล้ว เจ้าหนี้จะต้องดำเนินการตามวิธีการบังคับคดีตามขั้นตอนให้ครบถ้วนภายในกำหนด 10 ปี ด้วย คือ

⁷⁵ สำนักกฎหมายและวิชาการศาลยุติธรรม. (2555). คู่มือการบังคับคดีนายประกัน. หน้า 14.

- (1) ต้องขอให้ศาลออกหมายบังคับคดี
- (2) ต้องแจ้งให้เจ้าพนักงานบังคับคดีทราบว่าศาลได้ออกหมายบังคับคดีแล้ว
- (3) ต้องแถลงต่อเจ้าพนักงานบังคับคดีขอให้ยึดทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษา (ตามคำสั่งศาล)

ผู้เขียนจะขอก้าวเฉพาะขั้นตอนการดำเนินการบังคับคดีกับกรรมธรรม์ประกันอิสราภาพ เมื่อมีการพิศัญญาประกันในชั้นศาลโดยผู้อำนวยการศาลในฐานะเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาจะต้องดำเนินการ ดังนี้⁷⁶

1) ทำรายงานเสนอศาลขอให้ศาลออกหมายบังคับคดี ทั้งนี้ ในหมายบังคับคดีให้ระบุ ว่า “พนักงานอัยการ ผู้อำนวยการสำนักอำนวยการประจำศาลหรือผู้อำนวยการสำนักงานประจำศาล หรือผู้แทน” เป็นผู้นำเจ้าพนักงานบังคับคดีดำเนินการตามกฎหมาย และเมื่อศาลได้ออกหมายบังคับคดีแล้ว ให้หัวหน้าสำนักงานประจำศาลยุติธรรมมีหนังสือแจ้งให้พนักงานอัยการทราบพร้อมทั้งส่งสำเนาหมายบังคับคดีไปยังพนักงานอัยการเพื่อดำเนินการตาม มาตรา 14 (8) แห่งพระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พุทธศักราช 2553 ต่อไป

2) เมื่อศาลออกหมายบังคับคดีแล้วให้ผู้อำนวยการหรือผู้รับมอบอำนาจ มีหนังสือแจ้งการนำยึดหรืออายัดไปยังกรมบังคับคดีหรือสำนักงานบังคับคดีจังหวัดพร้อมเอกสารที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ หมายบังคับคดี หลักฐานการแสดงสิทธิในทรัพย์สินอันเป็นหลักประกันกรณีคือ กรรมธรรม์ประกันอิสราภาพและหนังสือรับรอง รวมถึงเอกสารต่างๆ ที่ประกอบการทำสัญญาการปล่อยชั่วคราว เพื่อขอให้กรมบังคับคดีหรือสำนักงานบังคับคดีจังหวัดตั้งเรื่องเพื่อดำเนินการบังคับคดี และแถลงขอให้ยึดหรืออายัดทรัพย์สินของผู้ประกันต่อไป หรือแถลงขอให้ขายทรัพย์สินขายทอดตลาด ซึ่งกรมบังคับคดีได้แจ้งการยกเว้นค่าใช้จ่ายในการบังคับคดีตามระเบียบเรื่องแนวทางการบังคับคตินายประกันให้แก่กองยึดทรัพย์สิน และสำนักงานบังคับคดีและวางทรัพย์สินภูมิภาคทั่วประเทศทราบแล้ว

3) ให้ผู้รับมอบอำนาจนำเจ้าพนักงานบังคับคดีทำการยึดทรัพย์สินของบริษัท ประกัน เช่น เงินสด กำไรจากการรับประกันภัย เงินลงทุนทั่วไป ที่ดิน อาคาร รวมถึงสินทรัพย์อื่น⁷⁷ และเมื่อหน่วยงานบังคับคดีรายงานการยึดทรัพย์สินและขออนุญาตขายทอดตลาดให้เสนอศาลพร้อมสำนวนบังคับคดี เมื่อศาลอนุญาตแล้วให้แจ้งผู้อำนวยการทราบ และเมื่อหน่วยงานบังคับคดีประกาศวันขายทอดตลาดให้นำเสนอศาลทราบและให้แจ้งผู้อำนวยการทราบ ให้ผู้รับผิดชอบลงนัดไว้เพื่อให้

⁷⁶ แหล่งเดิม. หน้า 37.

⁷⁷ เอกสารภาคผนวก.

ผู้อำนวยการหรือผู้รับมอบอำนาจไปประวั่งและรับทราบการขายทอดตลาด หากไม่ไปจะไม่มีสิทธิคัดค้านการขาย

4) เมื่อขายทอดตลาดได้แล้วให้ผู้อำนวยการศาลหรือผู้รับมอบอำนาจไปรับรองความถูกต้องของบัญชีส่วนเฉลี่ย เมื่อหน่วยงานบังคับคดีส่งเงินที่ขายทรัพย์ได้มาแล้วให้รายงานศาลทราบ

5) ในกรณีไม่มีการยึดทรัพย์ หรือกรณีขายทอดตลาดแล้วได้เงินไม่ครบตามคำสั่งศาล หรือกรณีขายทอดตลาดครั้งแรกแล้วไม่มีผู้เสนอราคาซื้อ หรือเสนอราคาซื้อแต่ให้ราคาต่ำกว่าหนี้ค่าปรับที่ผู้ประกันผิดสัญญาประกันต่อศาล ให้ผู้รับมอบอำนาจรายงานผู้อำนวยการเพื่อดำเนินการสืบหาทรัพย์ของผู้ประกันต่อไปทันที

6) ให้ผู้อำนวยการศาลหรือผู้รับมอบอำนาจมีหนังสือไปยังพนักงานอัยการเพื่อแจ้งให้ดำเนินการบังคับคดีผู้ประกันตามอำนาจหน้าที่ มาตรา 14 (8) แห่งพระราชบัญญัติองค์กรอัยการ และพนักงานอัยการ พุทธศักราช 2553 และตามหนังสือกระทรวงการคลัง ที่ กค 0530.7/ว 107 ลงวันที่ 4 ตุลาคม 2544 เรื่อง แนวทางปฏิบัติในการบังคับคดีและสืบหาหลักทรัพย์หรือทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาต่อไป ทั้งนี้กรณีดังกล่าวกรมบัญชีกลางได้มีหนังสือ ที่ กค 0410.2/34038 ลงวันที่ 15 พฤศจิกายน 2553 ตอบข้อหารือแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการบังคับคดีผู้ประกันตามสัญญาประกันมายังสำนักงานศาลยุติธรรมซึ่งกรมบัญชีกลางแจ้งว่า หากสำนักงานศาลยุติธรรมเห็นว่าหน่วยงานอื่นซึ่งกฎหมายบัญญัติให้มีอำนาจหน้าที่ในการบังคับคดีผู้ประกันที่ผิดสัญญาประกันต่อศาลสำนักงานศาลยุติธรรมก็ต้องแจ้งให้หน่วยงานดังกล่าวนั้นดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ต่อไป

7) หากบริษัทประกันถูกศาลล้มละลายกลางมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดให้ยื่นขอรับชำระหนี้ที่สำนักงานบังคับคดีจังหวัดหรือกรมบังคับคดี ภายในกำหนดเวลาสองเดือนนับแต่วันโฆษณาคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด ตามมาตรา 91 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 โดยให้ยื่นทั้งกรณีที่ผิดสัญญาประกันและไม่ผิดสัญญาประกัน

8) ส่วนกรณีที่บริษัทถูกเพิกถอนใบอนุญาตให้ยื่นขอรับชำระหนี้ต่อผู้ชำระบัญชีและกองทุนประกันวินาศภัยภายใน 2 เดือน นับแต่วันที่กองทุนประกันวินาศภัยออกประกาศให้ส่งเอกสารต้นฉบับพร้อมสำเนาจำนวน 2 ชุด ได้แก่ กรมธรรม์ประกันอัศรภาพ บัตรประจำตัวประชาชน ข้าราชการ สำเนาคำสั่งศาลปรับผู้ประกัน หรือเอกสารอื่นใดที่แสดงถึงมูลหนี้ หากไม่สามารถยื่นได้ด้วยตัวเองสามารถมอบอำนาจได้ ตามนัยหนังสือสำนักงานศาลยุติธรรม ด่วนที่สุด ที่ ศย 016/369 ลงวันที่ 17 มิถุนายน 2554

3.3.6 ความผูกพันและความรับผิดชอบตามกฎหมายของผู้ค้าประกันที่มีต่อบริษัทผู้ออกกรมธรรม์ ในกรณีมีการผิดสัญญาประกัน

ก่อนจะพิจารณาผลทางกฎหมายในเรื่องความรับผิดชอบของผู้ค้าประกันที่มีต่อบริษัทผู้ออกกรมธรรม์ในกรณีมีการผิดสัญญาประกันนั้น ผู้เขียนขออธิบายถึงหลักกฎหมายค้าประกันเป็นลำดับแรก เพื่อที่จะได้นำหลักกฎหมายมาพิจารณาและปรับใช้ได้อย่างถูกต้อง

การค้าประกัน เป็นเอกเทศสัญญาในบรรพ 3 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งมาตรา 680 วรรคแรก บัญญัติว่า อันว่าค้าประกันนั้น คือสัญญาซึ่งบุคคลภายนอกคนหนึ่ง เรียกว่า ผู้ค้าประกัน ผูกพันตนต่อเจ้าหนี้คนหนึ่งเพื่อชำระหนี้ในเมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ นั้น คำนิยามนี้อาจแยกลักษณะของสัญญาค้าประกันออกได้เป็นหลายประการคือ⁷⁸

1) สัญญาค้าประกันเป็นสัญญาระหว่างเจ้าหนี้กับผู้ค้าประกัน คือการค้าประกันต้องมีหนี้เดิมระหว่างเจ้าหนี้กับลูกหนี้ก่อน หนี้เดิมหรือหนี้ประธานจะเป็นมูลหนี้ใดก็ได้ก็สามารถทำสัญญาค้าประกันได้จึงจะก่อให้เกิดสัญญาระหว่างผู้ค้าประกันกับเจ้าหนี้ สัญญาค้าประกันจึงถือเป็นสัญญาอุปกรณ์ เพื่อให้เจ้าหนี้เกิดความมั่นใจจึงให้บุคคลภายนอกทำสัญญาผูกพันตนต่อเจ้าหนี้คนหนึ่งเพื่อชำระหนี้ในเมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ นั้น ที่สำคัญผู้ค้าประกันต้องเป็นบุคคลภายนอกที่ไม่ใช่ลูกหนี้

2) สัญญาค้าประกันมีวัตถุประสงค์เพื่อประกันหนี้ คือ ผู้ค้าประกันต้องสนใจผูกพันตนต่อเจ้าหนี้เพื่อชำระหนี้ในเมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ และหนี้ที่จะค้าประกันได้หนี้ประธานต้องสมบูรณ์ อย่างไรก็ตามจะเรียกว่าหนี้สมบูรณ์ต้องไปศึกษาบทบัญญัติต่างๆ ที่กล่าวถึงลักษณะที่ทำให้นิติกรรมไม่สมบูรณ์ เช่น หนี้เกิดจากการกระทำอันเป็นโมฆะตามมาตรา 150, 152, 155, 156 ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และหนี้อันเกิดจากนิติกรรมอันเป็นโมฆะ⁷⁹ และหนี้นั้นยังรวมถึงหนี้ในอนาคต หมายถึง หนี้ที่ยังไม่เกิดขึ้นขณะที่มีการค้าประกัน และหนี้ที่มีเงื่อนไข เงื่อนไข หมายถึง เหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งในอนาคตที่ไม่แน่นอน

3) สัญญาค้าประกันเป็นสัญญาที่ไม่ต้องทำตามแบบ สัญญาค้าประกันกฎหมายต้องการหลักฐานเป็นหนังสือเท่านั้น ไม่ได้กำหนดแบบของนิติกรรม หากตกลงค้าประกันโดยไม่มีหลักฐานเป็นหนังสือ ก็ไม่ทำให้สัญญาค้าประกันเป็นโมฆะ แต่จะฟ้องร้องให้ผู้ค้าประกันรับผิดชอบสัญญาไม่ได้เท่านั้น

⁷⁸ พินิจ ทิพย์มณี. (ม.ป.ป.). หลักกฎหมายธุรกิจ แก้วไขเพิ่มเติม. หน้า 196.

⁷⁹ ชุมพล จันทราทิพย์. (ม.ป.ป.). คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะ ค้าประกัน จำนวน 12. หน้า 12.

โดยหลักขอบเขตความรับผิดของผู้ค้ำประกัน ผู้ค้ำประกันนั้นจะจำกัดความรับผิดของตนเองไว้เพียงใดก็ได้ เช่นระบุจำนวนเงินที่ค้ำประกันไว้หรือค้ำประกันนี้บางส่วน หากผู้ค้ำประกันไม่ได้จำกัดความรับผิด ผู้ค้ำประกันต้องรับผิดชอบหนี้ทุกอย่างรวมถึงดอกเบี้ย ค่าสินไหมทดแทน และค่าภาระคิดค้นอันเป็นอุปกรณ์แห่งหนี้ด้วย⁸⁰ และความรับผิดของผู้ค้ำประกันจะเกิดขึ้น เมื่อลูกหนี้ผิดนัดไม่ชำระหนี้แก่เจ้าหนี้เมื่อหนี้ถึงกำหนดชำระ ดังนั้นเจ้าหนี้จะเรียกให้ผู้ค้ำประกันชำระหนี้ได้และที่สำคัญผู้ค้ำประกันไม่ต้องชำระหนี้ก่อนเวลาที่กำหนด⁸¹ อย่างไรก็ตามเมื่อลูกหนี้ผิดนัดแล้ว เจ้าหนี้เรียกให้ผู้ค้ำประกันชำระหนี้ ผู้ค้ำประกันจะบอกเถียงหรือบอกปิดให้เจ้าหนี้ไปเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ก่อนได้

ประการสุดท้ายสิทธิของผู้ค้ำประกันเมื่อได้ชำระหนี้แล้ว ผู้ค้ำประกันย่อมมีสิทธิไล่เบี้ยเอาจากลูกหนี้เพื่อคืนเงินกับดอกเบี้ยและเพื่อการที่ต้องสูญหายหรือเสียหายไปอย่างไร้ประโยชน์ เพราะการค้ำประกันนั้น⁸²

จากหลักกฎหมายข้างต้นเห็นได้ว่า การทำสัญญาค้ำประกันในกรณีกรรมธรรม์ประกันอิสรภาพนั้น มีขึ้นเฉพาะการซื้อกรรมธรรม์ประกันอิสรภาพหลังกระทำความผิดเท่านั้นที่ต้องมีการค้ำประกัน เนื่องจากกรรมธรรม์ประเภทนี้มีความเสี่ยงสูงเพราะผู้เอาประกันภัยได้กระทำความผิดมาแล้วและตามที่ผู้เขียนได้อธิบายมาแล้วว่า กรรมธรรม์ประกันอิสรภาพหลังกระทำความผิดเป็นสัญญาประกันภัย ส่วนข้อตกลงข้างต้นที่ว่า “ผู้เอาประกันภัยจะยอมใช้เงินคืนให้แก่บริษัทผู้รับประกันภัย เมื่อบริษัทถูกปรับตามสัญญาประกันตัวจำเลย” นั้น เป็นข้อตกลงเพิ่มเติมนอกเหนือจากสัญญาประกันภัย ไม่ใช่สัญญาประกันภัยตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 861 แต่เป็นสัญญาธรรมดา โดยเป็นหลักการของสัญญาทั่วไปที่เกิดจากคำเสนอและคำสนองถูกต้องตรงกันเป็นหนี้เงินที่เกิดขึ้นมานอกเหนือกรรมธรรม์ประกันอิสรภาพ คือ หนี้ที่ผู้ซื้อซื้อกรรมธรรม์ประกันอิสรภาพจะชำระคืนบริษัทประกันภัย กล่าวคือ เมื่อผู้เอาประกันภัยเจตนาหลบหนีไม่มาตามกำหนดนัดจนศาลมีคำสั่งปรับนายประกันผิดสัญญาประกันตัวจำเลย ผู้เอาประกันภัยต้องรับผิดชอบในหนี้ตามจำนวนเงินต่อบริษัทผู้รับประกันภัย จึงเป็นสัญญาที่ก่อให้เกิดหนี้ และหนี้ในส่วนนี้เป็นหนี้ประธานซึ่งเป็นหนี้ในอนาคต เป็นหนี้ที่สมบูรณ์และเป็นหนี้เงิน จึงมีการค้ำประกันที่เป็นสัญญาอุปกรณ์ตาม

⁸⁰ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 683 บัญญัติว่า อันค้ำประกันอย่างไม่มีจำกัดนั้นย่อมคุ้มถึงดอกเบี้ยและค่าสินไหมทดแทนซึ่งลูกหนี้ค้างชำระ ตลอดจนค่าภาระคิดค้นอันเป็นอุปกรณ์แห่งหนี้ด้วย.

⁸¹ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 686.

⁸² ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 693 วรรคแรก บัญญัติว่า ผู้ค้ำประกันซึ่งได้ชำระหนี้แล้ว ย่อมมีสิทธิที่จะไล่เบี้ยเอาจากลูกหนี้ เพื่อคืนเงินกับดอกเบี้ยและเพื่อการที่ต้องสูญหายหรือเสียหายไปอย่างไร้ประโยชน์ เพราะการค้ำประกันนั้น.

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 681 ได้ เมื่อผู้ค้ำประกันเป็นบุคคลภายนอกเข้าผูกพันตนกับบริษัทประกันภัยที่เป็นเจ้าหนี้ตกลงว่าจะชำระหนี้เมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ นั้น ดังนั้นเมื่อศาลมีคำสั่งปรับนายประกันและบริษัทประกันภัยชดใช้ค่าปรับไปแล้วนั้น ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่ยอมชดใช้เงินคืนให้บริษัทประกันภัย ผู้ค้ำประกันที่ทำสัญญาค้ำประกันจึงมีความรับผิดชอบกับบริษัทประกันภัยที่เป็นเจ้าหนี้ตามสัญญาค้ำประกันโดยชอบด้วยกฎหมาย ตามเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น

3.4 ข้อสัญญาและเงื่อนไขกรมธรรม์ประกันภัยและการปล่อยชั่วคราวในกฎหมายของต่างประเทศ

เนื่องจากมาตรการในการนำบริษัทประกันภัยเข้าสู่ระบบประกันตัวในคดีอาญานั้นที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องซื้อกรมธรรม์ประกันอิสรภาพและบริษัทประกันภัยจะออกหนังสือรับรองเพื่อเป็นหลักทรัพย์ในการปล่อยชั่วคราวนั้น จากการศึกษากฎหมายและแนวปฏิบัติในการปล่อยชั่วคราวของต่างประเทศยังไม่พบว่า มีประเทศใดในโลกที่นำบริษัทประกันภัยเข้ามาสนับสนุนงานกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะเรื่องการปล่อยชั่วคราว หากประเทศไทยดำเนินการได้ก็จะถือว่าเป็นประเทศแรกในโลกที่มีการนำมาตรการนี้มาใช้⁸³

ดังนั้นผู้เขียนจึงทำการศึกษากฎหมายของต่างประเทศและทำให้ทราบได้ว่าเพราะเหตุใดจึงไม่มีกรมธรรม์ประกันอิสรภาพที่จะเป็นส่วนหนึ่งของหลักทรัพย์ที่ออกโดยบริษัทประกันภัยเข้ามาในระบบการปล่อยชั่วคราวอย่างเช่นประเทศไทย เพื่อนำข้อมูลส่วนหนึ่งที่เห็นว่าเหมาะสมมาประยุกต์ใช้กับการปล่อยชั่วคราวของประเทศไทย

3.4.1 การปล่อยชั่วคราวและหลักประกันในกฎหมายของต่างประเทศ ในที่นี้จะได้ศึกษาระบบการปล่อยชั่วคราวและหลักประกันในกฎหมายของสหรัฐอเมริกา กฎหมายฝรั่งเศสและกฎหมายเยอรมัน

3.4.1.1 การปล่อยชั่วคราวและการจัดหาหลักประกันในกฎหมายสหรัฐอเมริกา กฎหมายที่ว่า การปล่อยชั่วคราวของประเทศสหรัฐอเมริกานั้น ได้บัญญัติไว้ใน The Bail Reforms Act 1984 โดยกฎหมายดังกล่าวให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่กระบวนการยุติธรรมซึ่งหมายถึงผู้พิพากษาประจำรัฐ หรือมลรัฐ ผู้พิพากษาศาลแขวง (Magistrate Judge) หรือนายกเทศมนตรีที่จะพิจารณา มีคำสั่งปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยในระหว่างพิจารณา⁸⁴ ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หมวด 207 การปล่อยชั่วคราวและการควบคุมตัวในระหว่างพิจารณา⁸⁵ ได้วางหลักเกณฑ์ไว้ว่า

⁸³ วรุฒิ ทวาทสิน. เล่มเดิม. หน้า 93.

⁸⁴ 18 U.S.C มาตรา 3156 (a), 3041

⁸⁵ The Federal Rules of Criminal Procedure (U.S. Code: Title 18 – crimes and Criminal Procedure, Part II - Criminal Procedure, Chapter 207 Release and Detention Pending Judicial Proceedings).

ผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องได้รับการปล่อยชั่วคราวไม่ว่าจะโดยมีประกันหรือวางหลักประกัน เว้นแต่ศาลเห็นว่าการปล่อยชั่วคราวนั้นไม่สามารถประกันได้อย่างมีเหตุสมควรว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยจะมาปรากฏตัวต่อศาลตามกำหนดนัด หรือจะไปก่ออันตรายต่อบุคคลอื่นหรือสังคม⁸⁶ อย่างไรก็ตามศาลต้องไม่กำหนดเงื่อนไขทางการเงินที่จะทำให้จำเลยต้องถูกกักขังในระหว่างการพิจารณา⁸⁷ เว้นแต่มีความเป็นไปได้สูงที่จำเลยจะหลบหนีภายหลังได้รับการปล่อยชั่วคราว ศาลก็อาจกำหนดวงเงินประกันให้สูงได้ แม้การกำหนดวงเงินดังกล่าวจะทำให้จำเลยไม่อาจหาเงินมาวางประกันได้ก็ตาม เพราะการกำหนดวงเงินประกันให้สูงมิใช่เพื่อจุดประสงค์ที่จะให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้รับการปล่อยชั่วคราว⁸⁸

รูปแบบการปล่อยชั่วคราว แบ่งออกเป็นหลายรูปแบบ คือ⁸⁹

(1) Release on Recognizance เรียกย่อๆ ว่า ROR หรือ OR คือการปล่อยชั่วคราวโดยไม่ต้องมีการใช้เงินประกันตัว หรือการปล่อยโดยคำรับรอง เพียงแต่จำเลยให้สัญญาว่าจะมาปรากฏตัวต่อหน้าศาลตามกำหนดนัด

(2) Conditional Release คือ การปล่อยชั่วคราวโดยมีเงื่อนไข โดยผู้พิพากษากำหนดเงื่อนไขต่างๆ อันมิใช่เงื่อนไขที่เป็นเงินประกัน เช่น จำเลยต้องมารายงานตัวต่อศาลทุกสัปดาห์

(3) Unsecured Bond คือ การปล่อยชั่วคราวไม่จำเป็นต้องวางเงินสดเป็นหลักประกัน แต่จะมีผลถูกปรับได้หากจำเลยไม่มารายงานตัวต่อศาลตามนัด

(4) Cash Bond คือ การปล่อยชั่วคราวที่จำเลยต้องวางหลักประกันทั้งหมดด้วยเงินสด โดยวางหลักทรัพย์อื่นประกอบ

(5) Deposit Bond คือ การปล่อยชั่วคราวโดยวางเงินมัดจำ โดยวางเงินสดเป็นหลักประกันและวางเงินสดไว้เพียงร้อยละ 10 ของราคาประกันที่ศาลกำหนด ถ้าผิดสัญญาจะปรับเต็มจำนวน

(6) Surety Bond คือ การปล่อยชั่วคราวที่นายประกัน (Bail Bondsman) ต้องวางเงินประกันไว้ร้อยละ 10 ของราคาประกันที่ศาลกำหนด

แม้กฎหมายสหรัฐอเมริกาจะมีแนวทางการประกันตัวหลายวิธี ซึ่งในอดีตศาลใช้ระบบการประกันโดยต้องมีหลักทรัพย์และระบบนี้ถูกวิพากษ์วิจารณ์เป็นอย่างมากว่าเป็นระบบที่ผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจดีได้เปรียบคนจน และยังเป็นการมอบการตัดสินใจในการให้ประกันตัวหรือไม่ไว้กับ

⁸⁶ 18 U.S.C มาตรา 3141-3150.

⁸⁷ 18 U.S.C มาตรา 3142 (c) (2).

⁸⁸ 18 U.S.C มาตรา 3142 (d) .

⁸⁹ Joel Samaha. (1999).Criminal justice (5 th ed).p. 287.

นายประกัน⁹⁰ ทำให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ยากจนหรือไม่มีทรัพย์สินเป็นหลักประกันต้องหานายประกันอาชีพ โดยต้องเสียค่าธรรมเนียมประมาณร้อยละ 10 ของวงเงินประกัน และยังมีการจัดตั้งบริษัทประกันอย่างเป็นระบบเพื่อประกอบธุรกิจเป็นนายประกัน ซึ่งเห็นได้ว่าคุณค่าของหลักประกันไม่ได้อยู่ที่จำนวนเงินมากหรือน้อยและไม่ได้ช่วยให้มั่นใจได้ว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยจะมาร่วมการพิจารณา ดังนั้นสหรัฐอเมริกาจึงเปลี่ยนวิธีการเพื่อที่จะกำจัดบริษัทประกันภัยออกไป โดยใช้วิธีการปล่อยชั่วคราวที่ไม่ต้องมีหลักทรัพย์ประกัน⁹¹ เช่น วงเงินประกันแสนดอลลาร์ ก็เรียกชำระแก่หมื่นดอลลาร์ ผู้ต้องหาหรือจำเลยก็สามารถนำเงินมาวางประกันต่อศาลได้ไม่ต้องไปชำระให้กับบริษัทประกันเพราะบริษัทประกันจะเรียกเก็บค่าธรรมเนียม 10 เปอร์เซ็นต์ แทนที่จะไปชำระให้กับบริษัทประกันก็มาชำระให้ศาลดีกว่า⁹²

โดยสรุปแล้ววิธีการในการปล่อยชั่วคราวของสหรัฐอเมริกาในปัจจุบันให้สิทธิผู้ต้องหาหรือจำเลยที่จะได้รับการประกันตัวทุกคดี โดยไม่นำเอาทรัพย์สินมาเป็นเงื่อนไขสำคัญในการที่จะปล่อยตัวผู้ต้องหาหรือจำเลย⁹³

3.4.1.2 การปล่อยชั่วคราวและการจัดหาหลักประกันในกฎหมายอาญาฝรั่งเศส การปล่อยชั่วคราวของฝรั่งเศสมีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (Code de Procédure Pénale หรือ Code of Criminal Procedure) ค.ศ.1959 โดยตั้งแต่ปี ค.ศ.1989 เป็นต้นมา กฎหมายห้ามมิให้ควบคุมตัวบุคคลอายุ 13-16 ปี หรือผู้ต้องหาในคดีความผิดหุโทษ (Contravention) ไว้ในระหว่างพิจารณา ส่วนในคดีความผิดโทษระดับกลาง (Delit) หรือความผิดอุกฉกรรจ์ (Crime)⁹⁴ ที่กระทำโดยบุคคลที่อายุเกิน 16 ปี นั้น ระยะเวลาควบคุมตัวมีจำกัด⁹⁵ ในคดีความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 2 ปี ถ้าผู้ต้องหาไม่มิลำเนาในประเทศฝรั่งเศส และไม่เคยถูกศาลพิพากษาลงโทษในคดีความผิดอุกฉกรรจ์ หรือไม่เคยถูกศาลพิพากษาลงโทษจำคุกเกินกว่า 3 เดือน โดยไม่มีการรอลงโทษไว้ ผู้ต้องหาไม่สิทธิร้องขอประกันตัวได้ ผู้พิพากษาจะต้อง

⁹⁰ Types of Release in 75 Largest U.S. Counties,1992 (Source: Brian A.Reaves and Jacob Perez, pretrial Release of felony Defendants (Washington, D.C.:BJS, 1995). Ibid.

⁹¹ ยุทธ ศักดิ์เดชยนต์. (2521). “การใช้วิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์ ในการวิจัยด้านกฎหมาย.” วารสารนิติศาสตร์, 10 (3). หน้า 456.

⁹² จิรนิติ หะวานนท์. (2546). สิทธิทางวิธีพิจารณาความอาญาตามรัฐธรรมนูญ. หน้า 71.

⁹³ อารย์พร กลั่นนุรักษ์. เล่มเดิม. หน้า 44.

⁹⁴ ประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส ค.ศ. 1992 แบ่งความผิดอาญาเป็น 3 ประเภท ตามลำดับโทษที่จะลงคือ ความผิดอุกฉกรรจ์ (Crime) โทษจำคุกตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป ความผิดโทษระดับกลาง (Delit) โทษจำคุกมากกว่า 2 เดือน ถึง 10 ปี และโทษปรับ ความผิดหุโทษ (Contravention) มีโทษปรับอย่างเดียว.

⁹⁵ สถาบันกฎหมายอาญา. (2540). สารานุกรมกระบวนการยุติธรรมนานาชาติ. หน้า 360-362.

พิจารณาและไต่สวนคำร้องให้เสร็จภายใน 5 วัน นับแต่ผู้ต้องหาปรากฏตัวต่อหน้าผู้พิพากษาครั้งแรก มิฉะนั้นถือว่าผู้ต้องหาถูกปล่อยชั่วคราวโดยอัตโนมัติ

อย่างไรก็ดีการร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวในระบบกฎหมายฝรั่งเศสนั้น ไม่มีการกำหนดระยะเวลาและจำนวนครั้งที่ขอไว้ ดังนั้น ผู้ต้องหาจะร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวเมื่อไรหรือเวลาใดในระหว่างคดีอยู่ในศาลก็ได้⁹⁶ หากผู้พิพากษาไม่อนุญาตให้ประกันตัว และภายหลังคดีเขาถูกยกฟ้อง ถ้าผู้ต้องหาแสดงได้ว่าการที่เขาถูกควบคุมตัวในระหว่างรอการพิจารณาคดีนั้นได้รับความเสียหาย ผู้ต้องหาจะมีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายจากรัฐได้⁹⁷

เห็นได้ว่ากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของฝรั่งเศสนั้นบัญญัติการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในการได้รับการปล่อยชั่วคราว และที่สำคัญผู้พิพากษายังอาจใช้วิธีการกำหนดเงื่อนไขแทนระบบการใช้หลักทรัพย์หรือเงินประกัน ซึ่งเป็นผลดีอย่างมากสำหรับผู้ต้องหาที่มีเศรษฐกิจไม่ดี สุดท้ายผู้ต้องหาจะมีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายจากรัฐได้ในกรณีที่เขาเสียหายจากการที่ผู้พิพากษาไม่อนุญาตให้ประกันตัว ทำให้ผู้พิพากษาต้องใช้ดุลพินิจอย่างรอบคอบและมีเหตุผลทางกฎหมายมากขึ้น⁹⁸

3.4.1.3 การปล่อยชั่วคราวและการจัดหาหลักประกันในกฎหมายสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมันนั้น⁹⁹ เมื่อเจ้าพนักงานตำรวจจับกุมตัวผู้ต้องหามาได้ต้องนำตัวผู้ต้องหาไปศาลทันทีหรือช้าที่สุดในวันรุ่งขึ้น เพื่อศาลพิจารณาว่าควรจะควบคุมหรือควรปล่อยตัวไป สำหรับการขอประกันตัว (Bail) ในระบบกฎหมายเยอรมันนั้นเป็นการร้องขอที่ยากเพราะถ้าหากศาลพิจารณาแล้วเห็นว่ามีความจำเป็นต้องควบคุมตัวผู้ต้องหา ศาลก็จะมีคำสั่งให้ควบคุมตัว ดังนั้น ถ้าผู้ต้องหามาขอประกันตัวศาลก็จะไม่อนุญาตให้ประกันตัวแต่ในทางกลับกัน ถ้าศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าไม่มีเหตุจำเป็นที่ต้องควบคุมตัว ศาลจะปล่อยตัวผู้ต้องหาไป¹⁰⁰

⁹⁶ A.V. Sheenhan. (1975). *Criminal Procedure in Scotland and France*. pp. 37-53.

⁹⁷ อรรถรณ ไทวานิช. (2539). *การปล่อยชั่วคราว*. หน้า 36-39.

⁹⁸ จักรชัย ดังคณานุรักษ์. (2549). *การประกันตัวในคดีอาญา: ศึกษาเฉพาะกรณีการประกันภัยอิสรภาพ*. หน้า 35.

⁹⁹ Kurt Madlener. (1982). *The protection of Human Rights in the Criminal Procedure of the Federal Republic of Germany*. In John A. Andrews (Ed). *Human Rights in the Criminal Procedure: A Comparative study*. pp.243-248.

¹⁰⁰ Ibid. pp. 246-247.

การประกันตัวโดยวางเงินประกันจะเกิดในกรณีที่ผู้ต้องหาไม่มีถิ่นพำนักในประเทศเยอรมัน กรณีนี้ศาลจะกำหนดวงเงินประกันและอนุญาตให้ประกันตัวไป¹⁰¹

3.4.2 ข้อสัญญาและเงื่อนไขตามสัญญาประกันภัยและกรรมธรรม์ประกันภัยในระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) เนื่องจากกรรมธรรม์ประกันภัยเป็นหลักฐานของสัญญาประกันภัยที่ผู้รับประกันภัยจะต้องออกให้แก่ผู้เอาประกันภัย ซึ่งถือว่าข้อสัญญาในกรรมธรรม์ประกันภัยเป็นข้อสัญญาของสัญญาประกันภัยด้วย และที่สำคัญกรรมธรรม์ประกันภัยยังมีหลายรูปแบบ เพราะการทำสัญญาประกันภัยถ้าเข้าเงื่อนไขของความเสี่ยงภัยใดๆก็สามารถที่จะเอาประกันได้ ซึ่งหนึ่งในกรรมธรรม์ประกันภัยกรรมธรรม์ประกันอิสรภาพก็จัดว่าเป็นชนิดหนึ่งของกรรมธรรม์ประกันภัย และในการจัดทำรูปแบบเงื่อนไขข้อตกลงต่างๆ ของกรรมธรรม์ประกันอิสรภาพก็มีพื้นฐานมาจากกรรมธรรม์ประกันภัยทั่วไป ซึ่งโดยทั่วไปจะกำหนดให้การบังคับใช้กรรมธรรม์ประกันอิสรภาพเป็นไปตามข้อกำหนดของกรรมธรรม์ประกันภัยทั่วไป

ผู้เขียนจึงได้ทำการศึกษารูปแบบพื้นของกรรมธรรม์ประกันภัยทั่วไป รวมถึงข้อสัญญาและลักษณะเฉพาะของข้อสัญญาประกันภัยรวมถึงกรรมธรรม์ประกันภัยระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) ที่สามารถนำมาปรับใช้ วิเคราะห์และเปรียบเทียบกับกรรมธรรม์ประกันอิสรภาพได้

เนื่องจากข้อสัญญาที่ปรากฏอยู่ในกรรมธรรม์ประกันภัยเป็นมาตรฐานนี้ส่วนใหญ่ได้รับแนวคิดมาจากประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) ดังนั้นผู้เขียนจึงขออธิบายถึงลักษณะและผลตามกฎหมายของข้อสัญญาของประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law)

สัญญาและข้อสัญญาในกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) นั้นสามารถแบ่งข้อตกลงหรือข้อสัญญาได้เป็น 2 ประเภท คือ ข้อสัญญาโดยชัดแจ้งหรือข้อตกลงโดยชัดแจ้ง (Express Terms) และข้อสัญญาโดยปริยายหรือข้อตกลงโดยปริยาย (Implied Terms)

1. ข้อสัญญาโดยชัดแจ้งหรือข้อตกลงโดยชัดแจ้ง (Express Terms) หมายถึง ข้อตกลงที่คู่สัญญาตกลงกันโดยชัดแจ้ง โดยสามารถทำโดยทางวาจา หรือทำเป็นลายลักษณ์อักษร แต่ในทางปฏิบัติแล้วการทำข้อตกลงทางวาจามีปัญหาในการพิสูจน์เนื้อหาของข้อตกลง ดังนั้นการทำข้อตกลงเป็นหนังสือจะมีความแน่นอน และมีปัญหาในการพิสูจน์น้อยกว่าการทำข้อตกลงด้วยวาจา และข้อตกลงโดยชัดแจ้ง (Express Terms) นั้น สามารถลงลายข้อตกลงโดยปริยาย (Implied Terms)

¹⁰¹ Ibid. pp. 244-245.

หากไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน เช่น การตกลงข้อสัญญาให้แตกต่างจากประเพณีปฏิบัติทั่วไป¹⁰²

2. ข้อสัญญาโดยปริยายหรือข้อตกลงโดยปริยาย (Implied Terms) หมายถึง ข้อตกลงที่ถึงแม้คู่สัญญาจะมีได้แสดงออกโดยชัดแจ้งหรือตกลงกันไว้ แต่ศาลอาจจะวินิจฉัยให้ข้อสัญญานั้นๆ มีข้อตกลงอย่างหนึ่งโดยปริยายได้¹⁰³ ข้อสัญญาโดยปริยายหรือข้อตกลงโดยปริยาย (Implied Terms) อาจเกิดขึ้นจาก¹⁰⁴

(1) ข้อเท็จจริง (Terms Implied in Fact) เป็นข้อตกลงที่ถึงแม้ว่าไม่ได้ระบุไว้ชัดแจ้งในสัญญาก็ถือว่ามิใช่ข้อตกลงนั้นๆ เพื่อให้ปฏิบัติได้ เช่น กรณีเจ้าของท่าเรือให้เช่าท่าเรือเพื่อจอดทอดสมอเรือ นั้น ก็เป็นข้อเท็จจริงที่รับได้ว่าสำหรับสถานที่จอดท่าเรือนั้นก็ต้องมีความเหมาะสมและเพียงพอในการจอดเรือ โดยไม่ต้องระบุไว้ในสัญญา

(2) จารีตประเพณี (Terms Implied in Custom or Usage) เป็นข้อตกลงที่เป็นไปตามประเพณีปฏิบัติ เช่น ประเพณีทางการค้า

(3) กฎหมาย (Terms Implied in Law) เป็นข้อตกลงที่เป็นไปตามที่กฎหมายระบุ ซึ่งคู่สัญญาไม่จำเป็นต้องระบุไว้ในสัญญา ก็ต้องปฏิบัติตามที่กฎหมายระบุไว้

นอกจากนั้นโดยปกติข้อสัญญาหรือข้อตกลง (Terms) ดังกล่าวมานั้น ในระบบกฎหมาย Common law จะแบ่งออกเป็น

1. ข้อสัญญาที่เป็นเงื่อนไข หรือที่เรียกทั่วไปว่า เงื่อนไข (Condition) สามารถแบ่งออกเป็น

(1) เงื่อนไขที่เป็นคำมั่นสัญญา (Promissory Condition) ซึ่งจะเป็นเรื่องของการปฏิบัติตามสัญญาของคู่สัญญา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งเป็นเรื่องที่กล่าวถึงสิทธิและหน้าที่ของคู่สัญญา

(2) เงื่อนไขที่อาศัยเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งในอนาคตอันไม่แน่นอน (Contingent Condition)¹⁰⁵ ที่จะเกิดขึ้นซึ่งจะทำให้การเหินวร้างหรือยกเลิกความรับผิดชอบสัญญาซึ่งแบ่งเป็น

¹⁰² Chris Parson, David Green and Mike Mead. Contract Law & Insurance. Cambridge: The Chartered Insurance Institute. P.3/2

¹⁰³ พรเพชร วิชิตชลชัย และ จรัญ ภักดีธนากุล. (ม.ป.ป.). หน่วยที่ 14 กฎหมายไทยเปรียบเทียบกับกฎหมายประเทศอื่นในสกุลกฎหมายคอมมอน ลอว์ ระบบกฎหมายไทยและต่างประเทศ. หน้า 788.

¹⁰⁴ Chris Parson, David Green and Mike Contract Law & Insurance. p.3/2.

¹⁰⁵ Lan Brown & Adrain Chandler. Law of contract. London: Blackstone Press Limited, 1994. p. 75.

ก. เงื่อนไขบังคับก่อน (Condition Precedent) ซึ่งโดยทั่วไปนั้นเงื่อนไขชนิดนี้จะทำให้สัญญาไม่มีผลผูกพันคู่สัญญาจนกว่าเงื่อนไขนั้นจะสำเร็จขึ้น

ข. เงื่อนไขบังคับหลัง (Condition Subsequent) ซึ่งเป็นกรณีที่สัญญาจะมีผลบังคับอยู่และผูกพันคู่สัญญา แต่เมื่อเงื่อนไขนี้สำเร็จขึ้น สัญญาจะไม่ผูกพันคู่สัญญาอีกต่อไป หรือยอมให้คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งยกเลิกข้อผูกพันตามเงื่อนไขโดยทั่วไปผลในทางกฎหมายที่จะบังคับต่อกรณีของเงื่อนไข (โดยเฉพาะอย่างยิ่งเงื่อนไขที่เป็นคำมั่นสัญญา) หากคู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งผิดเงื่อนไข คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งมีสิทธิเลิกสัญญาและเรียกค่าเสียหายได้ เนื่องจากข้อสัญญาที่เป็นเงื่อนไขนี้ มักเป็นข้อสัญญาหรือข้อตกลงที่คู่สัญญาจะต้องปฏิบัติโดยเคร่งครัด เพราะเป็นเรื่องที่สำคัญอันเป็นรากฐานที่ก่อให้เกิดสัญญา¹⁰⁶

2. ขอรับรองอันเป็นข้อสัญญาหรือข้อตกลง (Warranty) ที่มีความสำคัญรองลงมาจากเงื่อนไข หากคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งผิดขอรับรอง คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งมีสิทธิเรียกค่าเสียหาย แต่ไม่มีสิทธิเลิกสัญญาดังเช่นการผิดเงื่อนไข¹⁰⁷

ข้อสัญญาหรือข้อตกลงตามสัญญาประกันภัยในระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) นั้นที่พบในสัญญาประกันภัยโดยเฉพาะสัญญาประกันภัยที่ใช้บังคับในประเทศอังกฤษ สามารถพบข้อตกลงที่สามารถแบ่งประเภทเป็นประเภทต่างๆ ได้ ดังนี้ เงื่อนไข (Condition) ขอรับรอง (Warranty) ข้อสัญญา (Clause) ซึ่งข้อตกลงแต่ละแบบก็มีลักษณะและการบังคับตามกฎหมาย ดังนี้¹⁰⁸

ท่าน Raoul Colinvaux¹⁰⁹ ได้กล่าวเกี่ยวกับข้อสัญญาประกันภัยว่า การใช้คำว่า “เงื่อนไข” ในกฎหมายสัญญาประกันภัยบางครั้งดูสับสนและบ่อยครั้งที่มีความแตกต่างไปจากเงื่อนไขที่อยู่ในกฎหมายสัญญาประเภทอื่นๆ ซึ่งโดยทั่วไปแสดงถึงข้อสัญญาอันพื้นฐาน (Fundamental Term) ซึ่งหากกระทำผิดเงื่อนไขคู่กรณีอีกฝ่ายที่เสียหาย (Innocent party) อาจจะเลือกที่จะปฏิเสธสัญญา (Elect to treat The Contract as Repudiate) สิ่งที่ได้บรรยายหรือเขียนว่าเป็นเงื่อนไข (Condition) ในสัญญาประกันภัยอาจจะเป็นเพียงข้อกำหนดย่อย (Collateral Stipulation) ก็ได้ หากกล่าวโดยเคร่งครัดเงื่อนไขบางอย่างในสัญญาประกันภัยจะต้องมีความผูกพันใดๆ เป็นการแจ้งหรือขยายสิทธิให้แก่ผู้รับประกันภัยตามกฎหมายทั่วไป (General Law) เท่านั้น

¹⁰⁶ Chris Parson, David Green and Mike Contract Law & Insurance. p.3/7.

¹⁰⁷ พิศนัย วงศ์สายสุวรรณ. (2545). วิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับผลบังคับของเงื่อนไขทั่วไปที่กำหนดไว้ในสัญญาประกันวินาศภัย. หน้า 53.

¹⁰⁸ แหล่งเดิม. หน้า 53.

¹⁰⁹ Raoul Colinvaux. *The law of Insurance*. p.108.

ในสัญญาประกันภัยตามที่ปรากฏอยู่ในกรมธรรม์นอกจากข้อรับรองและเงื่อนไขแล้ว ยังมีข้อกำหนดย่อย (Collateral stipulation or terms collateral to main contract of insurance) และ ข้อสัญญาทั่วไปที่เรียกว่า Clause ซึ่งข้อตกลงแต่ละประเภทมีลักษณะและผลบังคับตามกฎหมาย ดังนี้

ข้อรับรอง (Warranty) ตามหลักหมายทั่วไปแล้ว ที่คู่สัญญาจะต้องปฏิบัติตามหากไม่ปฏิบัติตามคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งไม่มีสิทธิเลิกสัญญาได้แต่มีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายในส่วนที่ คู่สัญญาอีกฝ่ายไม่ปฏิบัติตาม แต่สำหรับ ข้อรับรอง (Warranty) ตามสัญญาประกันภัย หากผู้เอา ประกันภัยไม่ปฏิบัติตามข้อรับรองนั้น ผู้รับประกันภัยมีสิทธิปฏิเสธความรับผิดชอบตามสัญญา ประกันภัยได้ทั้งหมด หรือ ยกเลิกสัญญาได้ ซึ่งจะสังเกตได้ว่าข้อรับรอง (Warranty) ตามสัญญา ประกันภัย จะมีฐานะเทียบเท่า เงื่อนไข (Condition) ตามสัญญาทั่วไป¹¹⁰

ความหมายทั่วไป ข้อรับรองอาจมีความหมายสั้นๆ ได้ว่าเป็นข้อสัญญาในสัญญา ประกันภัย ซึ่งผู้เอาประกันภัยให้การรับรองว่าข้อเท็จจริงที่แถลงนั้นถูกต้องเป็นจริง หรือรับรอง ว่าเขาจะปฏิบัติตามความผูกพันที่กำหนดไว้โดยเฉพาะในข้อรับรองนั้นอย่างเคร่งครัด (ข้อรับรอง เช่นว่านั้นอาจเกิดจากผลบังคับของถ้อยคำที่ชัดเจน หรือโดยผลของกฎหมายก็ได้)¹¹¹

จากข้างต้นนั้นจะเห็นว่า “ข้อรับรอง” ไม่เพียงแต่จะให้สิทธิ แก่ผู้รับประกันภัยใช้สิทธิ ในการบอกเลิกสัญญาประกันภัย หากผู้เอาประกันภัยแถลงข้อความอันเป็นเท็จ ซึ่งเขาได้รับรองไว้ ว่าเป็นข้อความจริง แต่ในทางปฏิบัติได้มีการได้นำเอาคำว่า “ข้อรับรอง” นี้มาใช้เป็นข้อสัญญาที่ แนบไปกับกรมธรรม์ ซึ่งข้อความที่เขียนไว้นั้นจะกล่าวถึงว่าผู้เอาประกันภัยจะมีสิทธิเรียกร้อง ค่าสินไหมทดแทนได้นั้นขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงที่ระบุไว้หรือขึ้นอยู่กับสิ่งที่ระบุไว้¹¹²

สถานะและผลทางกฎหมายของคำว่า “ข้อรับรอง” ตามหลักกฎหมายของสัญญาทั่วไป เป็นข้อสัญญาลำดับรองลงมาจากเงื่อนไข กล่าวคือ หากคู่สัญญาฝ่ายใดผิดข้อรับรองคู่สัญญาอีกฝ่าย ที่เสียหายไม่มีสิทธิเลิกสัญญาแต่มีสิทธิเรียกค่าเสียหาย แต่ในแง่ของกฎหมายสัญญาประกันภัยนั้น ข้อรับรองมีฐานะเท่ากับเงื่อนไขในกฎหมายสัญญาอื่นๆ¹¹³

การทำข้อรับรองในสัญญาทั่วไป อาจเป็นข้อรับรองชัดเจนหรือโดยปริยายก็ได้ ส่วนใน สัญญาประกันภัยนั้นข้อรับรองจะต้องชัดเจนเท่านั้น จะนำข้อรับรองโดยปริยายมาใช้ไม่ได้¹¹⁴

¹¹⁰ Chris Parsons, David Green and Mike Mead. Contract Law & Insurance. p 3/8

¹¹¹ Macgillivray & Parkington. (1981). Insurance Law.London: sweet & Maxwell Limited of, 706.

¹¹² Raoul Colinvaux. Op.cit. p. 112.

¹¹³ แหล่งเดิม. หน้า 55.

¹¹⁴ Macgillivray & Parkington. Insurance. p.715.

การทำคำรับรองแบ่งออกเป็น 2 กรณี คือ¹¹⁵

(1) โดยการตอบคำถามลงในใบคำขอประกันภัย รวมทั้งตอบคำถามต่างๆ ที่ผู้รับประกันภัยต้องการ และถ้อยคำจะมีทำนองว่า ผู้ขอเอาประกันภัยรับรองว่าข้อความดังกล่าวข้างต้นเป็นความจริงทุกประการ

(2) เขียนเป็นข้อสัญญาขึ้นมา ซึ่งอาจจะนำเอาการตอบของผู้เอาประกันภัยที่แสดงไว้ในคำขอเอาประกันภัยมาเขียนเป็นข้อรับรองไว้ในกรมธรรม์ก็ได้หรือในเอกสารอื่นและใช้แนบไปกับกรมธรรม์ก็ได้

ประเภทของข้อรับรอง ท่าน Raoul ได้แบ่งข้อรับรองเป็น¹¹⁶

(1) ข้อรับรองซึ่งได้รับรองว่าข้อเท็จจริงมีอยู่จริง ณ เวลาที่ทำสัญญา (Warranties relating to a fact or state of affairs warranted to exist at the time of the contract)

(2) ข้อรับรองซึ่งเกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่จะมีขึ้นในอนาคต (Warranties as to future fact or state of affairs) เงื่อนไข (Condition) เป็นข้อตกลงตามสัญญาที่มีความสำคัญมาก หากคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งไม่ปฏิบัติตามอีกฝ่ายมีสิทธิเลิกสัญญาหรือบอกปิดไม่รับผิดตามสัญญาได้ แบ่งออกเป็น

1) เงื่อนไขบังคับก่อนสัญญาหรือเงื่อนไข (Condition precedent to the contract) บังคับก่อนเพื่อความสมบูรณ์ของสัญญาหรือกรมธรรม์ อาจเป็นเงื่อนไขโดยชัดแจ้งหรือปริยายก็ได้¹¹⁷ เงื่อนไขชนิดนี้จะมีผลเหมือนกับการเป็นข้อรับรอง¹¹⁸ เพียงแต่ว่าในกรณีของข้อรับรองผู้รับประกันภัยสามารถบอกปิดไม่รับผิดชอบตามสัญญา (Repudiate the contract) แม้ว่าการผิดข้อรับรองนั้น ไม่เกี่ยวข้องกับวินาศภัยที่เกิดขึ้นและเงื่อนไขชนิดนี้ไม่กำหนดหลักเกณฑ์ที่แน่นอนว่าการผิดเงื่อนไขชนิดนี้จะต้องเกี่ยวกับความเสียหายหรือไม่ สรุปคือว่า เงื่อนไขชนิดนี้เป็นเงื่อนไขที่กล่าวถึงความสมบูรณ์ของสัญญาประกันภัย ซึ่งผู้เอาประกันภัยมีภาระผูกพันที่จะต้องปฏิบัติตามต่อเนื่องระหว่างอายุสัญญาประกันภัย ผลคือ ผู้รับประกันภัยมีสิทธิที่จะเลือกว่าตนจะปฏิบัติตามสัญญาหรือจะบอกปิดความรับผิดชอบตามสัญญาก็ได้¹¹⁹

¹¹⁵ แหล่งเดิม. หน้า 57.

¹¹⁶ Raoul Colinvaux. Op.cit. pp. 118-119.

¹¹⁷ G.C.A. Dickson and W.M.Stein. Insurance Practice. Cambridge: The Chartered Insurance Institute, 1996. p. 6/7.

¹¹⁸ Chris Parsons, David Green and Mike Mead. Contract Law & Insurance. p. 3/8.

¹¹⁹ Raoul Colinvaux. Op.cit. p. 109.

2) เงื่อนไขบังคับก่อนความรับผิด (Condition precedent to recovery) เป็นเงื่อนไขที่ผู้เอาประกันภัยจะต้องปฏิบัติเมื่อเกิดความเสียหาย กล่าวคือ การผิดเงื่อนไขชนิดนี้จะมีผลผูกพันระหว่างผู้เอาประกันภัยและผู้รับประกันภัยเฉพาะความเสียหายในแต่ละครั้ง ผู้รับประกันภัยไม่มีสิทธิปฏิเสธความรับผิดของตนหากผู้เอาประกันภัยได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ตนได้เคยกระทำผิดเงื่อนไขมาในครั้งก่อน¹²⁰ คือผู้รับประกันภัยไม่มีสิทธิปฏิเสธความรับผิดตามสัญญาประกันภัยได้เงื่อนไขที่อยู่ในกลุ่มชนิดนี้ เช่น เงื่อนไขการตั้งอนุญาโตตุลาการ (Arbitration of Clause)

3) เงื่อนไขบังคับหลังสัญญา (Condition subsequent to the contract) เงื่อนไขสัญญาประกันภัยเกิดขึ้นแล้วและในกรมธรรม์ประกันภัยกำหนดว่าหากกระทำผิดเงื่อนไขชนิดนี้แล้วทำให้สัญญาประกันภัยสิ้นสุดความคุ้มครอง

4) ข้อสัญญาจำกัดคุ้มครอง Suspensive Condition¹²¹ เงื่อนไขประเภทที่ผู้เอาประกันภัยได้กระทำผิดข้อรับรองที่ให้ไว้กับผู้รับประกันภัย ผลคือ การกระทำผิดข้อรับรองนั้นทำให้กรมธรรม์หยุดความคุ้มครองเพียงชั่วคราวและเมื่อไม่ได้กระทำผิดข้อรับรองนั้นแล้วกรมธรรม์ก็กลับมาคุ้มครองอีกครั้งหนึ่ง¹²²

1. ข้อสัญญา (Clause) ตามสัญญาประกันภัยโดยทั่วไปข้อสัญญาจะระบุถึงความคุ้มครองตามกรมธรรม์และข้อยกเว้นต่างๆ ข้อสัญญายังทำให้ผู้เอาประกันภัยทราบถึงความคุ้มครองต่างๆ ที่ได้รับตามสัญญาและข้อยกเว้นที่ผู้เอาประกันภัยไม่สามารถเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนได้ นอกจากนั้นยังรวมถึงข้อจำกัดความรับผิดบางประการในการชดเชยค่าสินไหมทดแทน

2. ข้อสัญญาปลีกย่อย (Collateral Stipulation) ในกรมธรรม์ข้อกำหนดต่างๆ อาจจะไม่ใช่งานเงื่อนไขหรือข้อรับรองทั้งหมด ข้อกำหนดบางอย่างอาจเป็นเพียงคำมั่นที่ผู้เอาประกันภัยจะต้องทำบางสิ่งบางอย่างหากไม่ปฏิบัติตามผู้รับประกันภัยไม่มีสิทธิปฏิเสธความรับผิดเพียงเรียกค่าเสียหายเท่านั้น เช่น คดี Re Bradley and Essex and Suffolk Accident and Indemnity S

ระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) คือยึดกฎหมายลายลักษณ์อักษรเป็นหลักสำหรับทางสัญญาในระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) มีพื้นฐานจากนิติกรรม¹²³ ข้อสัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มิได้บัญญัติในเรื่องข้อสัญญาหรือชื่อเฉพาะรวมทั้งผลบังคับของข้อสัญญานั้นๆ ไว้ เหมือนอย่างประเทศที่ใช้สกุลระบบกฎหมายจารีตประเพณี ที่จะต้องมีข้อสัญญาที่เรียกว่าข้อรับรอง (Warranty) และ เงื่อนไข (Condition) แต่อย่างไรก็ดี สัญญาสมัยใหม่มักจะทำการในรูปแบบ

¹²⁰ Chris Parsons, David Green and Mike Mead. Contract Law & Insurance. P. 3/9.

¹²¹ Macgillivray & Parkington. Insurance. p.216.

¹²² Chris Parsons, David Green and Mike Mead. Contract Law & Insurance. p 3/9.

¹²³ โสภณ รัตนกร. (ม.ป.ป.). คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้. หน้า 35.

เงื่อนไขทั่วไป รวมทั้งสัญญาประกันภัยด้วย ผลของสัญญาที่มีเงื่อนไขนี้หากพิจารณาให้ดีแล้วคือ ข้อยกเว้นความรับผิดของคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งนั่นเอง ที่ทำให้ผู้รับประกันภัยยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้ได้¹²⁴ เงื่อนไขมีปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 182 และมาตรา 183

ข้อสัญญาที่ปรากฏอยู่ในกรมธรรม์ประกันภัยนั้น ได้คัดลอกแบบและถ้อยคำมาจาก กรมธรรม์ของต่างประเทศโดยเฉพาะประเทศที่ใช้กฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) เช่น อังกฤษ สหรัฐอเมริกา ดังนั้นข้อสัญญาต่างๆจะมีคำว่า เงื่อนไขและข้อรับรองฉบับกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) เงื่อนไขส่วนใหญ่จะเป็นเงื่อนไขทั่วไป ซึ่งเน้นเรื่องหน้าที่ต่างๆ ที่ผู้เอาประกันภัยจะต้องปฏิบัติ

1. ข้อรับรอง จะมีโครงสร้างที่แตกต่างกันไป โดยถ้อยคำนั้นจะระบุชัดเจนว่าเป็น เงื่อนไข บางข้อเป็นข้อห้ามกระทำการ หรือข้อจำกัดความรับผิด

2. นอกจากเงื่อนไขและข้อรับรอง ข้อสัญญาในกรมธรรม์เป็นเรื่องที่กำหนดภัยที่รับ เสี่ยง (ความคุ้มครอง) หรือข้อยกเว้น ข้อจำกัดความรับผิด

ผลทางกฎหมายของไทยของข้อสัญญาเหล่านั้นโดยทั่วไปไม่แตกต่างจากสัญญาอื่นๆ แต่แตกต่างกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) กล่าวคือหากเป็นข้อสัญญาธรรมดาแล้ว หากผู้เอาประกันภัยไม่ปฏิบัติตามข้อสัญญา ผู้รับประกันภัยไม่สามารถปฏิเสธการชดเชยค่าสินไหมทดแทนได้ แต่เรียกค่าเสียหายได้ ส่วนข้อสัญญาใดจะเป็นเงื่อนไขแห่งสัญญาต้องตกลงกันหรือเขียนให้ชัดเจน มิฉะนั้นกรณีเป็นที่สงสัยต้องตีความให้เป็นประโยชน์แก่ผู้เอาประกันภัยโดยไม่ถือว่าเป็นเงื่อนไขผู้รับประกันภัยจะปฏิเสธไม่ได้ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2179/2526¹²⁵

สำหรับข้อสัญญาที่เป็นเงื่อนไขในกรมธรรม์ประกันภัยนี้ ท่านศาสตราจารย์จิตติ ดิงศักดิ์ย์ เรียกว่า เงื่อนไขแห่งความรับผิดของผู้รับประกันภัย¹²⁶ ท่านอธิบายเพิ่มเติมว่าเงื่อนไขชนิดนี้ไม่ใช่เงื่อนไขตามความหมายของมาตรา 182 แต่เป็นข้อสัญญาที่กำหนดไว้ เพื่อให้ผู้เอาประกันภัยต้องปฏิบัติเป็นการชำระหนี้อย่างหนึ่ง ก่อนที่ผู้รับประกันภัยจะต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเท่านั้น ไม่มีผลถึงกับให้สัญญาประกันภัยไม่เกิดผลหรือสิ้นสุดดังเงื่อนไขในมาตรา 182 เงื่อนไข เช่นนี้เป็นเงื่อนไขแห่งความรับผิดตามนิติกรรมไม่ใช่เงื่อนไขแห่งการเกิดผลหรือการสิ้นสุดของนิติกรรมตาม มาตรา 182 ส่วนข้อสัญญาที่เรียกว่า “ข้อรับรอง” นั้น คงจะไปบังคับให้เหมือนกับกฎหมายหลักการประกันภัยของประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) ไม่ได้ คงมีสถานะเป็น

¹²⁴ พิศนัย วังศ์สายสุวรรณ, เล่มเดิม, หน้า 66.

¹²⁵ จิตติ ดิงศักดิ์ย์ ก เล่มเดิม, หน้า 74.

¹²⁶ แหล่งเดิม, หน้า 72.

เพียงข้อสัญญาธรรมดาข้อหนึ่งเท่านั้น เว้นแต่ว่าข้อความในข้อรับรอนั้นจะเขียนไว้เป็นเงื่อนไขอย่างชัดแจ้ง¹²⁷

¹²⁷ แหล่งเดิม. หน้า 70.